

בעזה"י

ס פ ר

דברים נחמדים

חידושים נפלאים על משניות וגמרא. וחידושי דינים.
ורמזי דברי חז"ל מתנ"ך. ודרושים ערבים על ישעיה
תהלים משלי. ופרוש על הרמב"ם הלכות יסודי התורה,
והערות יקרות על הספר דבש לפי מהחיד"א ז"ל
ובסוף הספר פירוש נחמד ונעים על

מסכת אבות

בו התחיל להראות תוקף גדולתו אשר כל דברי חז"ל הנאמרים שם המה
נלמדים ממעשי האבות ושע"כ קראי חז"ל למסכת זו אבות.

מאת כבוד הרב הגאון הקדוש המפורסם ע"פ תבל בחיבוריו היקרים והקדושים
הנאהבים והנעימים. אספקלריא המאירה מגורה הטהורה איש אלקים קדוש וטהור

צבי אלימלך שפירא אדמו"ר מדין זי"ע זצוק"ל

משבט יששכר אבד"ק דינאב יצ"ו

בעהמח"ם בני יששכר. אנרא דבלה. דרך פקודיך. רגל ישראל.
מעין גנים. מגיד תעלומה. והיה ברכה. חרושי מהרצ"א,
אזהרות מהרצ"א. הוספות מהרצ"א. כלי הרואים.
אנרא דפרקא. דרך עדותיך. ריח דודאים.
ועוד אשר בכתובים העתקתי והוצאתי לאור הספר היקר
הזה בנייעה רבה.

אני הקטן אברהם בן לא"א הרבני החסיד המופלג
מ' גדלי' ארום נ"י מפ"ק פרעמיסלא.

ועתה יו"ל בהוספת שתי תשובות מהגה"ק מעצם כתי"ק
ועוד הוספות רבות

ספיה"ק ירושלים תובב"א

האי סהדותא

כתבי קדש מאת הרננים הצדיקים הקדושים (שליט"א) [זצוק"ל]

מבני הגאון הקדוש איש אלקים אדמו"ר מרן דויך שפירא זצוקלה"ה זי"ע מדינאוור
בעמ"ס צמח דוד. בהגאון המחבר הקדוש זצלה"ה.

ב"ה

לידידי החסיד המופלג יראת ד' אוצרו כש"ת
מוהר"ר אברהם ז"י

מכתבך הגיעני וברבר מבוקשך שאשלח לך
שטר מתנה על הדפסת הספר
לפליאה הוא בעיני הלא כבר אמרתי לך
כמה פעמים איך שאני שאתן לך זכות הדפסה
במתנה גמורה רק אחר גמר הדפסה יחזיר
לי הכתב ידי קדשו של אא"י זצלה"ה. גם
מה שבדעתך ליקח הסכמות מגדולי זמנינו
כבר כתבתי לך אשר אין מהצורך לעשות
הוצאות עבור זה כי באם היה הכתב מאיזה
תלמיד מתלמידיו היה צורך בהסכמות
מהחשש שמא לא דייק וגמיר מפומא דרביה
אבל לא כן כאשר היא כתב ידי קדשו כאשר
גם אנ מכיר כתב אבי זקני זלה"ה
ונפל לי לחקקי ולגורלי מעזבון אבי
זלה"ה הש"י יצליח ורכך ותראה לגמור
גם הלקוטים על הש"ס כי דברים נחמדים
מאד המה.

ידידך דו"ש חפץ הצלחתך
הק' מאיר יהודא שפירא

גם שתבנית אותיותיו הקי ניכרים להחסידיים הראשונים. וכולם יעידון ויגידון עליו כתבניתו.
בכל זאת אני אשיב לך מפני הכבוד שהשגתי לנכון אך צלח רכב על דבר אמת והשי"ת
יהא בעזורך ותצליח במ"י בזה ובכל הענינים תעלה על במתי הצלחה. קיצור. הדבר כל
עשייתך תהי' בידיעת ובהסכמת כ' אחי הרה"צ מביקאווסק שליט"א אשר נהא אהלו במחוז
שלכם. ועליו אני סומך. וזולת זה אין מן הצורך לך כלל.

ידידו דו"ש"ט באהבה ומבקש הצלחתך עדי ועדי.
צבי אלימלך שפירא מבלאוויב.

ב"ה יום א' פרשת קרח שנתרמ"ה פה בלאזוב.
החיים והשלום וכל טוב לכבוד ידידי הרבני
המופלא ומופלג בתורה יביראה חסיד ועניו מושלם
במעלות כ"ש מפואר מוה' אברהם ז"י לעד.

לקרת מכתבך עם הספר לנכון השגתי.
אבל לא אוכל לכוין דעתך מהמבוקש
שאבוא בעצמי בכתב ידי ממש בספר כתוב
וחתום על התשובה. מה כוונתך בזה. אם
רצונך שיהיה מכתבי נחשב בתורת הסכמה.
גלוי וידוע שמעולם לא עלתה זאת על
מחשבתי כלל וכלל לבא בהסכמתי על
חיבורים. כמה וכמה אנשים מכובדים השכימו
לפתחי עם חיבורים ודרשו זאת מאתי
ומשכתי ידי מזה. וכן לא אעשה בל"ג ובפרט
על חיבור מן כ' אא"י זצוקלה"ה אין מהצורך
לה כי כמה וכמה חיבורים יקרים ונפלאים
יצאו מבית הדפוס ונפוצו ע"פ תבל וזולת
שום הסכמה ואולי דעתו שיהי' ביד ידידי
תודע נאמנה מאתי שהחיבור הלו הוא מכתב
יד הקדושה של אא"י זצוקלה"ה. וכי יהודה
ועוד לקרא. הלא המכתבים יצאו מתי כ'
אחי הרב הקדוש שליט"א מביקאווסק. שהוא
נתן לידידי במתנה. ומסתמא המה בחזקתן
שהוא כתב יד של אא"י זלה"ה זי"ע. ומה

דברים נחמדים

משניות כתובות.

א פרק א' משנה א' בתולה וכו' עיין בתוס' ובתוי"ט מפני מה לא תני התולה בה"א כמו האשה ניקנית:

ונ"ל שהוא יפיי מ"ש ה' ד' היות תחילה עד לא קבילת דכורא עלה נקראת ד' ומדקבילת דכורא עלה נקראת ה', הו בתולה גישאת ליום הרביעי שהיא ד' ונישאת בד' לכך לא תני בה"א ובמקום אחר הארכנו בזה ועת לקצר:

ב משנה ו' ר"י אומר לא ספיה אנו חיין. עיין בגמ' סנהדרין [צ"ז] בהאי אתרא דשמה קושטא [ולא הו משני בדיבורייהו ולא הוה מיית אינש וכו'] ותבין לפי"ז סוד יעקב אבינו לא מת. דכתיב תתן אמת ליעקב. מדתו [מדת] אמ"ת. ולפי"ז [תבין מ"ש ר"י] לא מפיי אנו חיין. רצ"ל אין אנו מאמתי"ן דבריה לומר שעי' דברי' יגיע החיות. [ומצאתי אח"כ כעין דברינו בכתבי הקדוש הר"פ מקארי"ן [צוק"ל]: ונ"ל שאמר ר"י הלשון הזה דוקא בכאן בטענות האשה דכתיב ומוצא [אני את האשה וכו' וכן האשה הראשונה גרמה המות] ע"י השקר שאמרה. והוסיפה לומר אל תגעו בו וכו' ואין מוציאין מחוקה זו [שעומדת האשה בחוקת משקרת לומר שדבריי] אמיתיים. ונחי' מפיי. הבן הדבר: ג' פרק ב' משנה א' שיצאת בהנומ"א כן העתיק התוי"ט בלא יוד אחר הה"א):

וי"ל דנקרא הסימן שעושי'ן לכתולות [הנומ"א. דהנה כבר ידעת כי] דכר ונוקבא סוד

יחד אמ"ן. הוי' אדני. וכן סוד ו' עם ה' דכורא בסוד [הר'] ונוקבא בסוד [הה']. וע"כ נקרא הסימן הנומ"א יען] שבתובה זו נפרדים עדיין אותיות אמ"ן וכן אותיות ו"ה להורות שעדיין לא קבילת דכורא עלה:

ד' פרק ב' משנה ט'. א"ל אין אדם סעיד ע"י עצמו:

לכאורה ל"ל למימר הלשון הזה בלשון עדו"ת [הול"ל אין אדם נאמן על עצמו גם] מן הצורך להתבונן מה הוה ס"ד דר' זכריה שיאמינו חכ"ל לבעל להעיד על אשתו [דהוה כמעיד על עצמו ובודאי אין אדם נאמן להעיד] על עצמו:

ונ"ל דר' זכריה נפקא ליה זאת מן התורה דהנה אמנו שרה כשנלקחה לפרעה. נאמר אח"כ שאמר פרעה ועתה הנה אשתך קח ולך. מהו הלשון ועת"ה מה בא לשלול. וגם מה [הנה אשתך. אך י"ל דהנה] הידיעה לא היתה נעלמת מן הדורות הראשונים וידע פרעה שאברהם אבינו יהי' כהן. ואונס אסורה לו. ואפילו [שבוייה באונס] אבל עדיין לא ניתנה לו הכהונה וע"כ א"ל ועת"ה שאינך עדיין כהן [הנ"ה] אשת"ך. עדיין היא אשתך מן הדין [שאינה אסורה לך] משא"כ אצל אבימלך כבר היה כהן ושבוייה באונס אסורה לו. הנה אמר הש"י לאבימלך. השב אשת האישי כי נביא הוא ויודע שלא נגעתה [בה] ותהיה מותרת לו. הנה מזה למד ר' [זכריה] שכשאדם [יודע באשתו] בביורור שלא נגע בה הגוי מותרת לו מן הדין. [דאל"כ האיך היה] מהגוי נביאות דאברהם לזה. לא בשמים הוא [כיוון] שכבר נגזרה גזירה.

סוטה

ז' פרק א' משנה ט'. תוי"ט בד"ה זכך לענין הטובה וכו' אבל קשיא לרבי והא במרגלים נפרע מהם יום לשנה איכ היתה מרובה מדת פורעניות וכו' :

ולפי מ"ש בפירוש הפסוק יונה שפיר דשם נאמר במספר הימים אשר תרתם את וכו' יום לשנה וכו' וידעתם את תנואת"י. תנואתי אין לו ביאר לפי הפשט :

ואמרנו בפירושו. עפ"י מ"ש הכתוב למען ירבו ימיכם וכו'. אשר נשבע י"ר לאבותיכם לתת להם כימי השמים על הארץ. היינו ת"ק שנים והיכן נשבע הש"י על ת"ק שנים :

אך הוא דהנה בכאן על שמיאנו לבא אל ארץ הקדושה. נענשו יום לשנה. ממילא מדה טובה מרובה. אחת לת"ק כמו שדרשו מן נוצר חסד לאלפים ופוקד על רבעים וכו' איכ לפי"ז מגיע לנו בעד כל יום שאנחנו מחכים ומבקשים ומצפים עת בואנו אל הארץ מגיע לנו ת"ק שנים :

והנה העונש של דור המדבר נאמר בשבועה חי אני וכו' יום לשנה וכו' ומסיים וידעתם את תנואת"י. לדעתי היא תיבה מורכבת. ת"ן את"י. רצ"ל עיי' העונש תדעו את השכר היינו הנתינה אשר אתי כשאתן לכם את הארץ. כמה מגיע לכם בעד כל יום. וז"ש למען ירבו ימיכם וכו' כימי השמים על הארץ. וא"כ לפי"ז לא קשה מידי קושיית התוס'. כי י"י חפץ למען צדקו לענוש אותם יום לשנה בכדי להרבות שכרם בנתינת הארץ אחת לת"ק נ"ל :

בבא בתרא
ח' פרק ב' משנה ה' בית ד' כורין מלא שגר היונה :

פשתחשוב עפ"י חשבון הידוע. סאתים הוא כחצר המשכן מאה על רוחב חמשים. יעלה חשבון בית ד' כורים סך ש' אלפים אמות. והוא ת"ר אלפים פסיעות. ששים ריבוא :

ואברהם אבינו קיים כל התורה וכל מילי [דרבנן. חכמים] השיבו לר"ז אין אדם מעיד וכו' רצ"ל אין מביאין [ראי' מאברהם אבינו ע"ה כי] בזמן אברהם לא היה ב"ד בדבר [ולא הובא] הדבר לפני ב"ד [ולא היה מן הצורך] רק שידע אברהם בעצמו [בבירור שלא נאנסה] ובודאי שמותרת משא"כ [כעת] שיש ב"ד היודעים שבאת העיר [במצור וכל] כהגת שבתוכה אסורות עפ"י תוה"ק ואתה באת להתירה]. ע"י עדות"ך אין אדם מעי"ד ע"י עצמו. והוא נכון בעזה"י :

ה' פרק י"ג משנה ב'. הניח מעותיו על קרן הצבי. עמ"ש התוי"ט. ושמעתי וכו' :

ואני שמעתי. כשיבא זמן שהצבי מפיל קרנותיו. הוא הולך לחפש מקום עמוק שיפילם לשם למקום שלא ימצאם שום בן אדם ושום בריה :

ויש לפרש על קר"ן הצב"י. דהנה הצבי כשנולד הנה גדלות עורו זהו הקר"ן. ואח"כ כשנתגדל זהו הריות. והנה בכל הברואים הקרן יש לו קיום. כי עורו מחזיק את בשרו. משא"כ צב"י. אין הקר"ן מתקיים. והבן כי קצרתי :

ו' משנה ג'. בשביל שאני זכ"ר הפסדתי : אמרו חז"ל זכ"ר ז"ה כ"ר. רצ"ל. כשנולד נולד כר"ו. היינו מתנותיו עמו (כ"ר) הוא מתנה שלחו כר וכו') היינו שהש"י בורא מתנותיו עמו באיזה צד ואופן שימצא לו פרנסתו בכל ימי חייו לו ולבני ביתו. נקב"ה נקי' בא"ה. שנולדה ריקנית. בלא פרנסה. כי פרנסתה ע"י אחרים. ונולד פרנסתה אצל בעלה :

ח"ש אדמון וכי בשביל שאני זכ"ר. ופרנסתי נולדת עמי. וכשהומין הש"י לי ירושה. הנה זה פרנסתי מבראשית. וכשאתננה לאחרים הפסדתי"י. משא"כ נקב"ה. פרנסתה אצל בעלה : ופסדת חכמים דנקב"ה נקי' בא"ה פרנסתה אצל אחרים היינו אצל אביה ובעלה. ע"כ כ"ז שלא נשאת פרנסה אצל בית אבי משא"כ (זכ"ר) זה (כר) ובודאי יהי' לו פרנסה אפילו אם לא יירש מאביו. ע"כ הלכה כחכמים :

כתב בשבועה כלל ופרט וכלל נגד מדת
 ור"ב הסיד. וכן בייג [מדות] עליונים
 ימיכה כי חפץ הסיד הוא. והנה כתיב עולם
 הסיד יבנה. עיין בזה בפסוק לא תשא את שם
 וכו' דחיו עיי שבועת שקר. מתנשא השם הקדיש
 החקוק על החתום שלא יעלה ויציף את העולם.
 לולי הש"י בחסדו. שולח את המלאך יעזריא.
 והוה כבנין חדש עולם הסיד יבנה :

ובאפשר המשכיל יוכל להתבונן. עיי. טעם.
 להא דאין נשבעין על הקרקעות ע"ד
 יסד ארץ על מכוניה בל תמוט עולם ועד. תהום
 כלבוש וכו'. ויראתי להרחיב הדיבור.

י"א משנה ו' תוי"ט בדיה וחכמים וכו'.
 וכפירשי התם דעירוב פרשיות דקאמר
 דהיינו שאינו כתוב כלל במקומה. ועקרינן ליה.
 לגמרי מפרשת שומרין לפרשת אם כסף וכו' :

הנה קבלת רבותינו היא. בתורה שבע"פ דהפסוק
 מפרשת אם כסף נתערב בגזירתו ית"ש.
 לפרשת שומרין. והגם דקצר כח הברשיי להשיג
 רזין עילאין כאלין. רק להבאים בסוד י"י אשר
 חלק להם הש"י בבינה. להם גילה תעלומות.
 ויאכלו וישבעו וייתירו. עכ"ז רשות לכל אשר
 בשם ישראל יכונה להתבונן בכל מקום איזה רמז
 ופשוט. כפי קט שכלו :

זנ"ל דיש לרמוז בתורה בכאן, מה שפרשת
 אם כסף הוא בפרשת שומרין. שהיא
 להשמיענו הא דכתיב. יכין וצדיק ילבש יצבר
 ולא ידע וכו'. צפון לצדיק חיל חוטא. והוא
 מ"ש רבי ברוך שמסר עולמו לשומרין. והאריך
 הרמב"ם ז"ל בדברים אלו. וכתב לולי המשתגעים
 היה העולם תהו ובהו. כי הוא שגוען גדול מן
 האדם. למסור נפשו ביגיעה רבה בסכנות בימים
 ובנהרות בכדי לאסוף כסף וזהב. ומזה הכסף
 יוציא לבנין מגדלות ובירנות. ויבלה זמנו. ואח"כ
 הוא ילך בדרך כל הארץ. וישארו הכספים
 והמגדלים לאחרים ואין לך שגוען גדול מזה.
 אבל הש"י מסר עולמו לשומרין. הנה החוטא
 הזה שומר כספו ונכסיו ומסכן עצמו עליהם. הוא
 הכל עבוד איזה צדיק ות"ח : *

ותבין לפי"ז. תפילת ישראל צריכה להיות
 כלולה מכל ישראל. ע"כ צריכין לקבל
 ע"ע קודם התפלה מ"ע ואהבת לרעך כמוך.
 וסך השרשים של נשמות ישראל הם ס' ריבוא :
 וזה לדעתי לפרש אם שגור"ה תפילתי בפי
 מלא שגר היונה. כי כנ"י ליונה נמשלה.
 וישראל בעמדם על הים בתפלה ראשונה. דרשו
 חז"ל עליהם זה הפסוק. יונתי בחגוי הסלע וכו'
 השמיעני את קולך. והבן הדברים הללו :

שבועות

ט' פרק ו' משנה א' תוי"ט בד"ה שבועות
 הדיינין. כתב הר"ב דנקיט חפצא
 בידי' כדאשכחן באברהם וכו'. ותמהו התוס'
 דבשבועות העדות וביטוי ופקדון וכו' ליבעי בהו
 אנקוטי חפצא. ע"כ :

זנ"ל דהשליחות של העבד היה עבור יצחק.
 שהוא עמוד הדין. בזה בעינן נקיטת חפץ.
 דבר מוגבל הבן. ולכך בשבועת הדיינין דייקא.
 בעינן נקיטת חפץ ולא בשאר שבועות. ונלמד
 דבר זה ג"כ ממה דכתב שם וישם העבד את
 ידו וכו'. וישבע לו ע"ל הדב"ר הז"ה. הנה
 ג' תיבות ע"ל הדב"ר הז"ה. מיותרין להורות
 על הדב"ר הז"ה דייקא. דהוה כעין שבועת
 הדיינין בעינן נקיטת חפץ. לא בשבועות אחרים .

והא ראייה דלא אשכחן נקיטת חפץ במה
 שהשביע יעקב לעשו. וכן מה שהשביע
 יעקב ליוסף. הגם שאמר לו יעקב. שים נא ירך
 תחת ירכי לא עשה יוסף כן. רק השיב לו
 אנכי אעשה כדברך. הנה תיבת אנכי ג"כ
 מיותר. אבל דקדק לו יוסף. בשלמא העבד. עשה
 כדברי יצחק. שהוא עמוד הדיין הוכרח לנקיטת
 חפץ אבל אנכי אעשה כדברך. עמוד האמת זו
 תורה. ואין מן הצורך לנקיטת חפץ. והנה הודה
 לו יעקב אח"כ. וא"ל השבעה לי סתם. וישבע
 לו בסתם. זה מה שנ"ל :

י' משנה ה' הרע"ב. בדיה העבדים וכו'
 דכתיב על כל דבר פשע. כלל וכו'
 כלל ופרט וכלל וכו' :

כוזנתו לבאר למה כינו ישיבתו בשם כרם הגם שהיו יושבין שורות. הל' לומר בשורות ביבנה. אבל להיות שזה השם קראן השי' עפי' הנביא. והנה לשם אמר הנביא ויקו לעשות ענבים ויעש וכו'. וכהיום שישבו שורות ככרם ללמוד. הנה הוא לזכרון לפני השי' שהכרם כבר הוציא פרח ויצץ ציץ והצליח ועשה פרי ענבים :

ותרע עוד כר"ם. הוא בגי' עשרה הויו"ת. שיעור קומת הקודש. וקודש ישראל ל"י :

פ"ז פרק ד' משנה ז' הרע"ב בדיה דינר וכו' משקל הדינר צ"ו שערות כסף :

נ"ל אימא תתאה מקננת באופן היינו עשי' דתמן תפאר"ת. ע"כ סברי ב"ש דהאשה מתקדשת בדינר דהוא צ"ו שערות מספר א"ל אדנ"י. ובה"א בפרומ"ה פרוטה בגי' ש' בגי' ברחמי"ם כי נוקבא מסטרא דדינ"א. וזכרא מסטרא דחסי"ד. וכשמתברין מתהוה רחמי"ם נ"ל :

פ"ז משנה י"ד תוי"ט בדיה ב"ש פוטרין וכו' ומשינן דכל דבר שאמרו לך ב"ד שב ולא תעשה מ"ע זו שבתורה. וראו טעם לדבריהם אין זה עוקר דבר מן התורה :

אצינה לפניך כאן ברמו טעם לדברי חז"ל שיכולין חכמים לעקור דבר מן התורה בשוא"ת (לא בקום ועשה). החכמים העושים תקנות וגדרים לישראל. הנה נשמתם נשפעת מן החכמה העליונה. ע"כ נקראו חכמי"ם. והנה כתיב כולם בחכמ"ה עשית. ע"כ התורה מתחלת בראשית ברא וכו' מתדגמינן בחוכמתא. ראשית חכמ"ה. והנה כל העשיות הוא עפי' החכמה כביכול. והנה כתיב בגמר מעשה בראשית אשר ברא אלקים לעשיות :

והנה נגמרו כל מ"ב עפי' עשיות החכמה היא התורה אריתא מחכמה נפקת. וא"א לעקור דבר מן התורה עפי' חכמי"ם המושפעים מן החכמ"ה. זולת בשב' ואל תעשה. והבן ברמיותם :

ובזה [יונה] אשר מפרשת אם כסף נאמר אש"ך יאמר כ"י ה"א ז"ה. בפרשת שומרי"ן. כי השומרי"ן שומרי"ן הכסף. למי אשר יאמר השי' כי הוא זה אשר לו משפט הכסף ההוא. דוק והתבונן ברמו הזה. והוא דבר נכבד :

עדיות

י"ב פרק א' משנה ד' שהרי אבות העולם וכו' קרא לשמאי והל"ל. אבות העול"ם. וכן בזהר [ח"ג דף ע"ג]. קראן אבות להיות שמאי מבחי' הגבורות והלל מבחי' החסדים. ע"כ בית הל"ל מקילין ברוב. וב"ש לחומרא :

והנה האבות. אברהם מדתו מדת החס"ד כמד"א ויסע אברם הלוח ונסוע הנגב"ה. ויצחק מדתו מדת הגבור"ה ופחד. כמד"א ופחד יצחק היה וכו'. ע"כ גם להלל ושמאי קראו אבות העולם; [ראה בספר פתח צינים למס' עדיות פ"א מ"ד שהעיר דאין קורין אבות אלא לשלשה, עיי"ש, המר"ל].

י"ג משנה י"ב אלו דברים שחזרו ב"ה וכו'. עיין בתוי"ט :

והנה תדע הקורא נעים. בית שמאי הם מבחי' הגבורות ע"כ הם תמיד ברוב לחומרא. וע"כ הם חריפים ומחדדי טפי. וב"ה מצד החסדים. ע"כ דבריהם ברוב לקולא. זולת בכ"מ. מ"כ אשר דבריהם הוא בהיפך. והמה ג"כ שנויים במס' זו. והוא מחמת התכללות החסדים בגבורות והגבורות בחסדים :

ואלו הדברים שחזרו ב"ה להורות כב"ש. הוא במקום שנמתקו הדינים בשורשם. ושבנו לאחדים ממש עם החסדים וחזרו ב"ה להורות כב"ש. כי הדינים בשורשם הן המה חשובים כמעלת הזהב על הכסף וקצרתי והשם הטוב יכפר :

י"ד פרק ב' משנה ד' תוי"ט בדיה בכר"ם וכו' ומסיים הרמב"ם והשי' קרא כנסת ישראל כר"ם וכו' :

ע"ז

י"ז פרק ב' משנה ה' כהן שדעתו יפה שורפו וכו' י"ל דהתנא לא רצה להוציא דבר שאינו הגון מפיו לומר. כהן שוטה ורעבתן. או שאין לו דעת. וכינהו. כהן שדעתו יפה :

דהנה יוסיף דע"ת יוסיף מכאוב. ומי שאין לו דעת אינו מרגיש במכאובים ומקרים הבאים :

דהנה מי שיש לו דעת. הגם שהוא רעב ורוצה לאכול איזה מאכל. אבל ביודע"ו שיצמח לו מכאוב ממאכל ההוא ימנע מלאכול. הנה מכאוב הוא לו מה שהוצרך למנוע תאוותי מלאכול. משא"כ מי שאין לו דע"ת אינו רואה את הנולד. ויאכל וישבע. ועל המכאוב הנולד אח"כ זה אינו מעלה על דעתו וזהו כהן שדעתו יפה. ג"ל לפי פשוטו :

י"ח שם שורפה ח"י. אכילה שאינה ראוי. תכונה בשם שריפה. ודקרק הלשון זה בכאן. להיות מצות העולה כולה כליל בשריפות המזבה. אמר בקיבת העולה [והו שריפתה] :

י"ט פרק ג' משנה ז'. איזו היא אשר"ה כל שיש תחת"י ע"ז. רש"א כל שעובדין אותה :

י"ל טעם פלוגתתן. עפ"י המבואר בזהר. בע"ל. אשר"ה. הן המה דכר ונוקבא דמרכבת הסי"א. וא"כ אשר"ה היא מקבלת מהבעל ע"כ עושים הגוים צורה תחת אשר"ה יתפרדו כל פועלי און. אבל כוונתם הוא כנ"ל :

זהא דהצורה היא תחת האשרה. דכן היא בקליפה. פתורה אשר על הנה"ר. ע"כ עשו מנהיג את הנקבות קודם לזכרים א"כ שניהם נעבדים ע"כ קסברי חכמים כל שיש תחת"י ע"א מיקרי אשרה :

זר"ש סבר. דענין עבודתם מה שעובדים לבעל היא ענין אחר. וענין מה שעובדים לאשרה היא ענין אחר כדכתיב בפסוק לבע"ל ולאשר"ה. ע"כ כדאשכחנין תחת האשר"ה. צורה. לצורה עובדין ולא לאילן. ע"כ מותר האילן :

ותדע עפ"י האמור בתיקונים. דנקרא הנוקבא רסט"א יותרת הכבד. דבתר דעבידת ניאופין וכו'. ע"כ אין עושין הגוים עבודתם המזוהמת וההבליית בחיבור יתפרדו כל פועלי און. והאילילים כליל יחלוף. ואת רוח הטומאה יעביר השיי מן הארץ :

כ' פרק ד' משנה ד'. ע"ז של נכרי אסורה מיד ושל ישראל אין אסורה עד שתיעבד.

נ"ל האי כדינו והאי כדינו. דבישראל מחשבה רעה אין מצטרפת למעשה. ובגוי מצטרפת למעשה. וא"כ המחשבה לעבדה הוה כאילו עבדה אע"ג דבע"ז גם בישראל מחשבה מצטרפת למעשה. זה דוקא ברין שלמעלה. אבל בעסק ההלכה לאסור ע"ז קודם עבודתה. זה לא אמרינן :

וטעמא רבה אית ב"י לפי מ"ש הרב הגאון בעל גר"א טעם למה תה"י כזאת מאת

השיי. והוא נראה ח"ו כעול אשר בישראל מחשבה טובה מצטרפת למעשה ובגוי אינה מצורפת ומחשבה רעה בישראל אינה מצורפת. ובגוי מצורפת. וביאר הוא ז"ל. המשפט לאלהים היא משפט אמת וצדק. דישראל נפשם קדושה מעצם הטוב. הנה הטוב להם בעצם. והרע במקרה. וכבר ידעת שהעצם מתמיד והמקרה אינו מתמיד. נפשם וכו' הנה הרע הוא בעצם והטוב במקרה :

והנה לפי"ז כשישראל מחשב לעשות טובה. הנה הגם שלא נגמר לו הענין למעשה. בודאי ברוב היה לו איזה מניעה מצד אחר. ואין המניעה מפאת נפשו. ע"כ תצטרף המחשבה למעשה. משא"כ בנכרי מחשבת הטוב היתה אצלו במקרה. ומניעת המעשה הוא מפאת עצמיותו. ולענין מחשבה רעה הוא בהיפך. אבל מחשבת ע"ז. כיון שחשב ישראל ח"ו לעבוד ע"ז. הנה סרה ממנו קדושת ישראל ח"ו וקנה עצמיות הגוי. הנה דין גוי יש לו. הבן הדבר :

הנה לפי"ז. זה הדין לא שייך רק לענין הדין שלמעלה. היודע מחשבות יודע תעלומות. כשיודע אשר ישראל זה חשב לעבוד ע"ז. וסר מקדושת ישראל לגמרי ח"ו. הנה נידון כגוי. אבל אנחנו בבי"ד שלמטה. הנה מסור בידינו עפ"י

וכו' אין מן [הצורך] לומר להענישו באחרונה.
ח"ו :

רק י"ל עפ"י גמרא מבוארת בתענית. פ"א גזר
תענית על הגשמים וירדו להם גשמים קודם
הנץ החמה. כסבורים העם לומר שבחו של צבור
הוא. א"ל ר' פלוני אמשול לכם משל למה"ד
לאחד שבא לבקש איזה דבר מן המלך ובא לדפוק
על פתחו של מלך. אמר המלך תנו לו מבוקשו
ולא יכנס לפתח פלטיך שלי. ושוב פ"א גזר
תענית על הגשמים ולא ירדו גשמים עד סמוך
לערב. וכסבורין העם שזה שבחו של צבור. א"ל
ר"פ למה"ד לאחד שבא לבקש דבר מן המלך.
ואמר המלך לא תתנו לו מבוקשו. עד שיתמקק.
וקמבעיא בגמ' והיכי דמי שבחו של צבור.
אמר משיב הרוח ונשיב זיקא. מוריד הגשם
ינחית מטרא. זה מורה שהש"י עושה רצונכם
ברצון. ונתרצה להם ברחמים ועריבים עליו
שיחתם ורינתם. ע' באלשיך בפסוק. בצר הרחבת
לי חנני ושמע תפלתי עיי"ש. וכן פירשנו בזה
הפסוק והי' טרם יקראו וכו' עוד הם מדברים
ואני אשמע. כי ערב אלי לשמוע תפילתם :

כ"ד תויו"ט בדי"ה אל תפרוש מן הצבור.
פירש הרע"ב שאינו רואה בנחמות צבור :
וק"ל דאי משום הא יש לבעל הדין לחלוק
ולומר משל אומרים לצרעה לא מדובשיך
ולא מעוקציד :

ולי הקטן נראה דאין כאן קושיא. דהנה כל
המשתתף א"ע עם צער הצבור זוכה ורואה
בנחמתם. הוא אם יזכה בחיים מה טוב ובאם הגיע
זמנו קודם גאולת הצבור. הנה יעמוד לתחי' ב"ב.
ויזכה להתנחם עמם בכל הטובות והישועות
שהבטיחנו יוצרינו. והנה זה כל מקוה ישראל
על אותו הזמן הנרצה אשר ישמח י"י במעשיו.
והנה בהיפך ח"ו. במי שפירש א"ע מן צער
הצבור. שגזרו חז"ל ואמרו. ח"ו אינו זוכה ורואה
בנחמתם. היינו שאינו זוכה ח"ו לשמוח עמהם
בזמן המקוה. והנה הוא הפסד גדול שאין כמהו.
וע"כ צריך אתה לפרש. מ"ש חז"ל. כל המשתתף
וכו' זוכה ורואה בנחמתם. ע"כ צריך אתה לפרש.

משפטי התורה לילך אחר התזקה ואחר הרוב.
ע"כ ע"ז של ישראל קודם שעבדה אין לנו לומר
שיש במחשבתו לעבד. רק יש לנו לומר שעשאה
או קנאה לתשמיש אחר או למכרה להשתכר.
כי חזקה על ישראל ורובא דרובא דמינכר שהם
מעצם הטוב. ואין להם חלק ונחלה עם הסט"א.
ואפי' ר"מ דחייש למיעוטא למיעוטא דמיעוטא
לא חייש ובפרט במקום דהחזק' מסייע לרוב.
דוק זהאריך בזה ומעצמך תבין :

כ"א משנה י"א המטה"ר יינו של נכרי.
נקט התנא לשון המטה"ר. כאילו היה יין
טמא והוא מטהרו. להורות ההתרחקות הנמרץ
מסתם יינם כי הטומאה כרוכה אחריו. ובעוד
הענבים עומדות ליבצר. הטומאה מצפה [להתדבק
בהם] בדריכת הגוי. ע"כ גזרו על יינם משום
בנותיהם. כי הא בהא תליא. כיון שרוח הטומאה
ח"ו מקשקש [במעיו יבוא עי"ן] להתדבק בטומאה
להתהוות בשרם אחד ח"ו. לזה כינה התנא
לישראל המחזקס בדריכת ענביו של גוי בכשרות
קראו המטה"ר הבן :

אבות

כ"ב פרק כ' משנה ג' הרע"ב בדי"ה הו'
זהירין ברשות. אתם המתעסקים בצרכי
צבור וכו' :

בהכרח הוצרך לפרש דקאי דלעיל אהעוסקים
בצרכי צבור דאילו הי' ענין בפ"ע הי'
התנא שונה. הו"א הי"ה אומ"ר. כמו במשנה ד' :
וענין הו"ו זהירין ברשות. ג"ל בפירושו.
העוסקים בצרכי צבור לא יסמכו על
ההבטחה. רק יגמרו ענייני הצבור מן הכת אל
הפועל ממש :

כ"ג משנה ד' הוא הי' אומר עשה רצונו
כרצונך. עיין בתו"ט גירסת ברצונך.
בבית ועיין [מה שהקשה שם] :

ונראה דהוא ענין אחד עם פירוש הראשון של
הרע"ב. ומה שכ' התויו"ט [כדי שגם]
הוא יעשה רצונך ברצונו. שלפעמים יעשה הקב"ה
רצונו של אדם באף וחמה להענישו באחרונה

כעת ביותר כאשר תתקן את הדור. ותרבה מאוד בתורה ומצות:

והנה ידוע מחזקי' מלך יהודא' שהרבה מאד ללמוד וללמד תורה בישראל בדקו מדן ועד וכו' כמשארז"ל בפסוק וחבל עול מפני שמן מפני שמנו של חזקי' שהי' דולק בב"כ וב"מ. הנה לפי"ז הוא היה אומר אל עצמו. אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך. כי אתה לא עשית זה בבחירתך. רק לכך נוצרת. ונתגלגלה בך נשמת חזקי'. לצורך הדור ואין הדבר בבחירתך: ולפי"ז מדוקדק נמי מה שדקדק הגאון מהר"ש מאמשטרדם. למה לא אמר נברא"ת רק נוצר"ת. כי לשון בריא"ה שייך על בריאה הראשונה. ולשון יציר"ה הוא פעם שנית. הבן הדבר והש"י יודע האמת. וכל דברינו בדרך אפשר:

וכדברינו זה כתב מרן הארז"ל בס' הגלגולים. על הא דאמרין בגמ'. ברב ששת. שהיה אומר חדאי נפשאי. לך קראי לך תנאי ופירש בזה מרן ז"ל. שהי' בו נשמת בבא בן בוטי (בב"א בא"ת ב"ש שש"ת) והיה אומר זה אל עצמו. שאין לו לשמות. מהמקרא ומשנה. שקרא ושנה רק הנפש מן בבא יש לו לשמות ע"ז. כי זה הכל פעולת נפש בבא עיי"ש:

ואם אמת נכון הדבר דברינו אלה. הנה י"ל. צורך הודעה הזו לנו במשנה. לרבים וכן שלימים בכל דור. אשר למחיה שלחם אלקים ידעו וישכילו שלא יחזיקו טובה לעצמם. וכן לפעמים יארע אפילו רשעים יגיע אליהם כמעשה הצדיקים ע"י עיבוד נשמת איזה צדיק דוק והתבונן:

כ"ז שם ר"א בן הורקנוס בור סיד שאינו מאבד טפה. נראה לפרש עפ"י מה דידוע. ר"א בן הורקנוס היה בו נשמת ראוב"ן. ע"כ היה נקרא ר"א הגדול (גדול האחים) והנה ידוע דהשבטים שבטי ישורון בעון חטא מכירת יוסף שמכרוהו למצרים. וגרמו עשרה טיפין דאודריקו למגנא. עי"ז הוצרכו להתגלגל בעשרה הרוגי מלוכה. וקיבלו העונש:

דהכונה הוא על עיקר הנחמה הזמן הנועד לעתיד ב"ב. דהרי בעינינו ראינו בכל דור ודור. כמה וכמה עמודי עולם. שלא זכו וכו'. וירמיה הנביא יוכיח. שהשתתף עצמו בצרת הצבור ברצונו. הכניס את צווארו בקולרין עמהם. כשארז"ל במדרש ולא זכה בחיים לראות אפילו בבנין בית שני. אבל ע"כ לומר שיזכה ב"ב לראות בנחמות צבור עמנו. ב"ב:

כ"ה מ"ה. ריב"ז וכו' הוא היה אומר. אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת:

לכאורה לא ידענו מה חידש לנו הקדוש הזה. וכי ס"ד שיחזיק האדם טובה לעצמו במה שעסק בתורה ומצות הלא ודאי אין לך אדם שיהיה יוצא ידי חובתו. נגד מה שצריכין לעבוד את אלהי עולם ב"ה ואפילו יחיה איש אלף שנים [אלף] פעמים. וביותר אמרו. כי לכך נוצרת מי לא ידע בכל אלה. שכ"א מבני ישראל. נברא לתורה ולעבודה:

ונ"ל לפרש עפ"י מה דידוע מהגמ' שריב"ז בשעת פטירתו אמר הכינו כסא לחזקי' מלך יהודא' שבא. ופירשו המקובלים. להיות שהיתה בו נשמת חזקיה (וכפי הנראה נתגלגל בו נשמת מלך ממלכי ב"ד. להיות שבימיו נתבטלה הנשיאות מורע ב"ד. כי ר"ג שהי' ממלכות ב"ד. היה עדיין קטן. והוא ביקש מאספסינוס שישאיר לברכה שושילתא דר"ג. והנה נהג ריב"ז נשיאות בימיו. עד שנתגדל ר"ג. ושבה הנשיאות לורע ב"ד. וכדי שיתקיים לא יסור שבט מיהודא ומחזק וכו' נתגלגל בריב"ז. נשמה ממלכי ב"ד):

ועיין בדברי מרן הארז"ל בס' הגלגולים שהנשמה שא"צ להתגלגל. רק הש"י שולח אותם לצורך תיקון הדור. היא מבוטחת מאת הש"י שלא תחטא ותעבוד את הש"י כראוי כי למה יהי' לה כל הצער הזה בכבישת היצר עפ"י בחירה כיון שכבר תיקנה כל שיעור קומתה (הש"י השולח אותה לצורך תיקון הדור. הוא כעין שליחת מלאך אל העוה"ז). ותגדל שכרה

ויהיה פנוי לעבודת השיי. וכיוצא בענינים. והכל מצד השכל :

והנה חידש להם ריבוי. שאין לך דבר חסר מן התורה. רק אפילו דבר זה. היינו הדרך הטוב"כ אשר עליו תשוב הטובה בכלל ובפרט מחוייבים להוכיח זה מן התורה איזה הוא הדרך הטוב. הבן דבר זה :

(ועפ"י הגירסא שהביא התויו"ט ברישא בא"ו וראו. ובסיפא צא"ו וראו. תינת ג"כ מאד. דברישא א"ל שיוכיחו מן התורה איזה הוא דרך [הטוב] והנה היא חלקינו מתת גורלינו. ע"כ אמר בוא"ו והתבוננו ותרואו. ובסיפא צא"ו וראו. כי ההתבוננות בדברים רעים אינו מהראוי רק בעת [בטל] כי מחשבת דבר רע הוא ג"כ רע. ע"כ אמר צאו לפי שעה) :

עפ"י הקדמה הנ"ל שכתבתי לך. שאמר להם שכל אחד ימצא בתורה. מה שהוא הדרך טוב"ה אשר עליה תשוב קוטב העבודה אבאר לך [כי כ"א] מצא בתורה. וכ"א יש לו ראייה מן התורה. שזה הוא הדרך הטוב :

והנה יש גירסא דרך ישר"ה והיא היא. כדכתיב טוב [וישר י"י על] כן יורה חטאים בדרך. היינו בדרך הידוע למו"כ ולישר. ותבין להלן בדבריני. הטוב"כ הוא הישר"ר :

הנה כ"א מהשלימים הללו ראו בתורה מהו הדרך הכללי. והוא עפ"י האמור בגמ'. הרואה ט' בחלום סימן יפה לו הואיל ופתחה בו התורה לטובה תחילה. א"כ שהדבר שנוכר בתורה לטובה תחילה הוא הטוב :

והנה כשאמר ריבוי לתלמידינו צאו וראו בתורה איזה דרך טובה וכו' הנה מצא ר"א הטוב הראשון הנוכר בתורה. הוא ויר"א אלהים את הארץ כי טו"ב. א"כ נשמע שהראיה בעי"ן טוב"ה הוא הטוב. מדנוכר הטוב"כ הראשון בתורה אצל ראיית העין כביכול :

כ"ט ר' יהושע אומר חכ"ר טוב. דהנה שיעור הכתובים לפי הפשט. והארץ היתה תהו ובהו וחשך וכו'. להיות שהיה חשך ויאמר אלקים

והנה ראוב"ן נתגלגל ברא הגדול. והוא צוה להשליכו הבורה. ע"כ גם ר"א הגדול נתפס והשליכו אותו הבורה וניצל ממייתה כי גם כונת ראובן היה ג"כ להציל את יוסף כמו שהעידה עליו התורה :

וחת שיש לפרש כונת ריב"ז על ר"א שהוא בוד סיד שאינו מאבד טיפה כמו בור מסוייד שאינו מאבד טיפת מים. כן ע"י עצת ראובן להשליכו הבורה זה לא היה סיבה לאבד טיפה כי כונתו היה לטובה. ע"כ גם ר"א ניצל בעת הזעם :

כ"ז הרע"ב בד"ה חסיד שעושה לפנים משורת הדין. ובד"ה ירא חטא מחמיר על עצמו ואוסר עליו דברים המתרים וכו' לכאורה שוה עם מעלת החסיד"ד. וצ"ל חסיד"ד שעושה בועשה טוב לפנים משה"ד. וירא חטא מחמיר ע"ע ואוסר עליו וכו' היינו בסוד מרע. [הנה הגם שבהשקפה הראשונה ירמה בעיניכם כי כבר מובא הדרוש הלזה בספר ב"י אבל אחר העיון תראו כי שם נאמרו הדברים בקיצור וכאן הוא בא עם הקדמות והוספות שאינם בשם לכן לא סלקתיו כאשר עשיתי עם כמה מאמרים דברי המצטיק והמלבה"ד]

כ"ח משנה ט' אמר להם צא"ו וראו וכו' הוא לדעתי ע"ד הלשון שאמרו חז"ל באברהם צ"א מאיצאגנינות שלך. דהנה הנהגת המדות ובדרכים טובים הנה השכל יחייבן. והפלטופים הנה דברו הרבה מעניני המדות אשר בהן ישיג האדם האושר והטוב. והביאו ראיות הרבה לכל דבריהם [עפ"י] השכל :

אבל הדבר הנשמע לנו מפי השיי בתורתו. הנה זה יציאה מחקירות השכל. רק כך וכך נשמע מן התורה ואין להימין ולהשמאל :

[והנה] כ"א וא' מהצדיקים וחסידים עושה לעצמו התנהגות ודרכים טובים. אשר עלימו תשוב עבודתו להשיי בשלימות והגה עושה לעצמו [מנהגים ודרכים] לפי מחקר שכלו. שחוקר בשכלו שאם יתנהג בדרך הזה. לא יוכל לו היצר.

ופורעין זה לזה באמונה. בלא אומר ובלא דברים. היינו בלא שטר וראיה:

ומעתה הרי שלך לפניך. ברישא קאמר ר"ש. הדרך הטוב. הרואה את הנולד. ושמע לה מדכתיב וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל וכו'. כי האור הראשון הי' יכולין להביט בו מסוף העולם וכו' וצפה הקב"ה במעשיהם של רשעים שיהיו יכולין ע"י האור הזה לקלקל כי יהיו יודעין מטמונות של חבריהם. והבדילו וגנוו וכו'. א"כ הרואה את הנולד הוא הטוב. ובסיפא בהיפוכו. הוא הלזה ואינו משלם. כי המאורי אור שהם טובים לזין ופורעין. הבן הדבר כי נחמד הוא: ל"ד פ"ג מ"ז. אם אין תורה אין דר"ך אר"ן. אם אין דר"ך אר"ן. שמעתי מכבוד מחו' הקדוש מהרצ"ה זצוק"ל דר"ך אר"ן בני' תפלה:

ונ"ל דגם בזולת הגימ' יש לכנות התפלה בשם דר"ך אר"ן. כמ"ש בגמ'. מניחין חיי עולם. ועוסקין בחיי שעה היינו התפלה שמתפללין מה שצריכים בעוה"ז רפואה ומזון וחיים וכיוצא א"כ נקרא התפלה לפי"ז דר"ך אר"ן. הדרך שצריכין בארציות עוה"ז:

הנה לפי זה בכאן מאמר התנא ברמו. אם אין דר"ך אר"ן תפלה. אין תורה ואם אין וכו'. דשניהם כאחד דוקא טובים. תור"ה ותפלה. [וכדאיתא] שם בגמ'. איהו סבר זמן תורה לחוד זמן תפלה לחוד. והוא רק בדרך רמו: ל"ה תויו"ט בדי"ה אם אין תורה וכו' שודאי שיש לדרך ארץ קדימה זמניית וכו'. עיין

בתד"א בתחילתו דרך ארץ קדמה לתורה: ל"ף תויו"ט בדי"ה דעת וכו' וא"כ ז"ש טוב מעם ודעת למדני. הם מלות נרדפות. אין דעתנו נוחה בזה בשום מקום רק בלשונינו הקדוש אין דבר לבטלה ובפסוק טוב טע"ם ודע"ת למדני יש לפרש דה"ק. דהנה קי"ל אין טעם למצות. והכוונה דאין לתלות המצות על הטעם. הגם שמצוה הוא לחקור על טעמי המצות כ"א כפי שכלו. חלילה לתלות המצות על איהו טעם שיתודע לו עפ"י שכלו. כי אם יבא לתלותה על הטעם. הנה יבטל ח"ו המצות.

יהי או"ר. וא"כ נתהווה או"ר חבר לחשך. וירא אלקים את האור כי טו"ב. א"כ נשמע אשר דרך הטוב הוא חבר טוב:

ל' ר' יומי אומר שכ"ן טוב. הוא כדרשת חז"ל. וירא אלהים את האור כי טוב ואין נאה לו ולחשך להשתמש בערבוביא ויבדל וכו'. וקבע לזה תחומו ביום ולזה וכו'. א"כ האור הוא שכן אל החשך וזה הוא הטוב. א"כ נשמע שכן טוב. הוא הדרך הטוב הכללי:

ל"א ר"ש אומר הרואה את הנולד. הוא עפ"י דרשת חז"ל. וירא אלקים את האור כי טו"ב ויבדל וכו' כשצפה הקב"ה במעשיהם של רשעים שאינם ראים להשתמש באותו האור. אזי הבדילו לצדיקים לעתיד לבא. א"כ הרואה את הנולד. הוא הטוב. הבן הדבר:

ל"ב ר' אלעזר אומר ל"ב טו"ב. כי מבראשית"ת התחלת התורה עד טו"ב הראשון הוא ל"ב תיבין. א"כ נשמע ל"ב טו"ב הוא הדרך הטוב הכללי. א"ל ריב"ן. רואה אני את דברי ר"א כ"ע מדבריכם. היינו כל דבריכם נשמעים מכאן. כנ"ל חבר טוב ושכן טוב ואינך. מיהו דבריכם נשמעים מפסוק וירא אלקים כי טו"ב וכו' או גם מסמיכות הפסוק שלפניו. מיהו דברי ר"א נשמעים מן בראשית"ת עד טו"ב. א"כ הוא כולל כל הפסוקים אשר ראיתכם מהם. א"כ נשמע אשר ל"ב טו"ב כולל כל [המדות] האלה שאמרתם:

ולפי הדברים האלה הנה כולם שמעו דבריהם. מן וירא אלקים את האור כי טו"ב. א"כ גם לפי גירסת איזהו דרך ישרה היא היא. כי ע"י האור הולכין בדרך ישרה משא"כ בחש"ך הולכין נתיבות עקלקלות. והאור הוא טוב וישר להדריך ענוים בדרך. הבן הדברים:

ל"ג שם ר"ש אומר הלוח ואינו משלם הוא עפ"י מדרשם ז"ל בפסוק אין אומר ואין דברים וכו' דרשו בו. בני אדם שחומסים וגחלים זה מזה. הנה הלוח מתבירו. צריכין לאומר ודברים. היינו עדים ושטר. משא"כ מאורי אור בשמים. היום לזה מן הלילה והלילה מן היום

כי יבא לומר כששייך זה הטעם מתחייב במצוה. וכשאינו שייך זה הטעם הוא פטור. וכמו שעשו הרבה אשר הלכו דרך חשכים בחקירת הפלסופיא. אבל מצוה על האדם לחקור טעמי המצות בפרד"ס התורה. והגם כשישיג איוה טעם עכ"ז ישכיל וידע שא"א לבא לתכלית טעמיהן. כי הלא הן הנה שכל אלקי :

וז"ש טוב טעם ודעת למדני. ביקש המשורר למדני טוב טעם במצותיך. וגם למדני דעת. המוציא הטעמים שאדע כי עוד נוכל להוציא טעמים בדעת לאין משער. והוא כי במצותיך האמנתי. לא כדרכי הפלסופים. הבן מאד :

ערכין

ל"ז פרק ב' משנה ב'. תויו"ט בד"ה ולא נראה וכו'. והטעם שעשו חלקי השעה לתתריף וכו' נמצא בדברי הקדמונים. שבני יששכר חלקו זה ברוה"ק. ונרמז [הדבר] ומבני יששכר יודעים בינה לעתים. [עתים] במם דאי"ק בגי' תתר"ף. והוא בגי' הי"ם גבור"ה להמתיק הגבורות ההזים [בחסרון הלבנה] ונכתב אצלינו במקומו :

ל"ח פרק ה' משנה א' הרע"ב בד"ה עד וכו' שמשקל בשר חמור כמשקל בשר אדם וכו'. רמ"ח אברים שבאדם צריכים להיות מאומדים ולשקול במאזני השכל מה יעשה בהן ומה אמור. ע"כ לזכר זה בשר אברי חמ"ר כמשקל בשר אדם. וכל זה נתגלה ע"י המים. הבן הדבר הנאמר ביששכר חמ"ר גר"ם :

ל"ט פרק ו' משנה א'. שו"ם היתומים. הדבר המוסכם בהסכמ' ומדעת הבי"ד נקרא שו"ם בגי' רצו"ן :

ותבין גי' תקנתם לאכול שו"ם כלילי שבתות. נקרא [הירק הזה] שו"ם כי סגולתו להמשיך מן המוח מקום הרצו"ן. ואתה תבין : מ' פרק ט' משנה ב'. הרע"ב. בד"ה לאיש אשר בתוכה וכו'. נגמר בגי' לעורר מדת רחום להקל עולינו ולמהר ולהחיש גאולתינו. כי כן הוא משפט הגאלי להקל בעבד עברי. ובשדה אחוזה. הבן :

תמורה

מ"א פרק א' משנה א' וסופג את הארבעים. בכל המשנה הוא בזה הלשון. הארבעים הידועים היינו ל"ט :

מ"ב פרק ב' משנה ב' תויו"ט בד"ה רש"א מה מצינו וכו' דכל החמש נישנו בחדא שיטה ונשתכחו בימי אבלו של משה וכו' :

דורשי רשומות אנחי בהו סימנא (עין במגלה עמוקות על התורה) ותמנ"ע היתה פילגש וכו'. ותמנ"ע הם ר"ת חמש חטאות המתות "ולד"תמורה"מתה"נתכפרו"עברה שנתה :

[וז"ם] משאחז"ל. שהי' מנש"ה (שמו לשון שכח"ה) הי' יושב ודורש באגדות של דופי. וכי מה הי' לו למשה לכתוב ותמנ"ע וכו' [והנה] כשנמסרו החמש חטאות. באיוה רמז בכאן. הנה נרמזו אצל היחיד. לאל"פ"ז :

והנה קיי"ל דההלכות שנשתכחו בימי אבלו של משה [החזירן] עתניא"ל בן קנו. בפילפולו :

והנה בכאן ההוכחה הוא כדברי ר"ש. להיות דנשנו בחדא שיטתא. כמו שהשלש' [לא] בצבור נשנו כ"כ השנים] לאו בצבור נשנו :

והנה ר"ת עתניא"ל. "עברה. תמורתה"נתכפרו"ילדה"אין"לבעלים הרי לך [נרמז בשמו חמש חטאות המתות שחזרון] בפילפולו בודאי להיותן מההלכות שנשתכחו :

מ"ג פרק ה' משנה א' תויו"ט בד"ה מערימין. תחבולת ההיתר תקרא ערמה (וכן ארז"ל הוי ערו"ם ביראה. נ"ל) ושאינו להיתר תקרא מרמה. הרמב"ם. אעפ"י שנמצא מרמה אצל יעקב (כמד"א כא אחיך במרמ"ה) ובני יעקב (ויצענו כ"י את שכם וכו' במרמ"ה) אלא לשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד :

[וקשה דאי הוה] לשון תורה לחוד בדבר הזה לא הוה שתק הרמב"ם מלפרושי. וגם יקשה דזה אינו נמצא שתהי' לשון תורה מן ההיפוך [אל ההיפוך] דהרי בלשון חכמים ערמ"ה תחבולת ההיתר. ובתורה כי ייד איש על רעהו

והתרגום שתירגם בחוכמ"א תירגם לפי האמת
דכיון שמאת השיי' היתה נסיבת. אי"כ
חכמה הוא חכמתו עמדה לו לעשות לצורך שעה
עבירה לשמה. במרמ"ה :

וכן בבני יעקב ויענו ב"י את שכם וכו' במרמ"ה
וידברו אשר טמא את וכו' הנה דייקו רז"ל
דהמקרא מתרץ למה ענו במרמה (רבאמת דבר
כזה מרמה הוא לבא עמם בברית נאמנה אחי"כ
להרוג אותם [ע"כ] התורה העידה עליהם שכדין
עשו במרמ"ה הזאת לשעתה להיות) אשר טמא
את דינה אחותם. וחכמתם עמדה להם :

הנה מדהוצרכה התורה לתרץ למה עשו במרמה
מוכח דתיבת מרמה הוא תחבולת האיסור.
ואתה דע לך בכל מקום תיבת ערמ"ה ומרמ"ה
בתורה ובדברי חז"ל וקצרותי :

מ"ד משנה ג' ד'. ר"מ ס"ל תפוס לשון ראשון.
ור"י ס"ל דאף בגמר דבריו אדם נתפס :

ג"ל שורש פלוגתייהו שניהם מקרא אחד דרשו.
דהנה מצינו [בדברי] תורה. אחת דבר
אלקים שתיים זו שמענו כי עוז לאלקים.
ופירשו חז"ל. אחת דבר אלקים שתיים זו שמענו.
שמור את יום השבת [וכיום השבת] שני
כבשים וכו' ערות אשת אחיך לא תגלה.
יבמה יבא עליה. מדהוצרך השי' לומר בדיבור
אחד על כרחך דאי לאו הכי [הוה אמינא תפוס]
לשון ראשון. זהו סברת ר"מ :

ור' יוסי ס"ל מדקאמר הכתוב אחת דבר אלקים
שתיים זו שמענו. כי עוז לאלקים. הנה אמר
בנתינת [התורה כי עוז לאלהים] כי זה עוזו
[נוראותיו] וגבורותיו לומר שתיים בדבור אחד
אדרבא מוכח מזה בן אדם [שאי"א לו לומר שתי]
שמות כאחד [ומוכרח לחלקם לשתיים אמרינג
דאף בגמר] דבריו הוא נתפס ג"ל :

מ"ה פרק ו' משנה ד' שהי' בדין וכו' כבר
כתבנו כ"פ מדת ק"ו נקרא די"ן להיות
הוא דבר שכלי. שאין לך מדה מושפסת בשכל
כמו מדת ק"ו :

להרגו בערמ"ה. הנה הוא [תחבולת האיסור.
ובלשון חכמים] מרמ"ה תחבולת האיסור.
זבתורה. ביעקב ובני יעקב תחבולת ההיתר. וגם
אשכח עוד מקרא מרמ"ה אחזיה [מלכים ב
ט—כג]

ע"כ ג"ל דגם לשון תורה בזה הוא כלשון חכמים.
ואדרבא החכמים דייקו זה מלשון תורה.
ואפרש לך לדעתי. נאמר בתורה והנחש היה
ערום מכל חית השדה אש"ך עשי"ה י"י
אלקיים. הנה מי לא ידע אשר י"י אלקים עשאנו :

אבל לדעתי כונת התורה לבאר. לבל [יתרעם
האדם על אשר עשה] השיי' את הנחש
מחוכם בתחבולות שיטעה את בני האדם. ז"ש
הכתוב שהשיי' בראו ערו"ם (לא מעור"ם)
לתחבולות [איסור להטעות בני אדם] ז"ש והנחש
הי' ערום וכו' אשר עשה י"י אלקים. עשייתו
ית' היה שיהיה ערו"ם לתחבולות ההיתר לטובת
בני אדם [וכמו שאמרו רז"ל] חבל על שמש גדול
שאבד מן העולם. דאילולא החטא היה האדם שולח
אותו לצפון ולדרום להביא ספלונין ואבנים
טובות (אשר לזה [הוצרך להנתן בן] דעה) וכעת
צריך האדם לבלות זמן בזה כי אין בעל דיעה
זולתו. וקודם החטא הי' באפשר להמציא ענינים
כאלו ע"י הנחש שהי' [בעל דעה] הרי לך מוכח
מן התורה (שאמרה והנחש הי' ערום וכו' אשר
עשה י"י אלקים) אשר שורש ערמ"ה הוא
תחבולות ההיתר :

והנה ביעקב בא אחיך במרמ"ה. יש לפרש
עפ"י דברי הוהר להיות עשו משורש
נחש. גבר נחשירכ"ן ויעקב שופריה דאדם. הנה
הנחש הביא לחטק במרמ"ה. הנה יעקב נטל
ממנו הברכות במרמ"ה. דהנה באמת עשיה כזאת
להטעות את אביו ולגזול מאחיו הוא תחבולת
האיסור במ"א [ונקרא מרמ"ה] אבל בכאן הוכרח
להיות מדה כנגד מדה :

ויצחק כשנתברר לו ברו"ק אשר כן הוא הענין
מאת השיי'. אמר בא אחיך במרמ"ה.
הוא אחיך [מאז ומקדם] כמו שאתה עשית כמו
כן גמולך ישוב בראשך. וע"כ א"ל גם ברוך יהי' :

כי בהן תלוי קבלת כל החוקים שבתורה. כענין הדין ישראל שלקח עבד מן הנכרי הלאך העבד וטבל לשם גירות יצא מכלל עבדות רבו שני. אלא מן הצורך לעשות בעודו במים ליתן עליו איזה עבדות של הרב ועיזו נעשה עבד לרבו שני כל ימיו. ככה עשה הש"י לנו. בעת ובעונה שנפטרנו מן השיעבוד של מצרים. הוכרחנו תכף לקבל עלינו עול עבדות של יוצר בראשית מילה ופסח. הנה השמירה של המצות הללו הוא לחק לך ולבניך ע"ד עול"ם כי על ידי אלו המצות נשארנו משועבדים להש"י כל הימים. הנה מי שאינו שומר המצות הללו. הנה נראה רע בעיניו למה נשאר משועבד להש"י. ע"כ עונשו חמור יותר. מכל העשין שבתורה וכאן קצתתי ועיין בדרושים באריכות ותרונה צמאונך :

מ"ט פרק ו' משנה ג' המעו"ן הזה נשבע במעון. היינו מקום ביהמ"ק. הוא ע"ד הנאמר. מעו"ן אתה היית לנו בדור דור :
נ"ל דרצ"ל דגם בדורותינו שאין ביהמ"ק בנוי אעפ"כ מעון היית לנו. דקדושת השכינה מאיר אעפ"כ במקום המקודש מבראשית :

והנה בזמן שאין ביהמ"ק בנוי נקרא מעון. הנה א"א להביא קרבנות. ואעפ"כ הנה העסק בפ' הקרבנות הוה כאילו קריב וכו'. והנה מי שנתחייב חטאת יאמר פ' חטאת. ואעפ"כ לא נפטר לגמרי. ולכשיבנה ביהמ"ק יצטרך להביא חטאת :

וראיה מר"י בן אלישע שכתב על פנקסו וכו' ולכשיבנה ביהמ"ק אביא חטאת שמינה. ובודאי שאמר פ' חטאת. ואעפ"כ לא נפטר :
 ובן הוא בגמ' יומא דף פ'. האוכל כזית חלב בזה"ז צריך שיכתוב על פנקסו וכו' הגך רואה שיתחייב להביא חטאת. ואעפ"כ כל מה דאפשר למיעבד [כעת] להגן עבדינו היג אמר בבא בן בוטי [שנשבע] במעון דכל מה דאפשר למיעבד עבדינו. וראיתו הוא מן המעון והבן :
 ונשלמו לקוטי המשניות מ"ט טנים סהור

בעזתי ועתה אתחיל להעתיק בעזתי

פרושי הש"ס

המלכה"ד

והנה בא הכתוב ההוא מן מדת ק"ו ע"י תורת חס"ד. והוא אשר פירשנו. פיה פתחה בחכמ"ה. במושכל החכמה. מדת ק"ו ואח"כ תורת חס"ד על לשונ"ה :

מ"ז פרק ז' משנה א', הרע"ב בדי"ה משום פגול וכו' ושלמים בכלל כל הקדשים הי' ולמה יצאי לומר לך מה שלמים מיוחדים קדשי מזבח וכו' :

הנה נלמדים קדשי מזבח במדה השביעית [שהוא דבר שהי'] בכלל ויצא מן הכלל וכו'. והוא נגד מדת ואמ"ת שבי"ג מדות העליונות. הוא כביכול בחי' אור פני"ם. ע"י [שאנו לומדים מדה זו. הש"י] יאר פני"ו אתנו סלה. והמ"י. דברנו מזה במ"א :

כריתות

פ"ו כשהשלים לדבר על המינוח האלו וכו'. וליג עוד דהנה ענין כריתות על שונאי ישראל. דהנה כתיב חלק יי עמו יעקב חבל נחלתו. הענין כל בר ישראל מחובר בקדושה עליונה כמו שמקשרין בחבל. וכביכול קדושה עליונה מקושר בו כחבל הזה. וענין הכריתות הוא שגורם ח"ו לכרות אותו החבל. והנה [מפריד] עצמו מן הקדושה ונפסק חיות שונאי ישראל :

והנה בסדר קדשים בכאן. אחר שדיבר מהלכות תמורה שהיא ענין התפסת קודש בקודש. דיבר שוב מן ההיפוך דהיינו הפירוד מן הקודש ח"ו. השם ישמרנו :

פ"ח פרק א' משנה א' שלשים ושש וכו'. המנין נרמו בתורה. באחרי כי כל אשר יעשה מכל התועבות האל"ה ונכרתו וכו' אל"ה בגי' ל"ו : תויו"ם בד"ה הפסח והטילה במ"ע וכו' הקשה לי אחד מבני הישיבה אמאי מקשה מדרי"ע הא איכא תרי קראי אחרינא וכו' ושמרתם את הדבר הזה לחק לך ולבניך ע"ע. ושמרתם את העבודה הזאת וכו' :

הענין הזה נכתב אצלינו בדרושים לחג הפסח. דמיצרך צריכי ללמדנו למה נשתנו הני תרי מילה ופסח שהם עשין וענשן כרת להיות

מסכת ברכות

א' דף ו' ע"א. א"ר אבין בר אדא א"ר יצחק. מנין שהקב"ה מניח תפילין וכו' א"ל רנב"י לר"ח בר אבין הני תפילין דמארי עלמא מה כתיב בהו. א"ל ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ וכו' א"ל ר' אחא ברי' דרבא לרב אשי. תינח בחד ביתא בשאר בתי מה. א"ל כי מי גוי גדול ומי גוי גדול אשריך ישראל. או הנסה אלהים. ולתתך עליון :

והנה רש"י בדי"ה מה כתיב בהו. בשלמא בתפילין דידן כתיב שמע והיה אם שמוע. קדש וכו' והי' כי יביאך וכו'. עיי"ש. כל הרואה משתומם על הסדר שסידר רש"י ז"ל את הפרשיות. שמע. והיה א"ש. קדש. והיה כי יביאך. שזהו דלא כדעת רש"י ודלא כדעת ר"ת :

והנראה דהוקשה לרש"י. אם ר' חייא בר אבין היה דק בתפילין דמארי עלמא. למה לא פירש תכף כל הבתים. ואם הוא שתפס בקיצור רק חד פסוק למה תפס הפסוק שהוא נגד שמ"ע יכו'. והוא נבביאים. ולא תפס כי מי גוי גדול. אשריך ישראל וכו' שהם פסוקי תורה. והם נגד קד"ש. ע"כ תירץ רש"י ז"ל זה בדבריו. דהנה בגמרא מנחות סדרן של פרשיות. קד"ש. והיה כי יביאך. מימין. שמע והיה אם שמוע. משמאל. ופירש"י. כסדר שהן כתיבין בתורה. והתוספות הקשו דאיכ"ה ל' לתנא למימר סתם. קד"ש והי' כי יביאך. שמע. והיה אם שמוע ע"כ פירש ר"ת קדש והיה כי יביאך מימין. ואח"כ משמאל שמע מבחוץ והיה א"ש באמצע א"כ הויות באמצע. וכן נראה בירושלמי :

והנה באמת צריכין לתרץ. כדברי התנא גם לדעת רש"י. למה אמר ב' בכות מימי"ן ומשמא"ל. וצ"ל דרש"י ס"ל. דטעם התנא כיון דתפילין קודש הם כשמדברים בעניני פרשיותיהם. מחוייבים לדבר באופן כזה. להיות מעלין בקודש :

והנה קד"ש והיה כי יביאך. יש בכל פרשה ז' אזכרות. ובפ' שמע. ג' אזכרות. ובפ' והיה א"ש. ד' אזכרות :

והנה אם היה מנקיט התנא. קדש. והיה כי יביאך. שמע והיה א"ש. הנה הוא שלא כסדר עלי' בקודש. ע"כ מנקיט התנא שמע והי' א"ש. לבבא אחרינא. והנה בזאת הבבא היה עלי' בקודש. שמע ג' הויות והיה א"ש ד' הויות :

וא"כ לפי"ז גם ר"ח בר אבין בכאן תפס מקודם הפסוק ומי מעמך וכו' גוי אח"ד. שהוא נגד שמע. כדי שאם ישאלוהו על שארי הפרשיות. יהיה מעלה בקודש. ע"כ נקט רש"י ז"ל הסידור הזה שמע. והיה א"ש. קדש והיה כי יביאך. שמע ג' אזכרות. והי' א"ש ד' אזכרות. קדש והיה כי יביאך. ז"ו. הרי זה מעלה בקודש. ג"ל :

ב' דף ח' ע"א בגמרא לעולם יכנס אדם שני פתחים בכית הכנסת. שני פתחים. ס"ד אלא אימא שיעור שני פתחים. האי קושיא דס"ד. אינו מובן :

ונ"ל לפרש [דהנה] ידוע המתפלל צריך לכוין להעלות ניצוצין שנפלו בעת השבירה ובהם תתקע"ד דורות אשר קמטו בלא עת. ובהעלות אותן [הדורות] ומעלה אותן הניצוצין מ"נ למלכות שמים. ועי"ז נתהווה היחוד למעלה וזהו שני פתחים (והבן. ביה"כ) [בביה"כ והבן] וידוע דביה"כ כינוי [לשם ב"ן] שכל הנחלים הולכים אל הים. הם סוד עשרה בני"ם עם הי' כוללים כנודע מדברי האר"י"ל אשר הוא בגי' כנס"ת וזהו שני פתחים כביה"כ. והנה כי"פ פת"ח בגי' תתקע"ו וזהו שהקשה שני פתחים ס"ד הלא אותן הדורות הם רק תתקע"ד. ומשני שיעור שני פתחים כי השנים היתירים מרמזים להעלות הניצוצין ועל ידי זה יתחברו שני הדודים שלמעלה. והבן כי א"א לפרש בכתב :

שבת

ג' דף למ"ד ע"א שאול שאילה זו לעיל"א וכו'. עיין ברש"י. ויש לפרש לעיל"א. ע"ש ומתלמידי יותר מכולם. הנה התלמידים השואלים הוא כדרך השפעת העלאת מ"ן אל הרב. ועי"כ משפיע הרב בחי' מ"ד. ע"כ נק' התלמידים בנה למעלה מן הרב. והבן :

ז לעולם יהא אדם ענוותן כהל"ל ולא יהא קפדן כשמא"י. קשה מאד בעיני. וכי ח"ו רצה לספר בגנות שמאי :

ואחשבה לדעת. דהנה שמא"י והל"ל. המה ידעו בנפשותם. זה מבחי' ענוה וזה מבחי' יראה וכ"א נהג כפי מדתו. והנה מי שאינו יודע מחצב נפשו יותר טוב לנהוג. כהלל ולא כשמאי. ויש לעול"ם. הבן :

ח' דף ל"א ע"א. כדי הוא הלל שתאבד על ידו ד' מאות זוז וד' מאות זוז תפס השיעור הזה. דהנה אמרו מי שיקניט את הלל יטול ד' מאות. אבל לא התנו. אם ילכו ולא ימרוהו יתן ההולך ד' מאות זוז. נמצא זה שהלך הי' לו איבוד ד' מאות זוז מניעת הריווח בלבד. אזי א"ל הלל. כדי הוא הלל שיהי' לך חוץ לזה ג"כ איבוד [ד'] מאות זוז ממצות הקרן :

ט' דף ל"ב ע"ב והחזיקו בכנף איש יהודי. יחזיקו הגוים בכנף דייקא. י"ל ע"ד שאמרז"ל שאמר משה להקב"ה (על המלאכים) מתיירא אני שמא ישרפוני בהבל פיהם. וא"ל הקב"ה אחוז בכסא כבודי וכו'. ממילא כשמאחזין בכסא הכבוד אין מורא מן השריפה. והנה לעתיד נאמר והי' בית יעקב אש וכו' ודלקו בהם. ומחמת מורא השריפה יהיו מאחזין בכנף איש יהודי. תכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לכס"א הכבוד. ועי"ז יהי' להם הצלה פורתא :

י' דף נ' ע"ב. רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום בשביל קונו. המאציל ב"ה. נקי עוש"ה בעשיה. יוצ"ר ביצירה. בורא בבריאה. קונה באצילות. כמ"ש בנוסח קידוש הלבנה : ברוך עוש"ך יוצר"ך בורא"ך קונ"ך. נגד ד' עולמות אבי"ע.

והנה האדם הישראלי בעשיה ופועל פעולות בעשייתו באצילות. כי זה כל האדם. הנה רחץ שיעור קומתו במים. הכוונה להגביר החסדים ולהעביר הדינים מכל שיעור קומת ז"נ באצילות. פניו (חב"ד) ידיו (חג"ת) רגליו (נהי"ם) וראי' מהפסוק כל פעל י"י למענהו למען ה' ו'. הבן והשם הטוב יכפר :

ד' פתח ואמר. פירשו בכיוצא בזה בזה ובמדרשים. דהכוונה פתח שער החכמה ואמר ד"ת. ע"ד פיה פתחה בחכמ"ה ואח"כ ותורת חסד על לשונה (וכבר ידעת החכמה נקודת פתח. בגי' ד"פ הוי' וד"פ אד"ני וד"פ אל. המ"י יחד הוי' אדנ"י. מושפע מן שם הוי"ה תורה שבכתב תורת חס"ד אל. אל שם אדנ"י תורה שבע"פ. והלימוד הוא ד"פ כנדוע מפסוק אז רא"ה ייספר"ה הבינ"ה וגם חקר"ה ואח"כ ויאמר לאדם הן יראת י"י היא חכמה. ע"כ פתח נקודת החכמה בגי' ד"פ השמות הנ"ל) ע"כ החכם הלזה פת"ח ואמר. בדברי חכמ"ת שלמה. אנת שלמה. אן חובמת"ך :

ה' ולישראל עמ"ו. דאחיל להון עון דיוה"כ. אפשר היה בידם ג"ש מקובלת כתיב הכא עמ"ו וכתוב התם ועל כל ע"ם הקהל יכפר. ומי שבקי בדרשת חז"ל יתבונן שעפ"י הרוב נדרשים דבריהם בג"ש. ובאם אמתיים דברינו. י"ל שנדרש הדבר בג"ש. שהוא נגד מדת רח"ם כידוע. ע"ש והוא רח"ם יכפ"ר עון :

והנה מן התימא הוא. איך מלאו לבם שלמה וכל ישראל שלא להתענות ביוה"כ שדוח' התענית אפילו את יום השבת. ואם היה הדבר עפ"י נביא. א"כ מה הוצרך הש"י למחול להם :

וי"ל כשנבנה המקדש בימי שלמה. היתה סהרא באשלמותא כידוע. ואפשר גם בעוה"ז הית' הלבנה נראית במילואה. ולא ידעו מתי יוה"כ כיון שהלבנה היתה שלימה כמו ט"ו לחודש. או באפשר ידעו מתי יום עשירי אבל כיון שראו הלבנה בשלימות' סברו אשר כך יהי' לעולם. ושוב אין כאן עשור לחודש. אבל אח"כ שראו מיצוט הירח. נצטערו. ויצא' ב"ק שמחל להם הקב"ה. ודברינו בדרך אפשר :

ז' ע"ב סליק בחיש באילנא. לא במקרה הי' רק להורות שהיה גלגולא דאדם קדמאה [שנפטר] ע"י אילן. ג"ל. וגם מלאך המות לא הי' יכול לשלוט בו רק ע"י האילן שבגן כמו בגלגולא קדמאה :

צדיק גמור. אם יש בין הציבור אנשים דלא ניהא להו שיענהו ותקובל תפילתו. אינו בשח שתהי תפילתו לרצון. ומוכן הדבר למשכיל בסוד שליח צבור. דרגא דיסוד צדיק דבעינן איסתכמותא דכל שישי גופא. ומבואר הדבר אצלינו ברמיזת הפסוק ולא יכול יוסף להתאפק וכו' :

פ"ז דף כ"ו ע"ב. כיון דכסמוך שקיה"ק קא פרשי וכו' מכאן ר"איה ברוריה. דקן עיקר הדין להתפלל מנחה בזמנה אחר הצות לכתזילה ודלא כהמאחרין :

סוכה

פ"ז דף י"ד ע"א גמרא. אריא למה נמשלה תפלתן של צדקים כעת"ר לומר לך מה עתר זה מהפך את התבואה בגרן ממקום למקום אף תפלתן של צדיקים מהפכת דעתו של הקביה מסדת אכזריות למדת רחמנות עכ"ל :

יש להתבונן מה החידוש שמשמיענו. וכי עד השתא לא ידענו שהשיי שומע תפלת כל פה ומכשי"כ תפילת הצדיקי ואפילו חרב חדה מונחת וכו' :

ועוד צדיק להתבונן אומרו במשל העתר שמהפך את התבואה ממקום למקום. ובנמשל. דעתו של הקביה. איך צודק ממקום למקום. ואי"כ למה אמר כן במשל. הול"ל סתם מה עת"ר מהפך את התבואה בגרן אף תפלתן וכו' :

גם צריך להתבונן למה לא אמר כדרך השי"ס בכ"מ ממת הדין למדת הרחמים ולמה שינה לומר בלשון הפלגה ממת אכזריות וכו'. ובפרט לשון אכזריות. אינו צודק לומר כביכול כלפי מעלה. כי חנון ורחום הוא :

והנראה דהנה שם אדני הוא בחי' מדה"ד שלמטה דיניא דמלכותיא כנודע. הנה ג' אותיות די"ן יש בו. והצדיק. ממתק הדי"ן ע"י אות הא' (כנודע מכוונת פדיון נפש) והנה האות הא' הוא יו"י מנין השם הנכבד הוי' רחמים. והנה כשתחשוב הא' כ"ו מנין שם הוי'.

י"א דף נ"ג ע"א חסרא אפילו בתקופת תמוז קריר לי. יש לרמוז בזה רמו הפסוק יששכר חמר גרם וכו'. דאמרו בזהר. אם רואה אדם שהרהורים רודפים אבתרי' (היינו שעצמותיו הם בחימום התאה ע"כ מהרהר בעבירות ולתאוות) יתאמץ בתורה (יש אש איכלה אש. וכתוב בתורה הלא כה דברי כאש נאום יי. והנה אש התורה תאכל ותבעיר את אש התאה. ויתקרר האדם. מאש התאוני אשר עצורים בעצמותיו) :

ועד"ן שמעתי מן הרב החסיד הקדוש מהר"א מליכוש וצלה"ה. פי' הפסוק והמלך דוד וכו' ויכסוהו בכנדיים ולא יחס לו. כגדיים לשון בגידה. היינו עבירות. היינו ויכסוהו בבגדיים. אפילו הי' תאוות ועבירות הרבה לפניו כאילו הי' מכוסה בהן. אפ"ה ולא יחס לו. לא נתחמם לתאה. כך שמעתי ממנו ז"ל :

ואוסף נופך והמלך דוד זקן בא בימים. זק"ן שקנה חכמה חכמת התורה. ע"כ ויכסוהו בבגדים וכו' כדברי החסיד הקדוש הג"ל :

זוה שיש לפרש יששכר חמר גרם עצמותיו הם לו כעצמות החמור אפילו בתקופת תמוז. שנשברו הלוחות. והדעת אז בקטנות בימי בהמ"צ. אפ"ה קריר לי. אין אש התאוני מבעירתו. כי הוא רובי בין המשפתים בין הגבולים של תורה :

תענית

י"ב דף ב' ע"א. מאי גבורות גשמים שיורדין בגבורה וכו' אתיא חקר חקר וכו' נלמד בג"ש הוא מדה השני' נגד מדה השני' שבי"ג ת"ד. מדת רחום. להמתיק הגבורות שירדו ברחמי"ם :

י"ג דף ד' ע"א האי צורבא מרבנן דמי לפרצודא וכו'. נ"מ שלא להרהר אחריו והבן :

י"ד דף כ"ה ע"א ריח ביח גזר תעניתא וכו' ולא אתא מיטרא א"ל ניהא לכו שיבא מטר כשבילינו וכו' מכאן מוכח אפילו המתפלל

רש"י ובעלי התו' כשהביאו באיזה פעם בכל שיטת הש"ס ראייה לדבריהם ממס' חולין אמרו בלשונם בשחיטת חולין. ולא עשו [כן] בשאר מס' לומר. בקידושי אשה או בגיטאי נשיים רק כדאמרנו בקידושיין ובגיטויין. אבל לא רצו לקרות דברי תורה בשם חולין. וקראו בשחיטת חולין. ואסמכו הדבר הזה בדברי רבותינו אף שיחת חולין של ת"ח. צריכה לימוד:

י"ח דף כ"ו ע"א גמרא אוכלים אכילת עראי חוץ לסוכה. וכמה אכילת עראי. אמר ר' יוסף תרתי או תלת ביצי. א"ל אב"י והא זימנין סגיאיין סגי ל"י לאינש בהכי וה"ל סעודת קבע. אלא אמר אב"י כדטעים בר ביה רב ועייל לכלה. עיין ברש"י דהיינו טעימה אתה שמחוקת בית הבליעה והיינו כביצה. עיין בבה"ט באו"ח ס"י קס"ח. בענין פת הבאה בכיסנין. כמה הוה ל"י סעודת קבע לברך אחריו בהמ"ז כתב שם ג' או ד' ביצים. ונלמד הדבר משיעור פת לעירוב. ושמעתי מרבים שחולקים ע"ז. דבעירוב לא מיירי מקביעו' סעודה והוא ענין אחר. אבל אני רואה משיטה דידן דב' או ג' ביצים. מיקרי סעודת קבע. והנראה דמיקרי קבע לכל אדם כיון דאיכא אינשי דסגי להו בהכי. ונראה מכאן דיש להחמיר גם בשיעור ב' ביצים:

י"ח דף כ"ח ע"א ולא אמר דבר שלא שמע מפי רבו מעולם וכו' וכן היה ר"א תלמידו גוהג אחריו. כל המנהגים המכבירים בקדושים הללו הם דברים שהשכל מחייבן להתנהג כך יראי י"י וחושבי שמו. אבל המנהג הזה שלא לומר דבר שלא שמע האדם מפי רבו. צריך להתבונן מה זה ועל מה זה. הלא כך היא מדתה של התורה. להתילל ממנה בכל פעם ובכל עת בכל דור ודור נהרי דבש וחמאה:

והנראה דהנה ריב"ז היה בו גלגול נשמת חזקי' מלך יהודא. כמו שהיה אומר בשעת פטירתו הכינו כסא לחזקי' מלך יהודא והנה חזקי' לא הי' לו רב. ומעצמו למד (כי אחז אביו אחז בתי כנסיות וב"מ. אמר אם אין נדיים

זו יעלה מספר כל השם צ'. ז"ס הצדיק הממתיק דינו אדני ע"י השם הוי' ב"ה:

והנה מילוי שם אדני הוא ביותר דין. כי כל מלוי מורה על דין מלוי בגי' פ"ן אלהים הי"ס אמרם אפילו בשעה שאתה מתמלא עליהם עברה כאשר עברה יהיה צרכיהם לפניך והנה מילוי שם אדני בגי' תרע"א. תרע"ע. בית דינ"א. הנאמר בהרוגי ב"ד בנגמר דינו. הנה ודאי דינא איתעביד. ואין עוד בבאן דבר המיתק. אעפ"כ תפילת הצדיקים נמשלה לעת"ר וממתיקים מילוי שם אדני בגי' עת"ר ע"י הא' (שבאמת המילוי הוא תרע"א) שם הוי' כנ"ל:

והנה תתבונן אדני פשוט הוא רין אבל הוא דין רפה. וכשמתמלא כנ"ל הנה מלוי בגי' אלקיים מה"ד הקשה. הנה השם במילואו מורה ח"ו על הסתכמות. ב' בתי דינין. קשה ורפ"ה ואעפ"כ הצדיקים נמשלו תפלתם לעת"ר שגם. באופן כזה כשמתמלא השם מספר תרע"א. הנה ע"י תפילתן לאלופו של עולם ממתיקין התרע"ע ע"י הא' מורה מספרו על השם הנכבד ק"ו ואז יעלה מספר השם תרצ"ו. ברצות הוי' דרכי איש גם אויביו ישרים אתו. ואז מתמתקים ה"ב בתי דינים. קש"ה ורפ"ה מספר תרצ"ו. ומתהווה רצות הוי' דרכי איש:

ולפ"ז אתה תבין דבר גדול משמיענו התנא. ויחידוש נפלא. אפילו בהיות הדבר כבר בהסתכמות כל הבתי דינין כנ"ל. אשר לזה כבר יטנה בהשאלה כמדת אכזריות ח"ו. שאין מקום להושיע. הנה הצדיק ע"י תפילתו מהפך הכל לטובה וממתיק ע"י השם הוי' ב"ה וב"ש כנ"ל. וזה נקרא טמקוים למקוים שמהפך הא' ממקום למקום. דהיינו מקודם הי' ציור הא' כזה א'. ומהפך הצדיק ממקום למקום להיות ציורה כזה יו"י. והשם הטוב יכפר ויה"ד שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו:

י"ח דף כ"א ע"ב גמרא מנין שאפילו שיהת חולין של ת"ח צריכה לימוד וכו' כל מי הייתי משתמש על המראה. בדברי רבותינו

בתורה שהוא מחשבתו החכמתו של יוצר בראשית. באת לנו הלימוד לדבר שבקדושה שיהי' בעשרה נלמד מעדת מרגלים. ונקדשתי בתוך ב"י. אתיא תו"ך תו"ך. אתיא עדה עדה. אי"כ זכות גדול הוא להם. והגם. שמצד עונם נתחייבו שלא יהיה להם חלק לעוה"ב הנה מצד שלמדו ישראל על ידם ענין הלכות קדישת השם. יתעלו מעליה לעליה ויקדשו שמו הגדול יתברך ברבים :

קאמר המו"ל, ראה בספרו אגרא זכלה פי קרת, דיה ויקת, וז"ל ויקח קרת, אמרו"ל מנין לדבר שבקדושה שלא יהיה כפחות מעשרה אתיא תו"ך תו"ך אתיא עדיה עדיה כתיב (בקדושה) ונקדשתי בתוך בני ישראל, וכתיב (בעדת קרד) הבדלו מתי"ך העדיה האת, וכתיב (במרגלים) עד מתי לעדה הרעה הזאת יצאו יהושע וכלב, שמעתי סתם מכבוד אדמו"ר הרב מהרמ"ם זצוק"ל ראה עד היכן הדברים מגיעים עד שכל הדברים שבקדושה שבנישראל נשמעים ממרגלים ומעדת קרת המ"י, והוא לדעתי גדול השבח שעולה מן הגיהנם יותר כו', והבן, וזהו תוכל להתבונן משאחז"ל ויקח קרת לקח מקח רע לעצמו דיקא, משאי"כ לישראל זכה שנתקדש ש"ש ע"י מ"ש כל כל העדה כולם קדושים ובתוכים הוי' הנה תראה שאמר תו"ך ועדיה והוא קדושתם וזהו שעינו הסעתו ראה שמוכן לדבר גדול שעל ידו יתגלה ענין קדישת השם יתברך בעשרה מישראל, ותעמיק בזה עוד ויק"ח קר"ח מהו ויקח קרת ראה שמוכן לקדושת השי' בעשרה על כן לקח עמו זכות עשרה מישראל, קרת. יצהר, קתה, לוי, דתן, אבירים, אליאב, און, פלת ראובן, עי"ש.

כ"א דף ג' ע"א שנים שדנו דיניהן דין אלא שנקראו ב"ד חצוף ג' דינים בעינן נגד ג' אבות. אברהם בבחי' החס"ד הנוטה לזכות. יצחק מצד הגבורה הנוטה לדין. יעקב איש תם יושב אהלים בין אהל אברהם ובין אהל יצחק. מכריע. והנה כשיש שלישי המכריע. הלכ"י כדברי המכריע כשא"כ כשאין שלישי המכריע אין כאן תמימות. הבן הדבר :

כב דף ד' ע"א. יש אם למקרא. יש אם למסורת. בספרי הקדמונים דקדקו למה הוא לשונם בכל השי"ס יש אם למקרא או למסורת. ולא אמרו יש אב למקרא :

וכו' זכדי לתקן זה. הנה כשנתגלגל בריב"ז עשה להיפך לגמרי. שלא אמר שום דבר. רק מה ששמע מרבי :

י"א י"ל להיות ידוע שהי' גלגול נשמת ראובן ע"כ בקרא הגדו"ל והנה כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה ומה שבלבל יצועי אביו היתה כוונתו לשי"ש. והי' לי להתייעץ בדבר עם רבותיו ובפרט עם יצחק שהי' עדין חי. ולפסוק איזה דין בפני רבו לא מסתייעא מילתא כמ"ש בגמ'. ע"כ לתקן את זה. ר"א הגדיל גלגלו. לא אמר דבר שלא שמע מפי רבו ועיד יש לי בזה הרהורי דברים ולא רשמתי עד כי אקח מועד אי"ה :

סנהדרין

כ' דף ב' ומנין לעדה שהוא עשרה שנאמר עד מתי לעדה הרעה הזאת יצאו יהושע וכלב :

זה דרכנו כל היום בתורתנו הקדושה דשלא במקרה הוא מה שנלמד בתורתנו. דבר איזה הלכה ממקום זה ולא ממקום אחר. כי א"א לומר בתורתנו שהוא כביכול חכמתו של יוצר בראשית. שבאו הלימודים במקרה ח"ו וצריכין לתת טעם כפי אשר חנן השי"י לכל אחד מבנ"י בינה דעת יהשכל :

והנראה דהנה האשה התקוצית אמרה אל דוד. בעת אשר בקשה ממנו. להשיב את נדחו. (היינו אבשלום) אמרה לו. ולא ישא אלקים נפש והיטב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח. והדברים אין להם ביאור. אך הוא לדעתי שאמרה לו. שגם המלך מלכי המלכים הגם שלא ישא עון נפש. יכ"א מחוייב לקבל עונשו. עכ"ז הוא יתברך שמו חושב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח. ונשמת ישראל א"א שתאבד לעולמי עד. דהרי הם כביכול חלק אלקי. ויפה באפיו וכו' ומאן דנפח וכו'. וקשה ע"ז מאותן שאמרו עליהם חז"ל אין להם חלק לעוה"ב. והנה לכולם מצאו תקנה וסמך מפסוקי התורה. אך למרגלים הוא אליבא דכ"ע אין להם חלק לעוה"ב. הנה החושב מחשבות לבל ידח ממנו נדח. והוא

א"ב הוא חכמת מושכל ראשון ואינו ניכר כח הציור. הבן הדבר. ידעתי ידידי כי דברינו אלה לא יובנו רק למשכילים בחכמת החכמים ויאמרו ברוך שבחר בהם ובמשנתם :

כ"ג ע"ב ט"ט בכתפי שתיים. פ"ת באפריקי שתיים. בכדי שלא יהי' לך דברי חז"ל רחוק מן הדעת (הגם שידוע לבעלי דיעה אשר בכל ענין מדבריהם יש סודות וטעמים עמוקים בהכנת האמת עכ"ל) גם לפי פשוטו אומר לך את הנלע"ד. בפיוט אהבה לשבת נחמו. פייט הפייטן בזה"ל. דין נשמע תורת שמע. בכל לשון להתמלל. הלא נודע בארבעה אשר פירשו זקנינו :

ושאלו להק' סהר"ש מאוסטרפאלייץ. פירושן של הדברים. ואמר דהכי פירושו. דין נשמע תורת שמ"ע בכל לשון להתמלל רצ"ל נשמע לנו הדין אשר פ' שמע נקרא בכל לשון. הלא נודע לך הדבר בארבעה בתים אשר פירשו זקנינו. היינו שדייקו ולמדו הארבעה בתים מן ט"ט בכתפי שתיים פ"ת באפריקי שתיים. א"כ נודע לך מזה אשר שמע נאמרה בלשונות שונות. עכ"ד הקדוש :

ולפיר"ז י"ל. דהנה כל הישוב בעיקר הוא בין מזרח למערב. ע"כ בכ"מ אמרינן בש"ס מלכי מזרח ומערב ולא מלכי צפון ודרום. כי בצפון ודרום היישוב היא מעט רחוק מן הקצוות מפני הקור והחום. והנה אפריק"א הוא מעדי מדינחא פאת מזרח. ומזרח נקרא קדם כנודע. ומערב נקרא אחר. ע"כ מדינת המערב נקרא כתפ"י מלשון כתף. והנה אחזה התורה אלו ב' הלשוניות של קצוות מזרח ומערב. ממילא נכללין בזה לשונות האומות האמצעים להורות כי שמע נאמר בכל לשון ג"ל :

כ"ד דף ז' אם ברור לך הדבר כאחותך שהיא אסורה לך וכי' למה דוקא המשיל באחותו יותר מכל עריות. דהנה קין נשא אחותו כי חסד הוא. ואעפ"כ ברור הדבר שהיא אסודה כעת. כן אם ברור לפניך דין שנדמה לך שכבר הי' לפניך דין כזה ותדמה מלתא למלתא מבלי

והנה לדעתי תתבונן הענין. הנה המתכבדים שרשי לה"ק. כמה פעמים. הניחו בשורש אחד כמה פירושים. ואין דעתינו נחה בזה. דק במשפט לה"ק. כל שורש הוא ענין אחד. אעפ"י שיתפרש בכ"מ לפי עניינו. אבל הכל נובע ממקור אחד. (וכן מה שהניחו כמה פעמים שמות גרדפים. היינו כמה שרשים מתפרשים על ענין אחד. זה ג"כ יחוייב שיתפרש כ"א בענין משונה. והדברים ארוכים דברנו בזה אל התכירים המקשיבים. ומי שיעיין בזה יראה פלאות בתורה) :

והנה הניחו בשורש א"כ שני פירושים היינו שורש אחד. הסיבה המולדת. נק' א"ב. והשורש הב' לשון רצון מלשון ולא אב"ה סיחון :

אבל ידידי כאשר תבין הדבר לאשורו הכל שורש אחד. המושכל הראשון שבמות. הוא המתיילד מהרצון שורשו א"כ אלף חכמ"ה וכן בי"ת בחכמה יבנה בי"ת והתויללה התורה בבי"ת בראשית בחכמתא ראשית חכמה :

ועתה תשכיל ותדע צירוף א"כ הוא המושכל הראשון. שמתגלה רצון הנעלם ליש. נק' א"ב. היינו צירוף האל"ף עם הב'. וכן הסיבה המולדת. דהיינו הזכר המשפיע להנקבה הטיפה הדוכריית ממחומו מקום חכמתו נק' א"ב. מלשון רצון. וע"כ מוכרח הדבר להיות ברצון כי אין קישוי אלא לדעת סוף הסכמת הרצון. הגך רואה כי הכל הולך אל מקום אחד. ושורש א"ם. המקבלת הטיפה הזרעית ומצירת הולד באורך ורוחב על מתכונתו הנה נקרא בלה"ק א"ם בא משורש אם שהוא לשון ספק אם יהי' הדבר כך או יהי' באופן אחר. נמצא הוא חקירה כעין התפשטות לכאן ולכאן והוא כעין בחי' בינ"ה מבין דבר מתוך דבר. הנה בחקירה נק' א"ם בחידי"ק. מלשון חק"ר. אבל באם ממש מתפשט בה הולד לאורך ולרוחב. ומקבל הציור נק' א"ם בצירוי' לשון ציו"ר :

ימעתה תבין כשרוצין חז"ל להוליד תולדות שלימות הלכה לאמיתה בציור מושלם מאיזה ענין בתורה אומרינן יש אם למקרא. יש אם למסודת. וא"א יש א"ב למסודת. כי בהי'

וע"כ אמר להם. תמי' אני אם ימותו וכו' כי יצטרכו לעונש ע"י המלכות. כי אם הי' לומדין חורה מפיו בחייו. הנה התורה העידה עליו. למען הציל וכו'. והם לא שמעו לקולו אז ומכרוהו. ואם היו שומעין לתורתו היו ניצולין. כי הי' בזה תיקון למעשיהם הקודמים. והן היום שלא שמעו גם כעת אמר. תמה אני וכו'. כי יצטרכו לקבל עונשם. ור"ע שהשיבו שלך קשה משלהם. עפ"י כמה מחכמי האמת שכתבו שר"ע הי' גלגול שמעו"ן. והנה הוא הי' המתחיל ויאמרו איש אל אחיו וכו' ע"כ א"ל כנ"ל. הבן כי קצרתי. כ"ח דף ק"ב ע"א ויהי בע"ת ההוא וכו' תנא משום ר"י ע"ת היא מזומנת וכו' בע"ת רצון עניתך תנא משום ר"י ע"ת היא מזומנת לטובה :

תבין הדבר במעשה בראשית ויאמר אלקים יהי אור ויהי אור (הנה לא נאמר ויהי כן) ואמרו בזור. יהי אור דא היא התפשטות (יהי אור בגי' רל"ב) ויהי אור דא היא צימצום (ויהי אור בגי' רח"ל) :
הנה לפי"ז. כל זה בחק המאמר. שאמר הש"י יהי אור. וגם אמר ויהי אור. צימצום והתפשטות הנה מבחי' הצימצום. מגיעים בעולמות התחתונים יסורים ופורעניות על שונאי ישראל. ומן בחי' התפשטות. מגיעים הטובות. הנה יהי אור ויהי אור בגי' ע"ת (עשרה פעמים הוי". עשרה פעמים אה"ר). הנה כשמתגבר בחי' יהי אור על ויהי אור. עת הוא לטובה. ובהיפך מובן. הבן הדבר מה שאמר דוד אברכה את יי בכל ע"ת. כי חייב אדם לברך וכו' כשם שמברכין על הטובה [עיין אגרא דפרקא אות קל"ז ואגרא דכלה המר"ל] :

כ"ט שם ודי זהב וכו' בשכיל כסף זהב שהשפעת להן לישראל עד שאמרו די גרם וכו' :

הדבר הוא מן התימא והאיך אמרו די. הלא קי"ל איך אדם מת וחצי תאוותו בידו. יש לו מנה מבקש מאתיים :

נ"ל דהנה ידוע דבעשד דרגין דעולם העשיה שם יש אחיזה אל הקל"י. וכן בדי' מדריגות

חקירה זה אסור. רק אם תחקור ותדרוש אם יש איה חילוק בין דין העבר ובין הטהוה. זה אם כבר ברור לך הדבר כאחותך שנתבאר לך בתורה חילוק שבזמן העבר היתה מותרת כי עולם חסד יבנה. הבן :

כ"ה דף י"ב זוג בא מרקת וכו' רק"ת זו סבריה. ולמה נקרא שמה רק"ת שעומדת על רקתא דימא :

כשהאדם מתפחד איה יראה מבן אדם וכיוצא. הנה בסגולה לעורר ע"ע יראתו ית"ש. ומתבטל ממנו היראה החיצונית :

והנה כעת בזמן ההוא זמן הסכנה הי' והיו מתפחדים. והזכירו שם רק"ת. שנקרא ע"ש רקת"א דימא. אשר בשפת הים מזכירין יראתו של הקב"ה כדכתיב האותי לא תיראו נאום י"י אשר שמתי חול גבול לים. הש"י הטביע בחול שעל שפת הים בחי' היראה כדי שיתירא הים לעבוד חקו. הבן כי דבר גדול הוא :

כ"ז דף ס"ז ע"א. מפני שרוב נשים מצויות ככשפ"ם. כשפים מכחישי' פמליא של מעלה. והנחש שפיתה את חוה האשה הראשונה. הכחיש פמליא של מעלה. באמרו והייתם כאלקים וכו' ופירשו בזה. שאמר מעץ הזה אכל וברא את העולם. אכלי אתם ותבראו עולמות אחרים. והנה האשה שקיבלה דברי הנחש. היא מצוי' בכישוף שמכחיש וכו' ג"ל :

כ"ז דף ס"ח ע"א כשחלה ר"א נכנסו ר"ע וחבריו לבקר וכו' א"ל תמה אני אם ימותו וכו'. א"ל ר"ע וכו' א"ל שלך קשה משלהן וכו' :

תבין הדבר לדעתי עפ"י מה ידוע ר"ע וחבריו הם הרוגי מלכות עשרה אשר הן הם גלגול השבטים שמכרו את יוסף והוכרחו למות בהריגת המלכות. ור"א הי' גלגול ראובן שיעץ אותם השליכו אותו אל הכור וכו' והתורה העידה עליו למען הציל וכו'. עכ"ז כיון שיעץ השליכו וכו'. גם הוא נתפס ונשלך לבור וניצל כידוע ממס' ע"י. ע"כ הי' נקרא ר"א הגדול להיותו גדול שבאחים הוא הבכור :

הגאון מהרי"ב הגי' זה בהגהותיו. מיהו בכל הש"ס שלפנינו איתא. וקשה לשבש כל ספרי הש"ס:

והנראה דבא לתרץ. את אשר הקשינו. דהתורה אסרה עמוני ומאבי מלבא בקהל. ע"ד אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים. ומן התימא למה לא אמרה ולא הקפידה מה שלא הוציאו לח"ס וי"ן. שזה עיקר הסעודה. וכדאשכחן במלכי צדק שהוציאו לחם וי"ן:

אבל יתבאר הדבר עפ"י דקיי"ל דחכמים רשות בידם לגזור גזירות לאסור את המותר. אבל דבר המפורש בתורה בפירוש להיתר אין יכולין לגזור לאיסור. הרי החלב איסור כרת ולא אסרוהו בהגא' משום דכתיב בתורה בפירוש יעשה לכל מלאכה. ממילא לפי"ז אילו הי' נכתב בתורה ע"ד אשר לא קדמו אתכם בלחם ובי"ן. לא היו יכולין החכמים לאסור סתם יינם. וגלוי וידוע היה לפניו. שמן הצורך הוא לאסרו עפ"י חכמי הדור:

וזהו שרמזו בעלי הש"ס. ועדיין לא נאסר יי"ן ש"ל עמוני. בפ"ע להצריך על המכוח. שעדיין לא נאסר יין של עמוני. עכ"ז לא אמרה התורה ע"ד אשר לא קדמו אתכם בלחם ובי"ן. כי רצון הש"י הי' שיגזרו חכמים על סתם יינם הבן:

ל"ב דף ק"ח ע"א תנא דבי ר"י אף על נח נחתך גז"ד אלא שמצא וכו' :
הנה התורה העידה שהי' צדיק תמים. וחלילה לומר כל אפיו שוין וגם מציאת החן אינו מובן כי אין משוא פנים:

וי"ל דגם על נח נחתך גז"ד על שלא התפלל על דוכו כאברהם: הנה הי' לו עון ביטול תפלה. ועיין בסוגת האריז"ל. ייחוד לתקן עון ביטול תפלה צירוף אותו הייחוד. או השם הנכבד הוא בגי' ח"ן. וי"ל שמצא לעצמו דרך לתקן. ע"י ייחוד הח"ן הבן:

ל"ג דף ק"י ע"א ג' מאות פרדות וכו' עיין בהגהות מהרי"ב ג' מאות בכ"מ בש"ס גוזמא. רש"ם פסחים. וכן הוא בתמיד:

האחרונות של עולם היצירה. הרי י"ד מדריגות. וסימן וי"ד תהיה לך מחוץ למחנה. והנה על ידי מרבית זה"ב. בגימטריא י"ד. מתפתה האדם לנטות אחר הי"ד מדריגות אשר שם יניקת החיצונים. וז"ש וד"י זהב בשביל כסף זהב שהשפעת להם. עד שאמרו די"י. רצ"ל הד"י הוא שלי. עי"ז גרם להם לעשות אלקי זה"ב. כי במקום הי"ד מדריגות שם היא יניקת החיצונים. אשר הם ממש אלקים אחרים. הש"י ישמרנו ויצילנו:

ל דף ק"ו אוי מי יחי' משומו אל. א"ר לקיש אוי מי שיחי' עצמו בשם אל. א"ר יוחנן אוי לה לאומה שתמצא בשעה שהקב"ה עושה פדיון לבניו:

הדברים אין להם ביאור. ואבאר לך את אשר עם לבבי כבר יש קבלת קדמונים. פדיון נפש עבור הצריך לרחמים ליקח ק"ם פרוטות. ולצרף על ידם יחוד השם הנכבד כגודע ממנין ק"ם. ואח"כ למנות פרוטות הללו במנין שם אה"י, ושם הוי' ושם אה"ו בגי' די"ן להמתיק הדינים ע"י ג"ש הרחמים. ואח"כ למנות פרוטות מנין שם אדנ"י ס"ה קכ"ט פרוטות ויחלקם לצדקה. ונשארים ל"א פרוטות. יקח בהם איזה דבר אל הצריך לרחמים לחיות אותו מבחי חסד א"ל:

והנה ר"ל מפרש. או מי יחי' משמו א"ל. מי שמחי' א"ע בשם א"ל. ובז"ח א"ע ע"ז ולא יעשה תשובה מוטב שיעשה תשובה ויחיה את עצמו על ידי התשובה. ור"י אמר דקאי על האומות אוי לה לאימה שתמצא בשעה שהקב"ה עושה פדיון לבניו שכביכול הש"י יעשה פדיון לבניו באופן הג"ל בשמחת ויגאלם בחסד אל. וכן כתיב במצרים. והפודך מבית עבדים. וכתיב אל מוציאם מצרים. הרי לפניך כמ"ש ואתה תבין:

ל"א שם ועדיין לא נאסר יין של עמוני ולא יין של גוי. לכאורה יי"ן ש"ל עמוני וז"א. הנך תיבות מיותרין. דהרי גם עמוני בכלל גוי הוא ויותר גרוע, ובאמת בילקוט ליכא גם

מישראל) יותר מבי"כ ובי"מ. הנה בודאי שיקבעו בא"י. הנה כ"א מישראל כאשר קונה בתים בחו"ל וקובע בתוכו לתורה ולתפילה. ועושה בתוכו צדקה ומצוה. הנה נתקדש המקום ההוא. ועתיד שיקבעו בא"י. הנה הקונה ההוא לשי"ש מוסיף על א"י ומצוה קעביד:

ועוד ג"ל דאפילו קניית שדה לא מיקרי חסרון אמנה. כי ממ"נ אם יתמהמה משיח א"זה זמן ישתמש בשדה ויהנה מפירותי'. ואם יבא למחר משיח צדקיני גם לדינרין אין לנו חפץ הלא כל הארץ וכל העולם לפנינו לא נחסר כל טוב. מה לנו ולדינרין ובפרט לכספא דשיקרא הנהוג:

אבל אזהרת התנא הוא רק אם יאמר לך אדם קח שדה שוה אלף דינרין בדינר. כי אותו האדם רוצה לנסותינו או ללעוג על אמנותינו. בודאי מן הצורך להקשות את שינוי. ולהראות חוזק אמנותינו אמנות אומן. וקרובה ישועתינו לבוא:

ל"ז דף יו"ד ע"ב בכה רבי ואמר "יש קונה עולמו בשענה אחת. ג"ל לרמוז זה אירע שנתן נכסיו לר' עקיבא ר"ת "יש קונה עולמו בשענה אחת:

ל"ח דף י"ט ע"ב שאפילו שיחת חולין של ת"ח צריכה לימוד:

אמרתו ע"ז דרך צחות. הנה תראה ברשיי ותוס'. כשמביאין לראיה בדבריהם ממסכת הול"ן. כותבים בזה"ל. בשחיטת חול"ן. כי לא יאות לקרוא לד"ת בשם חול"ן. ע"כ כותבים בשחיטת חול"ן:

והנה הוא דרך צחות אפילו שיחת חול"ן של ת"ח כשמדברים ומסיחין מן מסכת חול"ן גם זה צריכה לימוד. למה משנין ואמרים בשחיטת חול"ן:

הוריות

ל"ט דף יו"ד ע"א. א"ל כוכב אחד לשבעים שנה עולה ומתעה וכו' ואמרתו שמא יעלה וכו':

דג"ל למה הגזימו דוקא במספר שלש מאות. דבמקום שהצטרכו להגזים לאיזה סוד כמוס אצלם. הנה הגם שלא הי' כך. עכ"ז כפי הסוד דבריהם אמת. ומבואר בזהר. ש' אתווא דקשוט. א"כ בעבור זה הגזימו במספר ש' להורות דגם גזמתן הוא מילין דקשוט למבין חידתם:

עבודה זרה

ל"ד דף ג' ע"א מצוה קלה יש לי וסוכה שמה. כבר נכתב אצלינו למה ינסה אותם הש"י במצות סוכה (ע"ן במאמרי חג הסוכות) וקבלתם בזה בתורה שבע"פ ג"ל דנסמך אמסורת התורה. בתורה שבכתב. תרין ויוד"ע. ויודע י"י את אשר לו. ויודע בהם את אנשי סוכות. ע"י אנשי סוכות יודיע י"י את אשר לו. הרי שלך לפניך. נמסר הענין בכתב ובע"פ. הויה אדנ"י יחודא שלים מגין סוכה:

ל"ה דף ה' ע"ב משלחי רגל השור והחמור. תד"א לעולם ישים אדם עצמו על ד"ת כשור לעול וכחמור למשא:

עול השור הוא על צוארו. ויש לפרש הענין בדי"ת שידבר בעסק התורה בקנה שהוא בצוארו. ולא סגי ל"י בעיון רק בדיבור כי חיים הם למוציאיהם בפה. והחמור הוא נושא המשא על גופו. כמו כן בתורה יטרח בה ובמצותיה פעילת מעשיות. כי למד ילא קיים ניח לו שלא למד:

ל"ו דף ט' ע"ב אר"ה אחר ד' מאות לחורבן הבית אם יאמר לך אדם קח שדה שוה אלף דינרין בדינר אחד לא תקח: זהו דוקא שדה שעשוי למזון. ומזונת מצוים בכל יום למכור בשוק. משא"כ בתים לדירות. אפילו לשעה צדיך אדם לדירה: תדע דאלת"ה לא יוא אדם רשאי לשכור דירה לשנה. כי בכל יום נצפה גאולתינו. אבל להיות דבר זה דבר שא"א ולא סגי בלא"ה לא מקרי חסרון אמנה:

גם בלא זה הלא קי"ל. עתידין בתי כנסיות ובי"מ שיקבעו בא"י. והנה אזהב י"י שערים המצויינים בהלכה (ד' אמות של הלכה של כ"א

לכאורה הוא תימא כיון שהי' יודע עפ"י חשבון שכבב הוזה עולה אחת לשבעים שנה. הנה אם כעת הוא הזמן של שבעים שנה. אי"כ למה אמר שמ"א יעל"ה. הרי בודאי יעלה. ואם אין כעת הזמן למה חשש :

וצ"ל שהי' מסופק בהזמן. שהי' נראה לו שהוא קרוב לזמן עליית הככב. ולא רצה להתבטל מן התורה לחשוב הדק היטב :

ועוד נ"ל לומר דהנה זה הוא התנא ר' יהושע דפליג עם ר"א אם מתחילין השנים מתשרי או מניסן :

והנה זה היה מקובל בידו שהכבב הוזה עולה בהתחלת שנת השבעים והשנה הזו היתה שנת השבעים. ובימי תשרי. והי' מסופק דילמא הלכה כר"א. ומתחלת שנת השבעים מתשרי :

מ' דף י"ג ע"ב. חמשה דברים משכחים את הלימוד. האוכל סמה שאוכל עכבר :

הגם שאין לבקש טעם לדברי חכמים. כי הי' קבלה בידם. עכ"ז רשות בידנו לבקש טעמים כל מה שנוכל :

חנה י"ל עכבר דירתו בעיקרי הבתים ובמחשך מעשיהם. ומן החשך הוא שכחה. וסימנך הש"ך שכ"ח (וג"כ אמרו בגמ' לר' פלוני מפני מה נהירן שמעתתך א"ל דיממא אינון) ע"כ האוכל ממה שעכבר אוכל הנה לשם יש רירין מן העכבר. הנה יקנה ח"ו קנין השכחה. וממה שאוכל חתול. הוא מטעם שאמדו לעיל בגמ' להיות שהחתול מאכלו עכברים :

פ"א והאוכל ל"ב של בהמה. בל"ב הוא רוח החיוני של הבעל חי. ויקנה ח"ו רוח מטומטם כי כל אבר מחזיק אבר :

חולין

פ"ב הרא"ש פג"ה אות ל"ז. הלכך חד בתרי בטל ונהפך האיסור להיות היתר ומותר לאוכלן אפילו כולן כאחת. עיין בדברי חמדות דיש מן הגאונים שהחמירו ע"ע. ועיי"ש דהמיקל לא הפסיד וכ"כ הרמ"א בת"ח :

ומהראוי להתבונן דלכאורה למה לא יחמיד בעל נפש לעצמו. בנידון כזה דודאי יש בכאן חתיכה של איסור. והנה אומד לך את אשר כתבנו במ"א באריכות. ובכאן נבאר בקיצור: דהנה יודע דאין לך שום דבר בעולם שלא יהיה בו ניצוצי קדושה שנפלו מבראשית בסוד השבירה דו' מלכין קדמאין בכי שישתעשע הש"י במעשי ישראל שיבררו הברורים היינו נה"ק מכל הדברים שבועלים יבררו ע"י מעשיהם ; והנה זה ענין ענין אכילה ושת"י. אשר מצטרכת לחיי האדם כדי שהאדם יברר מכל דבר נה"ק המחיה את אותו הדבר והקב"ה מזמין לכל אדם הברור השייך לשורש נשמתו :

וזה הוא שביארו תלמידי הבש"ש. בפסוק רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף. רצ"ל. רעבים גם צמאים. למה ברא הש"י ככה שיהיו בני אדם רעבים גם צמאים. הוא להיות נפשם בהם תתעטף להיות שבכל הדברים הנאכלים. מתעטף ומתלבש בהם חלקי נה"ק השייך לכ"א מישדאל לנפשם. וע"י אכילתם ושתיתתם. לצורך גבוה. היינו שילכו בכח האכילה והוא לעבוד את הש"י. וכן עושים הנה מתברר הניצוץ הקדוש. והתומריית הולך לאיבוד. וכ"ה בכל העניינים משא"כ מי שאוכל ושותה ועוסק בצרכי העולם למלאות תאוותו. ותהיה להיפך ח"ו ישקע ניה"ק ביותר. וזה כל פרי מעשינו להוציא נה"ק מכל הנבראים שנפלו בשבירה ולכלים אל הקודש ואין לך שום דבר בעולם שלא יהי' בו נה"ק וצריך לברור :

והנה העניינים שאסרה התורה. כגון תודת הבהמה חיה ועוף האסורים עפ"י התורה. וכן טריפות וכיוצא. הנה בעל כרחך גם בהם יש ניצוצי הקדושה והאיך יתבררו. ולמה אסרתם התורה :

התורה הקדושה אסרה אותם. כי יודע היוצר בראשית אשר ניה"ק שבבריות ההמה המה מועטים. ומשיקעים מאוד בחומריות בביטול אחד מאלפים ורבבות. והגיעה התורה לסוף דעתם של בני אדם. אשר הבידוד ההוא אינו בכח

ואמר המגיד הקדוש מקאזניץ זצוק"ל מל"ת בלא אלף ר"ת "מכשפה לא תחיי" היינו שהם אמרו מכשפה לא תחיי. ועיי' בטלו כשופי' כי עיי' מצות התורה יכולין לבטל. הבן הדבר: מ"ד דף קי"ז ע"א. כעורה זו ששנה רבי. רבי ממלכות ב"ד. ודוד הי' יפה עינים וכו' כי מלך ביפיו תחזינה עיניך. כי בחיי משנ"ה היא תורה שבע"פ מלכות פה ותורה שבע"פ קרינן לה. והוא בחיי נוקבא. שפירך לנשי. הבן הדבר. והשם הטוב יכפר:

בכורות

מ"ה דף ו' ע"ב עד שבא ר"ע ולימד את י"י אלקיך תירא לרבות ת"ח. תיבת את הנדרש בכ"מ לריבוי. היינו שמרבינן דבר הנטפל ודומה כמעט לדבר המבואר בפירוש בכתוב:

והנה שמעון העמסוני לא היה יכול לרבות באת י"י אלקיך שום דבר. דאין לך דבר לרבות. שיהיה דומה לכבוד השי"ת. ובא ר"ע ולימד. לרבות ת"ח דהנה מצות הירא"ה הוא בסוד הצימצום הנעשה כביכול לבריאת העולם:

והנה ראשית הבריאה היה כביכול להתגלות תואר מלכו"ת ואין מלך בלא עם. והמורא נמשך מבחי' מלכו"ת אתר למדהל. ירא את י"י בני ומל"ך. שום תשים עליך מלך שתהיי אימתו עליך:

והנה נמל"ך בנשמותיהם של צדיקים תחילה. המה היוצרים יושבי נטעים עם המל"ך במלאכתו. ע"כ אמרו מאן מלכ"י רבנן ע"כ אם עיני שכל לך. בקלות העיון תוכל להתבונן. א"ת לרבות ת"ח:

ותבין עוד הנה תלמידי חכמי"ם. הן המה המקבלים ומשפיעים החכמ"ה. והנה ראשית חכמ"ה ירא"ת י"י. הבן מאד:

מ"ז דף ז' ע"ב. זרעא דאיילא הוא. דאזיל בתר איילתא ואידי דרחמה צר לא מיזדקקה ואזיל בתר יחמורתא ונתר:

האנשי. ואדרבא אם יאכל האדם הדבר האסור תשתקע נפשו נפש האדם ביותר: ואם תשאל איפה אי"כ יתעלה הנה"ק שבתוך הבהמה הטמאה או בהטריפות וכיוצא כיון שאינו ראוי למאכל איש הישראלי: הנה השי' הפועל כרצונו בכל עלמין דיליה. הוא יפעול בעצמו כביכול הבירור מה שאין ביכולת האדם עשותו (וכענין שכתבתי בפירוש תנא דבי ר' ישמעאל. שדרש בפסוק כי אני י"י המעלה אתכם מאמ"צ אלמלא לא העלתי אתכם אלא ע"מ שאין אתם מטמאין בשרצים דיי דרשהו משם):

והנה גם בבהמות חיות האסורים וכן בטריפות. כשהיה איוה ניצוץ הקדוש אשר ראוי להתעלות עיי' ישראל. הנה יפעל הצור תם שיתגלגל הדבר. שישוב האיסור להיתר עפ"י התורה. והיינו יבש ביבש חד בתרי. ולח בלח כששים הנה יאכל האדם הישראלי המאכל שהוא אשר שב להיתר עפ"י התורה ויברור הנה"ק עיי' אשר ילך בכח האכילה שהוא לעבוד את השי". וכענין כל דברים המותרים:

והנה לפי"ו אין להחמיר אפילו לבעל נפש בעינינים כאלה. כי זה הוא בהשגחה נפלאה מאת השי". אשר ישוב חתיכת האיסור להיתר. בכדי שיהיה לברות למו לישראל: והנה מאן דס"ל. דמן הראוי להחמיר להשליך אחד בכדי שאפשר ישליך האיסור. הנה לכאורה הוא היפך הכוונה. אך הוא כיון דס"ל דתקנת חכמים הוא כך. והחכמים בכל דור. הם מקבלים מן החכמ"ה. והנה הבירור הוא בסוד החכמה. כולם בחכמ"ה עשית. כולם במחשבה איתברירו. אי"כ בהתקיים תקנת חכמי"ם גם עיי' נעשה הבירור הבן הדבר כי הדברים ארוכים מאד: (הגם שכבר נדפס הדרוש הזה בב"י הנה בכאן יש הוספות המלכה"ד):

מ"ג דף ק"ה ע"ב. אמרה מלת"א אסרתח לארבא אמרו אינהו מלת' וכו' בכל הדפוסים הישנים. נדפס כך מלת"א הראשון נכתב כולו באלף בסוף. ומלתא השני נכתב בלא אלף בסוף רק בסימן שטחיי לבסוף כמנהג ר"ת:

חידושים וקצת הוספות על הספר דב"ש לפ"י
 שחיבר הרב הגדול חיד"א זלה"ה ;
 מערכת א' סימן א' אבות. אברהם יצחק
 יעקב ס"ת במ"ק. הוא שד"י באתב"ש.
 וז"ש וארא וכו' באל שד"י עכ"ל

תדע קבלת ראשונים השם במ"ק. סגולה
 להעמיד דם מילה. היינו ליקח מן הדם
 ולרשום אלו האותיות על מצח הילד הנימול.
 ונראה שיש לכיין ברשימה [השם] שד"י שאמר
 לעולמו די. והוא דבר המעמיד. ועוד י"ל בזה
 דברים נחמדים. עת כי אקח מועד בעור הציר ;
 שם סימן ו'. אבות. בירושלמי פ"ק דר"ה אבות
 העולם ר"י ור"ע וכו' ציי"ש ;
 בזהר [ח"ג דף ע"ג.] קרא לשמא"י והל"ל אבהן
 דעלמא :

(ראה בסי' מדבר קמות מע' א' אות ב', שכתב בשם
 י"ר שכתב בשם מג"ע אופן ע"ד עה"פ נעשה אדם,
 וז"ל, נע.ש.ה. א.ה.מ. ר"ת נ'מלך ע"ם ש"מאי ו'הלל,
 שהם כלל כל השמות הצדיקים, לכן קורא אותם רשבי
 במחלוקת שמים וארץ במס' תגינה [ירושלמי ע"ב ה"א]
 "אבות העולם" כי הם ממש אבות העולם, שמאי משמאל
 המרכבה, הלל בימין המרכבה. עכ"ל [המו"ל]).

סימן ח'. אות"ה שם אמה של יוכבד אשת
 עמרם. וזשי"ה פ' פנחס אשר ילדה אות"ה
 וכו' שכ"כ בספר פענח רזא עכ"ל ציי"ש ;
 ואני מצאתי בספר הקטן תילדות אדם. שהרב
 ר' זעלמלי שדא ב' נרגא עפ"י הדיקדוק ;
 סימן ט' אברים. רמ"ח באיש ורנ"ב באשה
 והו' המוסכם מכמה גדולים עכ"ל ;

הרמב"ם בהלכות טומאת מת. מנה רק רנ"א
 באשה והוא באמת לפלא. והרב ז"ל לא
 הזכיר סברתו בכאן. ונראה דס"ל להרמב"ם דר"א
 ור"י פליגי והלכא כר"י. וגם הלכה כר"ע במפתח ;
 סימן י"ג אליהו הנביא זכור לטוב. העמיד
 השמש בהר הכרמל אגדת בראשית ציי"ש ;
 ובגמרא לא קחשיב רק משה ויהושע ונקדימון ;
 סימן ט"ו. אי"ל שקרב בעקידה ה' מכפר על
 עג"ל שלא יעשה ח"ו כלי' וזהו והנה

לכאורא לא ידענא למה מפרש הטעם משום
 דהאי איל הלך בתר נקבתו ולא
 קמיזדקקא ל' ואזיל בתר יחמורתא. ה"ל למימר
 זרעא דאיילא הוא דאזיל בתר יחמורתא ;

ונראה לומר דמשמיענו חומר איסור זרע לבטלה
 שנשמרים מזה גם הנבראים הבהמיים.
 דהנה האיל שהולך אחר האיילתא ולא קא מיזדקקא
 ל'. הנה מתיירא להוציא זרעו לבטלה ואזיל
 בתר יחמורתא. בכדי להוציא זרעו ע"כ נתר
 בשופי. מחמת שמעמיד עצמו עד ימצא מקום שלא
 ישחית זרעו הגם שנצטוו הנבראים למיניה"ם
 דיקא. אפשר מיקרי זה אצל החיות ובהמות
 עבירה לשמה אף. שאצל האדם אין הדין כך
 וצ"ע בדבר ;

זכאלו הדברים תוכל לפרש כוונת המשורר
 כאיל תערוג על אפיקי מים (היינו זרע
 הזכר שדומה למים שאינה יכולה לקבל מחמת
 שרחמה צר) כן נפשי תערוג וכו' ואתה המשכיל
 הקורא תפרש הענין עפ"י שכלך ;

דבש לפי

אמר המו"ל. אם כי עוצם תוקף קדושת איתן
 אדוננו מרן הרב החיד"א אין לבאר ולספר
 בכל זאת לא אמנע טוב להביא לפניכם האי
 סהדותא קדישא של גאון עוזנו עטרת תפארת
 התסידות מרן בעל דברים נחמדים זיע"א.

והא לכם זרע קדש לשוננו הזהב בספרו הבהיר
 בני יששכר. מאמרי חדש תשרי מאמר
 גדולה תשובה — דרוש י"ד — ל"ט ויאמר עוד
 שובה ישראל עד וכו'. יש לפרש ע"פ מ"ש הרב
 הגדול מו' חיד"א וצללה"ה. ר' חלוקי כפרה
 אינם רק להשב מיראה. אבל השב מאהבה א"צ
 לדי' חילוקי כפרה רק מתכפר הכל בתשובה
 לבדה. כתב כן בשם גדולי קדמונים. ולא נודעו
 לי מקומו איה וסוגיות הש"ם לא נודעו
 במסילות אלו. אבל כיון שפסק כן רב
 מובהק כדורו בב"ד של מטה פוסקין כן
 להלכה בבית דין של מעלה. וכו' ציי"ש ;

ויכולין הגוים לסלק בזויו. ע"כ לקחו מהם מס. משא"כ סברת יששכר דהוא מטעם מעשר לכהן. ולא קא מצי לסלוקי בזויו:

וז"ש יששכר חמר גרם. החמר גרם לסברתי. דהנה הוא נולד ע"י נאקת החמור של יעקב. ותצא לאה לקראתו הנה החמור גרם לסביר סברתי דהנה יידע החמור אבוס בעליו ולא יחליפנו ולא ימיר אותו. ויש להאריך בזה בפירוש כל הענין ואכ"מ:

סימן כ"ב אמתלאי בת כרנבו. אמו של א"א נתגלגלה בדינ"ה על שהיתה עם בעלה בנידתה דינ"ה אותיות נד"ה (אל תתמה על החפץ הרי נד"ה בלא יו"ד. דהדגש במקום היו"ד. ע"כ בתקוני תשובה על עון נדה יצום ס"ט תעניות כמנין נידה כיו"ד ג"ל) ותיקינה ה"י שישכב עמה שכם ולקח כל הזוהמא בסוד ותהי נדתה עליו. הוא מהארז"ל. עיי"ש:

וז"ל דזה סוד הכתוב. ותרבך נפשו בדינה וכו' שע"י דביקות נפשה בה שאב את הזוהמא:

פי' כ"ט אליש"ע ה"י הטוב שבקין וכלפי שבקין נאמר ואל מנחתו לא שע"ה לכך נקרא אל"י ש"ע. כלומר שע"ה. הארז"ל. כמדומה שראיתי שהשינמית היתה גילגיל חזה. אשה גדולה. וי"ל לפי"ו להיות שקין הרג את בנה. לכך בכאן אליש"ע החיה את בנה. והש"י יודע:

סימן ט"ל עיי"ש בענין הפלוגתא שבין הרמב"ם. להסמ"ג וטור. הרמב"ם ס"ל דאפילו אביו

רשע חייב בכבודו. והסמ"ג והטור ס"ל שאינו חייב. ועיי"ש שהביא בשם מהר"י סג"ל. בשם ספר בגדי אהרן. דאברהם אבינו לא ה"י חייב בכבוד תרח. דטעם הכיבוד שיש לאב ואם חלק בו. ג' שותפין וכו'. והנה תרח ייתר על חלקו. שמסרו לנמרוד עיי"ש:

נ"ל דהנה אברהם על חלקו כזוכה מן ההפקר. ונ"ל דמהא דייקי רבותינו תרח עשה תשובה מדכתיב ואתה תבא אל אבותיך וכו'. דילמא משום דברא מוכה אבא:

ולפי' הנ"ל יתכן כיון דכבר אינו בנו אינו מוכהו. וכלא זה לא ידענא דאין קושיא מאברהם דהי' עפ"י הדיבור. וגם אין אבות לגוי. והנה

איל אחר נאחו כסב"ך אותיות שאחר סב"ך הוא ענ"ל. מדרש אליהו להרב מהר"א הכהן ז"ל בשם רז"ל והארז"ל. עיי"ש עיד בדברי הרב:

ובזה תבוננו משארז"ל לא היו ישראל ראיים לאותה מעשה רק להורות תשובה רבים. דהנה האי"ל נברא בששת ימי בראשית בין השמשות ונברא לכפר על אותו העון. והבן:

סימן טו"ב אליה"ו הנבוי"א זכר"ר לטו"ב הם ד' תיבות ויש אליהו בארבע וכו' והם גי' ת' שמכניע קליפת עשו שיש ת' איש עמו. ספר ישן רמזי התורה כ"י פ' פנחס עיי"ש עוד:

עפ"י הדברים האלה תבין משארז"ל ביום שעלה אליהו למרום בו ביום הוקם מלך לאדום ופשעו בישראל. וביום אשר ישוב אלינו אליהו תתבטל המלכות מאדום. והנה זכר"ר לטו"ב בלבד בגי' פ"ר שמבטל הדינים כידוע:

והנה שמעתי מאנשי מעשה שבכל פעם שהיו מזכירין אליה"ו ה"י אומרים בלשון. אליה"ו הנבוי"א זכר"ר לטו"ב:

נ"ל שבדרי הנבואה אין להוסיף רק כשמזכירין בדברי חז"ל. או כך דרך הזכרה בעלמא:

סימן ה"י. אסנ"ת בגי' ז"פ חכמ"ה להירות בעת שלקח יוסף את אסנ"ת זכה ל' חכמות ליקוטי הרמ"ע ז"ל כ"י. עיי"ש:

נ"ל ד"ס חכמות נשים בנתה ביתה חצבה עמודיה שבעה. ודי בזה למשכיל:

סימן כ' ארץ ישראל ירשו ישראל (ארץ ז' עממין) כבת שנוטלת עישור נכסי (עיי"ן זה בתוי"ט סוף משניות) והרב ד"ב כתב שאברהם ה"י כהן ונטל מעשר ארץ ז' עממין. מן הע"י אומות. ונ"מ בין הגי' תרי טעמי. דעישור נכסי מצי לסלקו בזויו. משא"כ מעשר עיי"ש:

ובזה נוכל לפרש יששכר חמר גרם וכו'. דהנה אמרז"ל אשר כל השבטים הניחו יתידות הארץ (היינו הניח בחלקם בארץ גוים ונתנום למס) משא"כ יששכר לא הניח (כמבאר כ"ו למעיין בפסוקי יהושע ושופטים) הנה י"ל סברת השבטים ה"י כי ירושת הארץ מטעם עישור נכסי

תכ"ה בגי' תת"ן. ניצול מגיהנם נ"ל והצדיקים הולכים שם להעלות נשמות הרשעים. ותק"פ חדרים אינם תוקפא דדינא (נ"ל דנתבטלו מתוקפם בשליחות יעקב הדורן לעשו תק"פ בהמות מנין שעו"ר לעזאזל. והדברים ארוכים. ע"כ כתב בספר רפדוני בתפוחים כי יש להם שם [כימה] מת"ה וזקנים ואנשי מעשה נ"ל) נשאר ר"ע חרדים שהם ר"ע וכשהולך הצדיק הולך עמו מלאך ושמו יהוש"ע ובידו שעו"ה וכתב על מצחו שם את"ה ואז אין פחד. פליאה. וידוע מ"ש הקדוש מהר"ש ע"ז בפסוק גם כי אלך בגיא וכו' עיי"ש :

ז"ל שע"כ אומרים זה המזמור בשבת ובפרט בסעודה שלישית שהגיע זמן החזרת הרשעים לגיהנם. אומרים זה הצדיקים להצילם. והבן :

סימן טו"ב. גיד הנשה. כשישים האדם את ידו על גיד הנשה בשינה יבהלוהו חלומות רעים. רבינו אפרים בפירושו על התורה כ"י. וכתב הרב דע"כ אין צריך להתענות על חלום כשיודע שהי' ידו על גיד הנשה :

וא"כ כתב. ששמע מגדול אחד שאין להקפיד על חלומות וראה ת"ח שהי' חבירו רגיל להתענות ברוב בשבת על חלומות וא"ל שלא יתענה ושוב לא חלם. וכן נ"ל הקטן עפ"י השכל .

סימן כ"ב גיחו"י וג' בניו. ד' אנשים מצורעים והם ענק וג' בניו. הרמ"ע ז"ל בשם מהר"י סרוק ז"ל. נעלם ממני איזה רמו בכתב מזה :

סימן מ"ו גאה אמר"ל האי מאן דיהיר אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו. אפשר כי הגאה הוא סר"ח העודף כמ"ש אליהו ז"ל לריב"ל (שראה אדם גאה ואמר שמסריח) והתורה אסור להניחה במקום טינוף. לכך חכמתו מסתלקת ממנו עכ"ל :

ואני אומר עוד דהנה הגאה מסריח והוא כמו צואה דבר מותריי מן הגוף. כן הגאות הוא דבר מותריי. ע"כ כל המתגאה כאילו עובד ע"ז. ובע"ז נאמר תורם כמו דוה צ"א תאמר לי. כצואה :

אברהם כגר שנתגייד וכקטן שנולד. ובחזקיהו ניחא כתירוץ של מהר"י. ומה ניחא לי הא דחכמים הודו לו דסברו דסברא ישרה הוא שויתר חלקו במה שמסרו למולך :

סימן מ' אומר דבר בשם אומרו וכו'. עיי"ש מצינאי לא אמרינן :

נ"ל דיש להוכיח הרבר מחוקי' שאמר כך מקובלני מבי אבי אבא אפילו חרב חדה וכו'. והא ודאי שלא ראה את דוד :

מערכת אות ב'. סימן ג' בא"ר הי' כמן אם רצה יין או חלב או דבש הי' טועם. הרב צמח דוד :

ז"ל דבזה יונח מה שהקשו. למה צוה השי' לעשות זכר לענני כבוד במצות סוכה. ולא עשה כן בבאר ומן :

ולפי הנ"ל יונח. דהרי הבא"ר ומ"ן לא הי' דבר אחד בלבד רק כל הטעמים. וא"כ הי' צריך לעשות זכר לכל המאכלים ומשקים. נ"ל :

סימן ד' מעשה באחד שמכר ספר הזהר והי' קורין אותו בחלום בהמ"ה ופתר לו חכם הכוונה "בערת "הקדש "מן "הבית עיי"ש. מזה יתודע אשר עוזן הוא למכור ספרים קדושים :

סימן ט' ברכ"ה. כזהר כשהאדם מברך לחבירו או לבנו יברך להשי' תחילה. זהר ח"א דף רכ"ז. וכתב הרב ששמע מהרב הקדוש מה' יעקב חזק. כשהי' מברך להאדם הי' אומר תחילה יתברך שמו של הקב"ה. ואח"כ מברך להאיש [עין בליקוטים אות א'] :

מערכת אות ג' סימן ב' גיהנם. תת"ן חדרים יש בגיהנם. כמנין תכל"ת :

(ולדעתי ז"ש וראיתם אותו וזכרתם וכו' ואמרו בזהר כשהעבד רואה את הרצועה לאלקאה הוא מתיירא ועושה רצון אדונו :

ועוד נ"ל שגם ז' שמות המרגלא שמטוונים בו ברכות. הם ג"כ בגי' תת"ן ע"ה שגם עיי' שבת ניצול מגיהנם :

ועוד נ"ל. ואהבת את"ה "ה' אלקיך" [ס"ת תכ"ה]. והנה ק"ש שחרית וערבית בי"פ

פי' י"ב עייש בשם נח"י. שלא ימנע התיח
מלקבל דורון. מפני שמוכה לנותן וכו' דהרי
הוא כאילו הקריב ביכורים עייש :

נ"ל הא דהוה כאילו הקריב בכורים. בכורים
הוא ראשית. נגד החכמה ראשית חכמה
והתיח נקראו חכמים ע"ש קבלתם מן החכמה ג"ל .
ונ"ל לפי"ז לא תקשה לו מהא דאמרינן כד הוה
משדרי לי דורונא מבי' נשיאה לא רצה
לקבל. דהוה דוקא כשנותנין לו מתנה בלא שום
דבר. אבל אם נותן לתיח מתנה. מחמת שצריך
לאיזה דבר שיתפלל עליו. וכוה שנותן מתנה
להתיח הוה ליה כפרה. זה ודאי מצוה לקבל ;
פי' י"ג דור המדבר. הנשים לא היו נדות עייש ;
נ"ל דה דבר מוכרח דלא ס"ד שהיה נדות
בתוך העננים :

פי' י"ד בשם הרב עמודיה שבעה. עשו נקרא
חרבא דאשמדאי. וכשנולד המשחית הוה
נולד שר גדול משורש קדושה ונקרא חרבא
דמלכא ויש לו ב' שמות משיחאל ככביאל וגי'
שרים הם מלמדים זכות יהודא מלכיאל
עטוריאל נטוריאל :

פי' כ' דוד. הלל. יהונתן. שמאי. עייש.
והדברים ארוכים.

פי' כ"ב דבור מדת הגבורה מעסקי תורה
שבכתב. לאמר. מדת מלכות מעסקי תורה
שבע"פ. זרע אהרן מספר שערי אורה :

וכוה יתפרש בכל מקום וידב"ר וכו' לאמר.
שדיבר הש"י את האותיות שבכתב לאמר.
לדרוש מהן האמירה שבע"פ :

מערכת את ה'. אסתר גילגול חוה. מרדכי
גילגול יעקב שופר' דאדה"ר. המן
נתלבש בו הנחש שהתטיאם בגלגול הראשון
עייש :

ע"כ נרמז המן בחטא אדם המין העץ וכו'
כמו שדרשו רז"ל ג"ל :

פי' ג' בשם התנחומא. שכר הכנסת אורחים
הוא שיהיה להמכניס בנים עייש :

ונ"ל דע"כ הש"י זיכה את אברהם בארחים
בעת שנתבשר ביצחק. ונ"ל דמה שארז"ל

והנה אמרו רז"ל כל המלעיג על דברי חכמים
נידון בצואה וכתב הרב הגדול בעל גו"א.
דהנה החכמה היא דבר נבדל מן הגוף למעלתה.
שהחכמה מעלתה למעלה מן כל הגוף. ואין מקום
בגוף להגביל החכמה. והצואה דבר נבדל מן
הגוף לפחיתותו. ואין הגוף רוצה להגבילה ודחה
אותה. ע"כ המלעיג על דברי חכמים שחכמתם
הוא דבר נבדל מן הגוף למעלתה נידון בדבר
הנבדל מן הגוף לפחיתותו :

וממילא תתבונן לפי"ז הגאות שהיא סרחון
ועודפות ומותרות הגוף כצואה. ונבדל
מן הגוף לפחיתותו. מסתלק ממנו החכמה שהוא
נבדל מן הגוף למעלתו. והבן :

מערכת אות ד' אמרו רז"ל כל מי שאין בו
דע"ת נבילה טובה הימנו. פירשו
הראשונים. השם שד"י הנכתב במוחה נגד תיבת
והי' שהוא ג"כ שם. א"כ עור המזוזה שכשר ג"כ
מעור נבילה הוא ניתן בין ב' שמות. ואמרז"ל
גדולה דעה שניתן בין ב' אותיות (היינו שמות).
א"כ מי שאין בו דעה נבילה טובה הימנו.
שהנבילה יכולה שתהיה בין ב' שמות היינו עור
המזוזה עייש :

והנה הפירוש הלז הוא דרך צחות. וא"א לכוין
כ"ז בגוף המדרש בפ' ויקרא. ונכתב
אצלינו פירוש המדרש במקומו כפי הגלע"ד :
פי' י"א אלו ואלו דברי אלקים. וכתב הרב
קשה איך נאמר אלו ואלו דא"ח כיון דב"ש
במקום ב"ה אינו משנה :

נ"ל עפ"י שתעייך בס' קול ברמה. מדברי
האריז"ל דלעתיד כשיהיה הגבורות למעלה
מן החסדים יהיה הלכה כב"ש. והנה הרב האריך
עוד [בענין] דא"ח וכאשר תעייך בס' בע"מ תמצא
הכל ע"נ. שכל דברי התנאים והאמוראים. בזמן
מן הזמנים יצטרכו לפסוק [כוותי']. ועפ"יז תבין
מ"ש הריטב"א בשם רבני צרפת (דברי חז"ל)
כאשר עלה משה למרום. אמר רחמנ' על כל דבר
מ"ט פנים טהור ומ"ט פנים וכו'. ושאל משה
להקב"ה הלכה כדברי מי והשיבו. הכרעה מסורה
לחכמי הדור. עייש :

מנייהו. והנה מהיכן יש להקליפות כח לגרום עייפות לברכי דרבנן. אך הוא אשר כתבנו שבשיעור קומה של יוצר בראשית. שני מדות נצח הוד הם מכוניט בשם ברכי"ם כנדע ואנחנו צריכין ע"י מעשינו הטובים להחזיק כביכול הנך ברכים כי ע"י אתערותא דלתתא איתער לעילא ועיקר איתערותא לזה הוא להחזיק לומדי תורה שהם עיקר הגוף וצריכין אנחנו להחזיק אותם כמו ברכים המעמידין את הגוף שהגוף נשען עליהם והנה בהתמעט ח"ו המחזיקי לימדי תורה אין להגוף על מי להשען והקליפות גוברי. כמו שנגע הס"מ בירך אבינו הוקן. ועי"ז גרם עייפות לברכי דרבנן. והבן:

והנה ע"י העדר המחזיקים בימי מרדכי ואסתר וכן בימי החשמונאים היה העולם מתמוטט שלא הי' לו על מה לעמוד ע"כ כשהשי עשה להם ניסים בימי מרדכי ובימי מתתיהו. ראו ע"כ לתקן השני מועדים אלו חנוכה פורים שהם נגד נצ"ח הו"ד. ונק' ברכי דרבנן. מפני שהם מצות דרבנן. ותקנו להרבות בצדקות ע"כ המועדים האלו להחזיק לומדי תורה בכדי שלא יתמוטטו ח"ו הני ברכי דרבנן:

והנה מועדי השם מקראי קודש הנזכרי בתורה פש"ם. הם נגד עיקר הבנין שת"י הזרועות והגוף דהיינו חג"ת. הנה בהיות בעולם מחזיקי לומדי תורה ונתנו להם די פרנסתם אזי הי' קיום לעיקר הבנין וכן למועדי השם. ובהעדר המחזיקים אזי יתמוטט ח"ו עיקר הבנין ע"כ עיקר מלשינות המן הי' על המועדים יעוין במדרשים ובתרגום. וכן היונים רצו לבטל מצות החד"ש שבו תלוי המועדים. ע"כ ראו החכמים ברוה"ק לעשות סמוכין לתור' לתקן אלו השני מועדים חנוכה ופורי"ם. ולהרבות בהן בצדקות להחזיק לומדי תור' ועל ידם יהי קיום לתור' וללומדי' ולמועדי השם מקראי קודש הבן. והם יעמדו לעד לעולם עד שיכל' רגל מן השוק יכנ"ל:

ג' זכר עשה לנפלאותיו חנון ורחום השם. צריך להבין האיך יורה זה על הרחמנות מה שעושה השיי זכר לנפלאותיו הלא עיקר

שארם אוכל פירותיהם בעוה"ז. פירות נקראו ג"כ בגנים. שכר פרי הבטן:

סימן ח' הרהורי עבירה קשים מעבירה. עייש שנתן תרב ז"ל טעם למה קשים מעבירה עצמה:

וקשה לי שאין כאן ריח קו' לכאור' דהכוונה שהרהור בונות מכחיש הגוף ביותר מאותה מעשה עייש בגמרא וברשי:

לבטל הרהורי"ם. קיבל ממקובל זקן לעסוק במסכת מכו"ת בגי' הרהורי"ם עייש: ובאמת שם המסכתא מלקו"ת. בגי' תקע"ו. יסוד מלכו"ת. וכשגורם היחוד העליון מתבטל הרהור רע של זנות דכזזה קם וכו' נ"ל: עוד כתב הרב ז"ל לכוין השם קרע שט"ן ושכן מצא בספר שושן סודות כ"י:

פי' י"ג אמרו רז"ל הבא להורגך השכ"ם להרגו. פי' אם בא היצה"ר להורגך ע"י פיתוי מעשים שאינם הגונים אין לך יותר כח שתהרגו אלא [בתורה] וזהו השכ"ם. שצריך לעמוד בחצות הלילה לעשות היחוד עליון של יעקב ולא ע"י התורה. וגם לבכות על העדר היחוד של ז"א שזמן הגלות ובזה המקטרג ימות. אבל אם תשכב עד אור הבוקר הוא תורג אותך. כי השינה אחד מס' במיתה. לקוטי גורי הארז"ל כ"י עייש:

פי' טו"ב להצליח לפני שר ושלטון. קודם שיעמד לפניו. יאמר אמתלא"י ב"ת כרנב"ו. טו"ב פעמים ויצליח. שרשי השמות כ"י ובשם הרמב"ן ז"ל שיאמד מגדל עוז שם י"י ב"ו ירו"ץ (בגי' שד"י ר"ת שזמר דר"ך י"י צדיק ונשגב):

פי' י"ם הגד"ה נגד ה' אחרונה. והיא מכפרת העונות:

סימן כ"ו הושע בן בארי ניצוץ ראובן הרן נתעבר ביהושע כה"ג הגר שפחת שרה באה בשפחת ישי הרמ"ע בשם מהר"י סרוק: חנוכה

א' אציגה לי וכו' עד והכן נדפס בליקוטי מהרצ"א:

ב' ארז"ל בכרכות הני ברכי דרבנן דשלהי

הנה ידוע דאימא עילאה היא בחי' תשובה עילא' המתגל' בימים הנוראים בריה ויי"כ והגמר היא בסוכות והו"ר וש"ע. והנה הגם שהגמר היא בש"ע עכ"ז היות תשוב' עילא' היא תשוב' מאה' ועיקר האהבה להשי"ת ניכר בעת בא מצוה הבא' מזמן לזמן אז יוכר השמח' והאה' להשי"ת ואהבת מצותיו והנה אין לנו מצוה הבא' מזמן לזמן אחר ש"ע רק חנוכה שאז הוא הזמן להלל ולהודות. וזהו אימא עילא' עד הו"ד איתפשטת היינו עד חנוכה שהוא הזמן להלל ולהודו. הגם שעיקר הנס הוא בנצ"ח עכ"ז נצ"ח והו"ד תרי פלגא גופא ע"כ ניתקן להלל ולהודו"ת ויציבא מילחא בגבהי מרומים הבן :

ח' הגאון הקדוש הנ"ל התעורר וכו' : נדפס בס"ס לקוטי מהרצ"א :

ו' ענין שנקרא פלאות הבורא ית' נ"ם הוא עפ"י גמרא ברכות מפני מה לא נאמר נרין באשרי מפני שיש בה מפתן של שונאי ישראל. ואפ"ה חזר דוד וסמכה ברוה"ק סומך י"י לכל הנפלים. ואי"כ סומך הסמ"ך לנו"ן. ואי"כ כשחיו שונאי ישראל בצרה. הוא עבור נפילת הנו"ן בעה"ר אחי"כ כשנגאלים ע"י פלאותיו ית' הוא סמיכת הנו"ן ע"י הסמ"ך. וזה ענין שקרוי נ"ס סמיכת הנו"ן ע"י הסמ"ך :

ז' ענין ושא נ"ם לקבץ גליותינו שהוא להרים הנו"ן ע"י הסמ"ך וכענין זה כמדומ' שמעתי בשם איזה חכם אחד :

ז' קבעו חנוכה להלל ולהודות. וכן פורים קריאתה זו הלילא. וזה הענין נרמז כ"ל הנשמ"ה תהליל. ר"ת בגי' חנוכה פורי"ם. והוא שם קדוש מע"ב שמות המכרית המקטריגים. והוא חילוף השם שד"י האמר די לצרת ישראל ובשם הלז הרג משה המצרי באמרו לרשע למה תכ"ה רעיד. והיא נרמז בס"ת הפסוק כי לא עזב"ת דרשי"ך ה' שאנו מכוזנין בכל יום להינצל מהקטריגים. וס"ת כ"ל הנשמ"ה תהליל הוא הלל [רמז שצריך] לומר הל"ל בחנוכה ופורים. כי גם בפורים קריאתה זו הלילא :

הרחמנות הוא רק מה שעושה הפלא והזכר הוא לגדלו ולרוממו ולספר שבחו. הנ"ל עפ"י מה שכתב גאון ישראל וקדושו בוצינא קדישא הרב מוה' לוי יצחק האב"ד דקי' ברדיטשוב וצללה"ה דהקשה מפני מה ציוו לעשות זכר לנס דוקא בחנוכה בנרות ולא עשו כן בשאר הניסים [אשר] הפליא לעשות לישראל עם קרובו. כגון בפורים נעש' זכר בענין תליית עץ המן. ובז' בפסח בענין מים [והנה] גזר אומר הקדוש הנ"ל שהוא כי נשתג' בזה מעלת נס חנוכה שמורה על האהבה העצומה ורחמנות מופלגת מאבינו שבשמים לישראל עם קרובו כי הנה כל הניסים. היו עבור הצלת נפשות ישראל מיד צר הצורך כגון בז' בפסח הית' הבקיע' להציל את ישראל. יכן תליית המן וכיוצא. אבל בחנוכה היתה ההצלה בפ"ע ע"י החשמונאים שעשו והצליחו ועשו באויביהם כרצונם והנה לא הי' מהצורך שיתנוסס להם נס בנרות דמנור' כיון שאין להם שמן טהור אונס רחמנא פטרי'. אך חיב' יתיר' נודעת להם מחמת שהיוונים רצו להעבירם על חקי רצונו הם מסרו א"ע על התור' ומצות. ע"כ הרא' להם השי"ת הרחמנות המופלג איך שמאד חפץ בקיימם מצותיו ומשתוקק לעבודתם. ע"כ התנוסס להם זגס כדי שיוכלו לקיים מצותיו. ובה נודע להם הרחמנות המופלג מאבינו אב הרחמן לבניו העמססים מני בטן [שעבודם] [שעבודתם] הוא [נחת] רוח לפניו ע"כ תוכן דברי הקדוש עיי"ש :

והוא בעיני כדמיון האב הרואה השתוקקות הבן לעשות לו נחת רוח לכבדו ואין בידו לפורט' שאין יכולת בידו ומתייגע מאוד לכבד את אביו והאב לגודל רחמנותו על הבן ממציא לו בלא הודע משליך לפניו מעות בכדי שיוכל הבן להפיק הרצון ולעשות נחת רוח וכבוד לאביו. ע"כ עשו בזה זכר להורות הרחמנות המופלג ובה נעביר סמוכין לאורייתא מהפסוק הנ"ל זכ"ר עש"ה לנפלאותיו. בזה גבין כי חנן ורחום השם והבן :

ד' להבין נמעט קט מ"ש בזה"ק ובמקובלים אימ"א עילא"ה ע"ד הו"ד איתפשטת.

בג' תק"ס. ונרמו בגבריאל שר הפחד נאמר בו אשר קס"ת הסופר במתניו וכן הוא בג' ה' פעמים הוי' אלקי"ם לרמו המתקת ה"ג ע"י השם הוי' ב"ה. וכנגד זה נרמו במזמור יענך ח' פעמים יב"ק הוא הוי' אלקי"ם:

והנה עשר' הילולים במזמור הלז. כנגד עשרה ימי הנס ח' חנוכה וב' דפורים. ואח"כ נרמו בר"ת כ"ל הנשמה תהל"ל חנוכה פורים כנ"ל. והנה עשר' הם ימי נס. עשר' פעמים יו"ם בג' תק"ס הוא המתקת הדינים דמנצפך כפולים

חידושים

טן ד"ו. לידת המשיח ביום ד'. וביאתו סמוך להתגלות ב"ב ביום ו'. וזהו ד"ו.

והנה כנסת ישראל בזכרה זאת בימי אלמנותה. הנה תתנחם. וזו טב למיתב טן ד"ו מלמיתב ארמליו. אשרי המחכה ויגיע לנחמת כנסת ישראל:

ג אמרו במדרש פנחס: אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה דבש"ע עליך להוסיף לנו מועדות ועלינו להקריב לך קרבנות וכו' עיי"ש כל הענין [ומסיים] ה"ד ביום השמיני עצרת הענין היא עפ"י מה דידוע שס"ה ימות החמה הם וע"ז ימים מקריבים מוסף. נשאר רפ"ח ימים [והם] מתוקנים בסוד הרפ"ח ניצוצין שצריכין לתקן עיין בכנפי יונה. ונדוע בהעלאת ניצוצין מעלין המ"נ למלכות שמים ויתהווה עי"ז [היחוד] וידוע סוד עצרת הוא כנישי דכולהו: וזהו שבקש' כנ"י להוסיף מועדות בסוד קרבן מוסף בסוד תוספות כתובה [מחמת] חיבת ביאה. ע"י העלאת הניצוצין דרפ"ח ג"כ. ועי"ז תוציא פר"ח ותציץ ציץ. וזה שמסיים הה"ד ביום השמיני עצרת והבן:

ד חידוש דין בגמרא שבת דף קל"ג. דבר שהוא לאכילת אדם. הגם שיש מצוה מדאורייתא באכילה זו לא מחייבינן [להדר] האכילה הוא בהידור. כענין שארי המצות דכתיב בהו זה אלי ואנוהו. התנאה לפניו במצות. סוכה נאה וכו'. ומנא אמינא לה דאיתא התם. מאן תנא פירש (המהול מן המילה) אינו חוזר (על ציצין שאינם מעכבים אע"ג דהוי הידור מצוה). אמר רבבי"ח אר"י. ר' ישמעאל בני של ריב"ב היא דתניא י"ד שחל להיות בשבת מפשיט את הפסח עד [החזה] דברי ר"י בנו של ריב"ב.

א' בזהר תולדות. כריח השדה אשר ברכו י"י. ויתן לך האלקים וכו' עיי"ש דקאמר מאן דמברך לאיזה איש. בעא בתחילה למברכא שמא דקוב"ה, ומהאי טעמא כתב הרב הגאון החיד"א ולה"ה שרא' לגדול אחד קדוש. וזקן מופלג. כשהיה מברך לאיזה איש. היה אומר בתחילה. יתברך שמו של מלך מלכי המלכים הקב"ה. והנה עפ"י דברי הזהר הנ"ל הוא בחובה:

ב' בפליאה (וכן הוא בכיוצא בזהר מגילת רות) בשעה ששינו בתולה נישאת ליום הרביעי: יצאתה בת קול אל תשמחו אויבתי לי כי נפלתי קמתי. ע"כ יש לפרש דהנה שנינו בתולה נישאת ליום הרביעי. ולא ביום הרביעי. דהכוונה בעוד היום עדיין יום רביעי. היינו סמוך לערב (קרוב ליל חמישי. כי נבעלת בחמשי עיי"ש בתוספות) עכ"פ. בתולה נישאת ליום הרביעי פירושו סמוך לחשיכ' ביום הרביעי. והנה החורבן ה' באלף הרביעי ובו בפרק באותו היום נולד בן דוד כידוע שיבא במהרה בימינו באלף הששי. הנה תכף בזמן שהי' למראית עין כעין גירושין הנה תכף ה' הנישואין ע"כ שנינו. בתולה היינו (בתולת ישראל) נישאת ליו"ם הרביעי"י (ולא ביום הרביעי) להורות ליום הרביעי אלף הרביעי סמוך לערב. שאז ה' החורבן הנה אז ה' תכף בחי' הנישואין כי נולד בן דוד. המיוחד הדודי' והריעים לעולמי עד. ע"כ בשעה ששנינו בתול' נישאת ליום הרביעי יצתה ב"ק ואמרה אל תשמחי אויבתי לי. כי נפלתי קמתי. כי יתפרש כאשר רצ"ל בזמן שנפלתי ביום הרביעי סמוך לערב הרי באותו זמן תיכף קמתי. כי תכף נולד בן דוד טב למיתב

ז בנמי סוכה דף מ"ו ע"א נשמע מדברי רש"י ז"ל דס"ל דמניחין תפילין בחוה"מ. דז"ל הגמרא שם. ת"ד היה לפני מצות הרבה. אמר ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על המצות. ר"א מברך על כל אחד בפני עצמו. עכ"ל;

רש"י ב"ה מצות הרבה. ליטול לולב. לישב בסוכה. להניח תפילין. להתעטף בציצית עכ"ל. הרי שלך לפניך מבואר דס"ל דמניחין תפילין בחוה"מ. וכפי הגר' בכחנ' מכוונת פירש זה רש"י ז"ל. דבזולת זה. למה ליה לרש"י ז"ל לסמן לנו איזה מצוה. וכי לא מצינו לאשכוחי הרב' מצות ביחוד. ופליאה דעת ממני אשר הפוסקים הגדולים לא הביאו דברי רש"י ז"ל. ועכ"פ אותן המניחין תפילין יש להם לטענה דברי רש"י ז"ל. ואפשר לומר דרש"י ז"ל ס"ל דזה דוקא לת"ק דס"ל דמברך על המצוה. דרך כלל. ואינו מברך בפירוש אקב"ו להניח תפילין. ואז לא הוה כפוגם (בתפילין דמארי עלמא האמור בזהר) משא"כ לדידן דפסקינן כר' יהודא דמברך על כל א' בפני עצמו צריכין לברך בפרטות על התפילין אין להניחם. ועכ"פ אם נאמר כן יש להם על מה שיסמוכו אותן המניחים בלא ברכה:

ח ועוד כמה הלכתא דברבתי איכא למישמע מדברי רש"י הללו. כתב בלשונו. ליטול לולב. לישב בסוכה להניח תפילין להתעטף בציצית הנה נראה הקדים לולב לסוכה. כי מהראוי להקדים לולב לסוכה. (כי לולב) מצוה עוברת בלילה משא"כ סוכה זמנה גם בלילה. והקדים לולב וסוכה. לתפילין. הגם שהתפילין הם תדיר ומקודש עכ"ז תביכה מצוה בשעת'.

ט ועוד י"ל דס"ל לרש"י ז"ל. (דהא דאין מניחין תפילין בשבת ויר"ט הוא משום דכתב) והי' לאות על ידך. יצאו שבתות ויר"ט שהם עצמם אות. והנה שבת ויר"ט. כל היום הוא אות שאסור בעשיית [מלאכה]. משא"כ בחוה"מ. אין אות רק בעת קיום מצות היום. ע"כ בשעת האות היינו בשעת קיום מצות היום ודאי [אסור] להניח תפילין. ואי הוה כתב רש"י ז"ל. להניח תפילין. קודם סוכה ולולב. הוה משמע

וחכמים אומרים מפשיטין את כולו ומשני ממאי ע"כ לא קאמר ד"י בנו של ריב"ב התם משום דלא בעינן זה אלי ואנוהו (ופרש"י דאחר נטילת האימורין אין הידור מצוה בפי'ו בשך אבל יפוי מילה מצוה היא עכ"ל) והנה אכילת בשר הפסח היא מצוה מדאורייתא נימנית במנין תרי"ג ואמרינן בגמרא בפשיטות דלא שייך ביה זה אלי וכו'. ולי"א בנמי בלשון ודילמא כמו להלן וכמו באינך מקומות משמע דהוא דבר ברור: והנה אם כנים הרבדים. נראה הטעם דכיון דאית בזאת המצוה ג"כ הנאת הגוף. לא ניכר ההידור שעוש' בשביל המצוה רק בשביל תאוות הגוף. דכיון רידי חובת המצוה יוצא בלא ההידור. וכשמוסיף ההידור יראה שהוא למלאות תאוותו בתוספות הנאה. וידוקרק לפי"ז בפסוק. זה אלי ואנוהו כשניכר המעשה שהוא בשביל זה אלי. או ואנוהו משא"כ כשיש בזה הנאת הגוף ג"כ. ממילא לפי"ז. הה"ד שארי המצות שיש בהן הנאת הגוף. כגון לישא אשה לקיים מצות פ"ו. וכגון מצות ארבע כוסות וכיוצא. באינך מצות. והוא אצלי לחידוש דין וצ"ע בהרבה מקומות בתורה.

י עוד נ"ל הא דקיי"ל הידור מצוה עד שליש במצוה. לכאורה זה לא שייך במצות אתרוג. כיון דכתיב בתורה בפירוש הדר. דאי גם באתרוג לא מחייבינן בהידור רק [עד שליש תיקשין] הלא ידענא מצות הידור מן זה אלי ואנוהו תנהוג בכל המצות אך זה אינו דמצות [הדר הנאמר] בתורה היא עיקר המצוה ובזולת זה פסול האתרוג ולא יצא י"ח כלל. דהיינו שינוי מראה למעלה מחוטמו [הנה] הדר זה היא עיקר המצוה. המחריבת מן התורה. והמהדר יותר מן ההכשר. זה הוא עד שליש במצוה כמו [בשאר] המצות מטעם זה אלי ואנוהו. וע' רש"י ותוס' שם בב"ק וד"ק:

ז עוד חידוש אצלי בשבת דף קלי"ט ע"ב. הא דאמרו היוצא בטלית שאינה מצוייצת כהלכתה בשבת חייב חטאת עיי"ש בדברי רש"י. הנה ס"ל דזה דוקא בתבלת אבל בזה"ז דליכא תכלת אין כאן שום איסור שבת (עיי' במהר"ם. המר"ל):

בעודו בתפילין יכול לקיים מצות נטילת לולב וסוכה ע"כ כתב רש"י בהיפך. להורות כד אולא להו מצות סוכה ולולב אז מניח תפילין; וכתב עוד בלשונו. להניח תפילין. להתעטף בציצית. הגם דכל הפוסקי' פסקו בהיפך. זה דוקא כשאין מונחים לפניו. ע"כ צריכין להניח הטלית בכיס על התפילין בכדי שיגיע הטלית לידו קודם לתפילין. משא"כ כשמונחים לפניו. מקודש קודם:

יא דבר חדש מצאתי בספר אדרת אלי' על התור' פ' צו. דבשעת האכיל'. ידליקו דוקא גר של חלב. שהשלחן במקום המזבח. וכמו שהיו מקריבין על המזבח דוקא חלב טמא לעקוד ולכפות כל הדינים דפחד יצחק. וכן בשעת הלימוד. כל העוסק בתורת הקרבנות וכו'. ילמוד דוקא אצל גר של חלב. הביא זה בשם המקובלים. והוא אצלי דבר חידוש. וציינתי למשמרת. ואפשר לומר דלבעבור זה. ביאר' התורה בפירוש. שמתר בהנאה. כמו שכתוב יעש' לכל מלאכה וכו' ושוב אין יכולת ביד חכמים לגזור עליו איסור הנאה בכדי שישתמשו בו לתורה. ולאכול לאורה. כדי לכפות הדינים:

יב ליום טוב. הובא בש"ע סימן תצ"ה קצירה וטחינה אסרום חכמים (משמע אבל מדאורייתא גם קצירה וטחינה לצורך אוכל נפש מותר ביר"ט) והקש' הרב הגאון מהר"י ד"ל מהא דאמרינן בחגיג' דף י"ז ע"ב (הא דמלמדין תשלומין לעצרת כל ז' מנא לן) דבי ראבי"ה תנא. אמר קרא. ובקוצרכם את קציר וכו' (פירש"י שם וזה נכתב סמוך לחג עצרת) איזה חג שאתה חוגג וקוצר תהא אמר זה עצרת וכו'. קצירה בידי' מי שרי (אלא ע"כ שיש לו תשלומין כל ז' הם ימי חול ומותר לקצור) והנה לפי מה דפסקו דמדאורייתא גם קצירה שרי. אי"כ שפיר קאי ובקוצרכם על יום עצרת דמותר לקצור מדאורייתא עיי"ש עוד בדבריו הוא קושיא עצומה לכאורה. ואני בעניי תרצתי קושיית הגאון הג"ל בסוב טעם. והוא עפ"י מה שהקשתי בפסקי התורה דנאסרו עמון ומזבב לבא בקהל. על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים וכו' דמשמע

דאינם מחויבים להקדים לקראת האורת. רק לחם ומים. והנה נאמר בתור' ומלכי צדק מלך שלם הוציא לחם ויין (הן אמת דני"ל דרש"י ד"ל בעי לתרץ זה שם. אצל מלכי צדק הוציא לחם ויין. פירש"י שם. כך עושין ליגיעי מלחמ'. וכוננו ג"ל אבל לשאר אורחים אינם מחויבים להקדים רק לחם ומים מיהו מצינו בכ"מ במקרא הסעוד' נק' ע"ש הלחם ויין) וא"כ למה לא אמר הכתוב. על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ויין. ותירצתי דידוע הדבר מפוסקי' ראשוני' ואחרוני' הגם דחכמים יש להם כח לגזור גזירות ולאסור את המותר מן התור'. מכל מקום. הדבר המבואר בתור' בפירוש להיתר אין להם כח לגזור ולאסור דהוה כמנגד לדברי תורה וע"כ לא גזרו על חלב איסור הנא'. הגם שהיא איסור כרת עכ"ז כיון שמבואר בתור' בכ"דוש. יעש' לכל מלאכ'. לא יכלו חז"ל לגזור על הנאה. ממילא לפי"ז. אנו נמי נימא. גלוי וידוע היה לפני היוצר כל הוא אלקינו שיוצרכי חז"ל לגזור גזירה על סתם יינם. ואילו הי' נכתב בתורה על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם וביין. אי"כ הי' מבואר בתורה אשר סתם יינם מותר. ולא היו יכולין חז"ל לגזור על איסור סתם יינם. ע"כ לא נאמר בלחם וביין רק ובמים ייבן. והשתא לפי הקדמה זו קושיה הגאון הג"ל מתירצת. דבאמת קצירה מותרת מן התור' ביי"ט. והא דאמרינן בגמ' ובקוצרכם וכו' איז חג שאתה קוצר וכו' זו עצרת' שיש לו תשלומין בימי החול מה תאמר. הרי גם ביום החג מותר לקצור מה"ת. וא"כ יכול להיות דקאי על יום החג זה אי"א לומר. דהרי חזינן דחז"ל גזרו על הקצירה. והנה הכל גלוי לפנינו ית"ט והאיך כתב בתורתו. דבר שעתידין חז"ל לגזור עליו. וגם חז"ל האיך יגזרו איסור על דבר המבואר היתרו בתורה. אלא ע"כ זה אינו קאי על יום החג רק על התשלומין ודוק:

יג שייך לראש השנה. כנה"ג שראוי למנוע עצמו מתשמיש המטה ברי"ה. אם לא בטבילת מצוה בשעתה עיי"ש (וכן היא בכתבי האריז"ל) והנה הרב הגדול מזה' יעבץ קרא תגר

ע"ז. ואמר שהוא בחיוב עונה כמו שארי יו"ט
 עיי"ש. אבל ג"ל ראי' מן הכתוב היינו מן אורי'
 הזחתי שאמר (שמאל ב — יא) הארון וישראל
 ויהודה יושבים בסכות ואדני יואב ועבדי אדני
 ע"פ השדה חונים. ואני אבוא אל ביתי לאכול
 ולשתות ולשכב עם אשתי. הרי לך
 דבמקום שישראל נתונים בדין. ותלויים
 ועומדים אם לנצח וכו'. אינו מהראוי
 לשמש מטתו. הלא תרא' אשר דוד לא השיב לו
 ע"ז. כי כדין אמר. ממילא כן הוא בלילי ר"ה.
 ומה שמתירים בטבילת מצוה בשעתה יובן
 להמבינים מן סוד הנסירה. אחר שנסרים הדינים.
 אז יתקם ותצמוד לפני המלך. והשם הטוב יכפר ;
 יד לעשיית נהפשה דרכינו וכו'. ונשובה
 אליך כי ימינך פשוטה וכו' להבין הנתינת
 טעם. כי ימינך פשוטה וכו'. הלא בלא זה הגה
 התשוב' היא מן התור'. ושב"ת עד י"י אלקיך.
 אבל הנלע"ד דהנה יש עונות שאינו מועיל
 עליהם תשוב' תתא'. רק תשוב' עילאה כאמור
 בזהר. שעל עון הברית אינו מועיל תשוב'. והנה
 רבים וכן שלימים הרעישו ע"ז ארץ ומלוא' הלא
 קיי"ל אין לך דבר שעומד בפני התשוב' ותירך
 הרב הקדוש בעל ר"ה. הכוונ' שאין מועיל תשוב'
 תתא' מלכות שמים רק תשובה עילא'. בינ'
 אימא עילא'. ועפ"ז פירשנו פרשת התשוב'.

רמ"ה איברים. ע"ן במילואי כזה. עיי"ן ר"ן
 גר"ן בגי' רמ"ח) ח"ש שובה ישראל עד י"י
 אלקיך. עד הוי' בניקוד אלקים. שהיא בינ'.
 תשוב' עילא'. דלא מהני לך תשובה תתא'. כי
 כשלת בעונך (עון הברית כנ"ל). והנה ארבע'
 חלקי התור' הם. פרד"ס. פשי"ט היא בעשי'.
 שובה ישראל עד י"י אלקיך כי כשלת בעונך
 והנה כבר דקדקו הראשונים והאחרונים. אומרו.
 שובה עד י"י אלקיך. משמע דאיכא תשוב'
 אחריתי (והנה גם רז"ל דברו בזה כמה דרשות)
 ועוד יש לדקדק אומרו בנתינת טעם. כי כשלת
 בעונך. הרי ודאי התשוב' הוא על חטא ועון
 (והנה הארכנו במ"א וכאן עת לקצר) ;
 אבל הוא סתם עון נקרא בירושלמי ובמדרשים
 חטא הברית (שנעש' בכל הרגשת והנאת

רמ"ז ביציר. דרר"ש בבריאי. סוד באצילות.
 והנה כבר פירשנו משארז"ל כשהחכם יושב
 ודורר"ש. הקב"ה מכפר לעונותיהם של ישראל.
 ידיע תשוב' עילא' בינ' מקננא בבורסיא היינו
 עולם הכסא בריא'. ותמן תפיל' מיושב ק"ש
 וברכותי. ותמן הוא מחלקי התור' חלק הדרוש.
 ע"כ כשהחכם יושב (דייקא) ודורר"ש (דייקא
 דרור"ש) הקב"ה מכפר לעונותיה' של ישראל.
 ותמן היא תשובה עילא'. והנה כפי הנרא'.
 כ"ז הוא דוקא. כשאיני בשעת עת רצון. אבל
 בשעת עת רצון אפילו תשוב' תתא' מועלת לכל
 העבירות שבעולם. ובפרט בתשובתן ובתפלתן
 של רבים הן אל כביר לא ימאס. ואפילו תשובה
 תתא' מועלת. ובוה נבא אל הביאור : הפסוק
 שהתחלנו. נחפשו דרכינו ונהקורה (כפשוטו
 לפשפש בפרטי מעשיו ולהתוודות על כל פרטי
 עונות שהיא תשוב' תתא') ונשובה אליך
 (בתשוב' תתא' כנ"ל. ואמר הטעם) כי ימינך
 פשוטה (במקום חלק פשטי' התור' שהוא בעשי'.
 מקום אימא תתאה שהיא מקננת בעשי'. היא
 פשוט') לקבל שבים בשעת עת רצון. ופרט
 כשהיא ברבים ;

פן בנוסח אדו"ן עולים (בגמ' אי"ן סר"ף) אשר
 מל"ך בטרם כל יציר נברא לעת נעשי'
 בחפצ' כל אזי מלך שמו נקרא. מהראוי להבין
 הכונה כיון דאמר ה' מלך בטרם וכו' למה הוצרך
 לומר לעת נעשה בחצפו כל וכו' אבל
 תבין הענין על פי דברי המקובלים
 מבוארים למבין בדברי רעיא מהימנא). והוא
 ובפרט כתבי קדש למרן הארז"ל (והם
 להיות הא"ס ב"ה הוא שלם בתכלית השלימות
 ולמה הוצרך [לבריאת] העולמות. והתי' הוא
 כששיער כביכול בתואר מלך. הנה אין מלך בלא
 עם (והנה הדבר) [ידוע] מה שיש להעמיק בזה.
 ואין כאן מקום להרחיב הדברים) והנה כביכול
 בהתעוררות תואר מלך עיי"ן [הי' נעשה]
 התעוררות בריאת העולמות עד בא להתגלות
 תואר מלך ; להיקרא בשם מל"ך ע"כ ישראל
 [שעלו] במחשבה בני מלכים הם. הנה בהתבוננך
 כל זה תבין. נוסח השבח אדו"ן עולים (בגי' אי"ן

חסיד. והם היפך דברי תלמודא דידן עיי"ש. שחתרו לבא אל היבש. והנה עוד בימי נעורי ראתה עיני בשורי את כל אלה העניינים. ויש לי בזה כמה הרהורי דברים. והנה הרב המחבר כפי הנרא' הפריז על המדה להתיר לגמרי הדברים שאסר מהר"י חסיד וצוק"ל. והרב מהר"י סוזין הפריז ג"כ לאסור הכל עיי"ש. ולדעתני יש בזה דרך אחרת. ויש לתרץ העניינים המובאים בגמרא. וגם כוונת מהר"י חסיד אינם לאסור בכל מקום. וגם עפ"י חכם בדור. בודדאי גם הוא מתיר. כי בשמים אינם פוסקים הלכ' בשום פעם רק כמו שפוסקין חכמי הדור בעה"ז. כי לא בשמים הוא. ואתה תבין. והנה ר' פפא שה' חכם בדורו. ונשא הוא יכן בנו ב' אחיות. הנה הסכימו בודאי מן השמים. וכן קצת בבא האדם לשאול לפני חכם. והחכם ממציא ראי' מן הגמרא מן מעש' דר' פפא הנה אין כאן בית מחוש. כיון שיצא הדבר מפי חכם. ומעתה לא יקש' לך שום דבר בין והתבונן מה רבו מעשיך י"י כולם בחכמיה עשית מלאה הארץ קניינך. שהחכמים שבארץ מקבלים מן החכמ' הבן. ומה נעשו הביורורים. כולם בחכמ' עשית. כולם במחשב' איתברירו. ויש אריכות דברי' בנישואי אלמנ' המבוארים בזהר. ובגמרא דילן תיקנו להם חכמים זמן מיוחד משום חינא. בכדי שלא יהיו האלמנות בזויות בעיני בני אדם וכיון שתקנו חכמים. איז כאן בית מחוש הבן :

יפ' שם. סימן י"ב. שאלה. באמר לאשה התקדשי לי במנה זה ונמצא מנה חסר פרוט' מהו. מי נימא דלא קפדה על פרוט' דחסורי מחסרא וכו' עיי"ש : הנה סברת המתיר. י"ל רמו בתור' אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי. דע"ז הפסוק קבלו המקובלים. לחשוב הכולל בחשבון. ולא [איכפת לן באם יחסר לחשבון]. אחד יחשב הכולל. הנה יש לרמוז ויהיו ל"ג. היות הקידושין הגרמין בתיבת ל"ג הרי את מקודשת ל"ג (כאשר כתבנו בזה כ"פ) הנה ג"כ אם חסר פרוטה אחת מן הסך אין קפידא. הוא רק כעין רמו למאן דס"ל כן. אבל אינו כן להלכה

סר"ף. אשר) מלך בטרם כל יציר נברא (כי תואר מלכות עלה במחשב' [הנה נעשה אז כביכול התעוררות לבריאת] העולמות בכדי להיקרא מלך) לעת נעשה בחפצו כל אוי מלך [שמו נקרא. שנקרא מלך בפי הברואים]. הבן הדבר כי נחמד ונעים הוא למשכיל :

פ"ז בשו"ת דבר"י ד"ד מהרדב"ז ז"ל. סימן א'. שאלת ממני אודיעך דעת. במי שנשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילד' ונשא אחרת ושהה עמה עשר שנים ולא ילד'. אם חייב לישא אחרת לקיים מצות פ"ז : תשובה [לא מצאתי] מקום לשאל' זו : (נ"ל) ספיקות השואל. ששתי הנשים הללו. ה' להם בנים מאנשים אחרים. הנה נרא' שאין [המניעה] מהנשים וכיון דמבואר בתורה בעניני חיתון בתרי זימנא הוה חזק' מיהודא כי אמר פן ימות גם הוא כאחיו אפשר י"ל שפטור שוב מלישא אשה :

ובהעמיק עוד י"ל כיון דבתרי זימנא הוה חזק' עפ"י התור' אפי' יארע שיוליד עם השלישית. הוה מעש' ניסים ואין בזה קיום המצו' דפ"ז כאשר כתבתי בזה בספרי דרך פקודיך [בענין] זרובבל בן שאלתיאל ששתלו אל שלא בדרך הנשתלין בדרך נס. מפני שאמר על יכנ"ז מלך יהודא כתבו [את האיש] הוה ערירי וברך נס שהוליד אח"כ מיקרי ערירי : כיון שאינו מקיים בדרך כזה מצות פ"ז. הבן. ולפי"ז [אינו צריך לישא] השלישית. כיון דלא יקיים בזה מצות פ"ז אף אם יוליד כן נ"ל להרחיב שאלת השואל) :

ז' שם. בתשובה ה'. יהודי המוכר עצמו בזה"ז. אפילו לגוי קנוי קנין הגוף. וצריך גט שחרור עיי"ש. והוא לכאור' אצלי מן התימא. ולא אוכל להבין. דבזמן שאין היוכל נוהג אין לו דין רק כשכיר וכפועל. ואפילו מכר עצמו לכל ימי חייו. הנה הוא פועל ושכיר כל ימי חייו. ואם ירצ' השוכר לפטרו הוא פטור בלא גט שחרור. והדבר צ"ע לקטן כמוני :

ח"י בשו"ת הון יוס"ף סימן ט' י' י"א שם חקרו בענייני הזיווגים שאסר ר' יהודא

כב בשמונה עשרה י"ל וקנייה הכל בא"י.
דהנה כל הכוונ' של מרן האריז"ל הם על
מספר קס"א. וא"כ מי שאומר קנייה הכל. מוכרח
לומר קונה באות ו' אחר הקר"ף. ובכל התניך
קנייה חסר. הבן :

ובכרכת אתה גבור מי שאומר ורב להושיע לא
משתבש וכן מי שאומר רב להושיע.
ואין בידי להכריע :

כג מה שנהגין בקצת מקומות שלא לומר תחנון
ביום ו' וביום א'. יש לבטל המנהג ההוא.
דאמרינן בגמרא. שבתות וי"ט דאורייתא ולא
צריכין חיזוק. וא"כ מי שאינו אומר התחינה.
מראה ח"ו שאינו דאורייתא :

כד מה שנהגין בקצת מקומות שלא לומר
תחינה אחר מולד הלבנה. הגם שהוא יום
קודם ר"ח. מהדאוי לבטל המנהג. כי הוא מתנגד
להגמרא שסיפרו שם בכלתו של רפרם שהספידה
ר"ג הספר גדול. לא מפני שראויה לכך אלא כדי
לפרסם שאינו ר"ח. ומה שנמצא כתוב בשם
המקובל האר"י סרוק. היינו שהי' נוהג להתענות
התענית קודם המולד דייקא. בשעת מיעוט הירח.
ולא אחר החידוש הבן :

כה כ"מ שאמרד"ל באמת אמרו וכו' הוא
הלמ"מ. והנה רש"י ז"ל והרע"ב ושאר
גדולי הראשונים. כי לאו דוקא בכ"מ הלמ"מ
רק כעין הלכה למשה מסיני (בלי חולק)
דהרי מצינו. באמ"ת אמרו. על מילי דרבנן
כגון באמ"ת אמרו. העיגול של דבילה
שנטמא מקצתה וכו' (תרומות פ"ב מ"א) וכגון
באמ"ת אמרו. החזן רואה (שבת פ"א מ"ב). והנה
הרמב"ם. מנה לכולם. [והביאן] בהקדמתו לזרעים.
ותמהו עליו. והנה כתב הרב הגדול החיד"א
זל"ה [ובדרך הזה דרכו כמה מהמפרשים]
[דבאהן] הלכה למ"מ. כשיגורו חכמים כך וכך.
אזי לא יגורו על כך וכך. דהיינו כשיגורו. לא
יקרא לאור הנר [באמת] החזן רואה וכו' ואסור
להם לגזור על החזן. וכן באינך. והנה אני בעני
מותביטא תיובתא. מדברי השי"ס [מרי"ק דף] ג'
ע"ב עד מתי חורשין בשדה האילן ערב שביעית

כ' בשורת הקדמונים. נסתפקו. באחר שהיה
בבית האסורים. והבטיח המושל להיות יוצא
מן בית האסורים. יום אחד בשנה. איזה יום
שירצה. ונסתפקו אם יצא תכף ויקיים מצות היום.
בקידוש וברכו וקדושה וכיוצא מן המצות. או
ימתין עד יוה"כ. ופשיטנא לי' מן הדא דאמרו
רז"ל בפסוק והנשואם הביאו וכו'. נשואם חסר
כת"ב. לפי שאמרו הנשיאים יתנדבו הצבור מה
שיתנדבו. ואח"כ אנו משלימין את הנחסר. והנה
התנדבו הצבור די והותר. הנה הביאו את אבני
השהם. ולפי שנתעצלו בתחילה נחסר אות משמם.
והנה כוננת הנשיאים בהמתנתם היתה לטובה
לעשות מצוה מן המובחר. ואעפ"כ הקמיד עליהם
הכתוב והחסיר אות משמם. על שלא קיימו המצוה
תיכף באיזה אופן שהזמן גורם. ג"ל :

כא זמן ק"ש ותפלה המטייל בשיטת הפוסקים
הראשונים : והאחרונים בעיניו יראה דהא
דפסקינן הלכה כר' יהושע לענין ק"ש עד ג'
שעות. היא דוקא בדיעבד. וגם ר' יהושע בעצמו
לא אמר זה רק בדיעבד. אבל מוד' הוא דלכתחילה
מחויבין לקרות ק"ש בזמנה עכ"פ בתחילת הנץ.
ועייך בירושלמי ובתוספתא. והנה פליאה דעת
ממני מה שכתב נוהגין בכל תפוצות ישראל.
לאחר לכתחילה [זמן ק"ש ותפילה] עד זמן רב
על היום. וז"ל דרבתינו הנהיגו זה בגולה. להיות
בעוה"ר צריכין [לעסוק במר"מ על המחיה] ועל
הכלכלה. וקודם התפלה היו נוהרין שלא לעסוק
בשום מר"מ. כי כן היא [מדינא דגמרא שלא
לאחר] זמן התפלה. ועד הזמן ההוא לא היו עוסקים
במר"מ. וקבעו עתים [לתורה] משא"כ בזמננו זה.
הנה מחמת הדחקות והעניות הנה עוסקים במר"מ
גם קודם התפלה. איני יודע למה מאחרין זמן
ק"ש ותפלה. והנה שמעתי אמרים בשם הרב
הגאון מהר"ש זל"ה אשר הי' אביד בקהלתנו
שאמר רבותינו הנהיגו זה בגולה בכדי שהתינוקות
של בית רבן יבקעו האויר קודם התפלה. כי
האויר משדוש בגייסות הקליפות. וע"י הכל של
התינוקות של בית רבן. בוקעים האויר. ותוכל
התפלה לעלות. אמרו זה בפני כבוד אדמו'
הרב הקדוש מלובלין זצ"ל וקלס"י.

עשר נטיעות שפי' שם] עשר נטיעות מפורות לבית סאה חורשין כל בית סאה בשבילן עד ר"ה. מכלל דזקינות [וכו' ע"כ] דברי הגמרא והשתא [אם נאמר] כסברת הרב החיד"א לדברי הרמב"ם. קשה מאי מקשה. י"ל שפיר כל [הלכות] תוספת שביעית הוא דרבנן ובאת הלמ"מ כשיגזרו רבנן על תוספת שביעית לא יגזרו על עשר נטיעות מפורות בתוך בית סאה. והרבר צ"ע:

ב"ש אומרים כל זמן שהוא יפה לפני ובה"א וכו'. עד מתי חורשין בשדה [הלבן וכו' ר"ג וביד נמנן] על ב' פרקים הללו ובטלום וכו' ומקשו ר"ג וביד היכי מצי לבטל תקנתא דב"ש וביה וכו' א"ל [כך התנו בגיהם כל הרוצי לבטל] יבא ויבטל. ומקשו דידהו הוא (ר"ל וכי הפרקים הללו תוספת שביעית [ב"ש וביה תקנום] הלמ"מ הוא] דאמר ר"א א"ר יוחנן וכו' עשר נטיעות ערבה וניסוך המים הלמ"מ. עיין [רש"י ב"ה

מנא הא מילתא

א' אלפים "שנה" ראה"י "תורתו ואח"כ ברא אלקים וכו' והבן נ"ל:

ז מה"מ דאמרי רבנן שמו של מטיח קדם לעולם נרמו בראשית ר"ת "בראשנה" ראה "אלהים" שם "ינון" "תמיד" נ"ל:

ז מה"מ דאמרי רבנן בהבדלה הפזתה לא יפחות מג' הבדלות. נרמו במסורה ג"פ ויבדל. ויבדל אלקים בין האור וכו'. ויבדל בין המים וכו'. ויבדל אהרן להקדישו. בעל הטורים בראשית:

וזנה גם ממקומו הוא מוכרע שנרמו ויבדל אלהים ר"ת "אדם" "הפוחת" לא "יפחות" "משלושה":

ח מה"מ דאמרו רבנן. אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו. נרמו בתורה ויבדל אלקים בין האור ובין החשך. רצ"ל מזכירין בהבדלה ש"ש כשמכירין ע"י האור בין האור ובין החשך. ועיין בבעה"ט שרמזו ע"י מסורה. ובמדרש מן הסא וירא ויבדל:

ט מה"מ דאמרו רבנן עץ שאכל אדה"ר אתרוג ה'. נרמו בתורה האשה אשר נתת וכו' ר"ת "האילן" "שאכל" "אדם" "ראשון" "אתרוג" "הוא" "שמו". נ"ל:

י מה"מ דאמרו רבנן אשרי מי שבניו זכרים וכו' נרמו בקריאת שמם בתורה זכ"ר בגי' ברכ"ה. נקב"ה בגי' נז"ק שהיא קללה בעה"ט בראשית כ"ד ויש שם ט"ס וכן הגהתי עפ"י מה שמצאתי בספר אחד:

א מה"מ דאמרי רבנן לא אד"ו ראש השנה. נרמו בזכרי' הלא זה אר"ד מוצל מאש. עוללת אפרים: ור"ל מאש תוקף הדין של ראש השנה מוצלים מזה ימי אר"ד:

ב מה"מ דאמרי רבנן תפילין של יד יניח בישיבה. נרמו בתורה עלה ב"ת א"ל ושי"ב שמה. כי ידוע סוד תפילין של יד הוא בנוק' דר"א הנק' בית אל. ע"כ אמרה התורה ושב שם והוא סוד באשה קראה מושב. שמעתי בסיגנון זה: ג מה"מ דאמרי רבנן בנרות דמנורה הטבת חמשה נרות לחוד והטבת ב' נרות לחוד. נרמו בתורה בהטיבו את הנרות. ר"ל ב"ה יטיבו את הנרות:

ד מה"מ דאמרי רבנן בראש השנה נברא העולם (לדעת ר"א ויצ"בא מילתא גם לדעת ר"י למי שידוע, בסוד קדושים מחשבה ומעשה המחשבה שקודמת למעשה):

ואלו ואלו הא"ח ומצלינן האידנא זה היום תחילת מעשיך ר"ל תחילת המעשה היא נרמו בתורה בראשית ברא' בגי' ברא"ש השנה נברא. ור"ל האדם כי בכ"ה באלול ה' בריאת שמים וארץ. בעה"ט בראשית ועי"ש כי יש שם ט"ס תיבת העולם. ונוכל לומר בפירוש שהיא בגי' ברא"ש השנה ברא' האדם נ"ל. גם בראשית אתון א' בתשרי. והנקודות הם בגי' האדם:

ה מה"מ דאמרי רבנן. שהתורה קדמה אלפים שנה לעולם. נרמו בראשית ר"ת י"ב

לדודי למשרי רית הל"ל שישראל אומרי בלילה הזו) דוכ"ב שפתי ישנים ר"ל בכדין השפתי של ישראל רשאי להיות ישני. כי אינו חל רק בימי אנה"ז אבל בכד"ו אי אפשר שתחול הלילה הזה שצריך להיות ניצור בלילה לספר יצי"מ נ"ל. ונרמז ג"כ בתורה למען תזכור את יום צאתך מא"מ כל ימי חיך. ר"ל בימי הוצי"ם דוקא שהן ימי אנה"ז. משא"כ ביום ב' שבו נברא מחלוקת שאמרו ר"ל שע"כ לא נאמי בו כי טוב ודורשי רשומות אמרו שהוא חלק מו"ת וקרח ועדתו יוכחו. וגם אמרו במ"ר שלא נאמר ביום ב' כי טוב הואיל שצפה הקבי"ה שיגזר מיתה על אדון הנביאים על עסקי המי. וגם שמתו על ידם [דור אנוש ודור המבול ודור הפלגה] ומשא"כ ביום ד' מארת חסר על שם מארה ח"ו אסכרה שלא תפול בתינוקת שהיו מתענים בו וכמו שפירש"י. משא"כ ביום ו' שבו נקנסה מיתה על אדה"ר וד"ש כל ימי חיך דוקא. וזהו וכל החיים יודוך בסיפור יצי"מ. נ"ל:

יז מה"מ דאמרו רבנן. שהי הקבי"ה בונה עולמות ומחריבן עד שברא את אלו ואמר דין הגניח לי ודין לא הגניח לי. מן הבא וירא אלקי את כל אשר עשה והנה טוב מאד דין הגניח לי. [בראשית רבה פ"ג] וידוע הדבר למשכילים בתכמה בסוד שבירת הכלים עד שעשה הש"י כל העולמות בסוד המתקלא בסוד אד"ם (כי מקדם הי' בסוד היראה זה תחת זה) וגם בסוד לברשים זה מלביש לזה דהיינו הפרצופי ועי"ז נתקיימו. וזה ששמע בעל המאמר מתיבת כ"ל אשר עשה ר"ל שעשאם בסוד התכללות זה תוך זה. והנה טוב מא"ד ארתיות אד"ם והבן:

ח"י מה"מ דאמרו רבנן שיתא אלפא שנין הוי עלמא ב' אלפי תהו וב' אלפי תורה וב' אלפי ימות בן דוד. נרמז בפסוק בראשית יש ששה אלפי"ן הן ששה אלפים זהו עלמא ובפסוק הארץ היתה תהו. יש שני אלפי"ן לרמז ב' אלפים תהו. ובפסוק ויאמ' אלקי יהי אור ויהי אור"ר. הם ארבעה אלפי"ן לרמז ד' אלפי תורה וימות בן דוד שהן ימי אורה בעה"ס ונ"ל

יא מה"מ דאמרי רבנן עץ שאכל אדה"ר חטא היתה רמז במסורה המ"ן העץ וכתוב התם המין הגר"ן. [בעה"ט. זאל] תתמה שרמזנו לעיל שהי אתרוג כי כולהו קשום. וכל הדעות אמיתיים ידוע למשכילים:

יב מה"מ דאמרו רבנן כל אשה שדמי מרובין בני מרובין נרמז במסרה הרבה ארבה עצבונך [זו דם נדות ורשין] לא ס"ל כן ועיי"ש) וכתוב התם הרבה ארבה את זרעך בעה"ט: יג מה"מ דאמרו רבנן אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש נרמז במסרה. לפתח חסאת רב"ץ הוא היצה"ר. וכתוב התם רב"ץ בין המשפתים דהיינו מחיצות ביהמ"ד שמרביצין שם תורה:

יד מה"מ דאמרו רבנן שחנוך הנעשה מלאך מט"ט בשמים יבא לעתיד לבא ויעיר שאין עוד אלוה אחר מבלעדו ית' בשמים ממעל. נרמז באיוב הנה בשמים עדי (בג' חנוך) ושהדיי ברומים בגי' מיטטרו"ן. עיין בבה"ט בענין אחר:

יז מה"מ דאמרי רבנן בזכות ג' ראשית נברא העולם "חלה" בכורים "מעשרו" (עיין במד"ר וצ"ע למה לא חשיב תרומה: ונ"ל או שצ"ל תרומה במקום מעשרות או צ"ל דלא קחשיב תרומה דאי"א לומר בשבילי נברא העולם. והרי בדבר קטן יוכל לפסור דחטה אחת פוטרת כל הכרי וגם אם בן לוי הקדים בשבלים פטור מתרומה גדולה רק תרומת מעשר זה נכלל בכלל מעשרות נ"ל) נרמז בראשית בזכות "שלוש ראשית אשר יתרימו ישראל נ"ל:

יח מה"מ דאמרו רבנן לא בד"ו פסח נרמז וחכ"ך כיי"ן המריב (ר"ל שישראל מספרים בחיך שלהם יציאת מצרי' בעת ששותין ארבע כוסות והיו כיי"ן בכף הדמיון דהיינו בעת שמחוייבין לשתות יין הטוב) הולך דודי למשרים (ר"ל הקול ההוא הולך לדודי למשרי' כי כן הוא בזה"ק שאנתו הקול שישראל מספרים ביצי"מ מתפאר בו הש"י לפני המלאכי. ואנתו הקול בוקע רקיעי' והולך בדרך מישור וכן הולך

שהיא רותח. בעה"ט. וליג כי הנה כתיב ויאמר הוי אמחה וכו' ונת מצא חן בעיני הוי. וכתוב ב' ויסגור הוי בעדו ואמרו רז"ל שע"כ כתיב הוי שהרשעים הפכו הרחמים למדה"ד :

והנה הוי' פעמי' הוי' דהיינו כ"ו פעמים כ"ו בגי' ברותחין. ולנה הי' הכולל של הוי' עצמו בעזרתו וזהו שמצא חן בעיני הוי' וזהו ויסגור הוי' בעדו. והנה ע"ה בגי' עזר"ת כמ"ש בכוננת האריזל בעזרת אבותינו. וזה מאמרנו ע"פ רבות רעו"ת צדיק ומכולם יצילנו הוי' ר"ל ע"ה היא עזרת :

כח מה"ם דאמרו רבנן. שגומרין את ההלל בגליות ד"א יום. ב' ימי פסח וב' שבועות וט' ימי חג וחי' ימי תנוכה :

נרמז בתורה שני"ם שני"ם בא"ו א"ל ג"ה. שני"ם הם ימי פסח. שני"ם הם ימי עצרת. בא"ו בגי' ט' ימי חג. אל ג"ה ר"ל יצורפו גם ימי ג"ה. ר"ת ג"ר חנוכה. זה במדרש הנעלם על פי פירוש הרב הקדוש מהר"ש מאוסטרפאליע :

והנה לפי"ז יפורש אח"כ ב' תיבות אל התבה ר"ת "אז"ל לקרות "הלל" תמים "בלי "הדלגה. וזכר ונקבה ר"ל שכולם חייבים לקרות הלל שהיו באותו הגס. כאשר צוה אלהי' את נח בימי המבול שניצול בתבה וזכרי' ונקבות כן בכל עת מן העתים שניצולים זכר ונקבה מחוייבין להודות. ובארץ ישראל ימי ההלל הם ח"ו ימים נרמז ח"י ח"י הוא יודך כמוני היום שאני בא"י כי חוקי' הי' בא"י ג"ל :

כז מה"ם דאמרו רבנן. הלל ברי"ח מנהגא בדילוג. נרמז בהלל ענני במרח"ב י"ה. ר"ת "הלל" "בדילוג" "בימי" "ראש" "חדש" "מנהג" "ישראל. ג"ל :

כח מנה"ם דאמרו רבנן. משה הוא גלגול הב"ל. ש"ת. נרמז בקהלת בשג"ם זה הב"ל. כבד ידעת שאמרו רז"ל בשג"ם הוא בשר הכוונה על מ"ש"ה בגי' בשג"ם ולכן נאמר הוי' ימיו מאה ועשרים שנה. מנין ימי שני חיי משה. וש"ת הי' ג"כ גלגול הבל כמו שנאמר כי ש"ת

ג"כ שכל הפסוק ויאמר בני' הי'ן הי'ם ימיי תורה ובין דו"ד. ולא נרמזו כל אחד בפני עצמו כי גלוי לפניו יתברך כי בעזרתו שרבו יצאו מה שיצאו ג"ל :

והנה גם בפסוק אני י"י ראשון וא"ת אחרונים אני הוי"א. יש ששה אלפין לרמז על הנ"ל. ובפסוק י"י קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מא"ו [יש] ב' אלפין. לרמז על ב' אלפי' תורה :

יט מה"ם דאמרו רבנן חמשה סימני' בהכרת האור לענין קריאת שמע דהיינו. בין תכלה ללבן. בין חמור לערוד. בין זאב לכלב. בין [תכלת לכתית ושיכיר] את חבירו ברחוק ד' אמות. נרמז חמשה פעמי' אור בפרשת בראשית לרמז ע"ה. בעה"ט :

תנרמז בק"ש והיו הדברי' [האלה. כשתחשוב] האלף לאלף בגי' הי"פ אור. וכבר ידעת בגמ' ג"כ שהתנא למד מברייתו של עולם בק"ש ג"ל :

כ' מה"ם דאמרו רבנן. להדליק נרות חנוכה. נרמז ר"ת בראשית "שמעו" אשר "תקנו" רבנו "בימי" "יוחנן או "יוונים" להבדיל :

כא מה"ם דאמרו רבנן שצריך לקדש א"ע בשעת תשמיש נרמז בתורה ודבק באשתו והיו לבש"ר אחד לבש"ר ר"ת "לעשות" "רצונך" "בלבב" "שלם" ר"ל שתהי' הכוונה רק לעשות רצונו ית' ג"ל :

כב מה"ם דאמרו רבנן. שהקב"ה בירך ברכת חתנים לאדם וחתה. מן הכא ויברך אותם אלקים ויאמר להם אלקים פרו וכו' דא"א לומר דהברכה הוא פרו ורבו. דזה היא אמירה בפ"ע ע"כ צ"ל ויברך פירושו שבירך ברכת חתנים. כן יש לפרש במדרש :

כג מה"ם דאמרו רבנן. שקישט הקב"ה לחה ככ"ד קישוטיין. נרמז ויכא"ה אל האדם בגי' ד"ד. בעה"ט. וכן הוא במדרש וסודו ידוע למ"ד :

כד מה"ם דאמרו רבנן דור המבול ברותחין נידונו. מלאה הארץ חמ"ם בגי' גיהנ"ם

לב מה"ם דאמרי רבנן. יסכ"ה זו שרית. שרית באית ביש. כג"ץ בני יסכיה בעה"ט. ואכ"י רית "ובלשון את"בש ילמד נ"ל:

לב מה"ם דאמרו רבנן. (הוא בתי על פסוק) ואברכה מברכך. ואברך ית כהניא דפרסין ידיהן בצלו ומברכין ית בנך ומקללך אאר. ובלעם דמלטס יתהון אילוט. האיך מרומים כהנים ולהבדיל בלעם בזה הפסוק. כתב בעה"ט ואברכ"ה מברכ"ך בגי' יהיו כהני"ם המברכ"ים בני"ך. הוא ט"ס וצ"ל לדעתי בכהני"ם המברכ"ים בני"ך. ותיבת יהיו מיותר לגמרי נ"ל. ומקלל"ך אאר בגי' בלעם הבי"א לקל"ל בני"ך. ג"ז ט"ס וצ"ל מקלל"ך בלא ר' השימוש ויחשבו הב' כוללים נ"ל. ובספרי על התורה כתבתי רמזים אחרים עיי"ש:

לד מה"ם דאמרו רבנן. שהשכינה לא זזה מאהל שרה אמנו. ולזה סמך אברהם א"ע לומר אחתי היא כמ"ש בזה"ק. נרמז במסרה כתיב הכא אחתי את [בראשית י"ב] וכתיב התם אמור לחכמה אחתי את היא החכמה תתאה חכמת שלמה ועיין בבעה"ט:

לה מה"ם דאמרו רבנן. סתור"ב הוא גלגול נמרוד. נרמז במסורה ב' ריש פסוק [בראשית י"ד] ובארבע עשרה שנה בא כדלעומר וכו' שהי' עמו נמרוד וכתיב התם [מלכים ב' י"ח] ובארבע עשרה למלך חזק"י עלה סתור"ב נ"ל ועיין בבעה"ט:

לו מה"ם דאמרי רבנן באברהם ויוצא אותה תחוצה צא מאיצטגנינות שלך ויוצ"א את"ך החוציה בגי' מאיצטגנותו כן הוא בבעה"ט והוא ט"ס וצ"ל זה"ו מאיצטגנות"ו ע"ה נ"ל:

לז מה"ם דאמרו רבנן שבא הש"י לאברהם לבקרו בחליו ויר"א אלי"ו הוי"ה באלנ"י בגי' לבק"ר החול"ה. כן הוא בבעה"ט וצ"ל ב"א לבק"ר החל"ה נ"ל:

לח מה"ם דאמרו רבנן בזכות שאמר אברהם יקח נא מעט מים זכו בניו לבאר יק"ה

לי אלקים זרע אחר תחת הב"ל. ואי"כ כיון שנרמז בשגם זה הב"ל. גם ש"ת בכלל:

כח מה"ם דאמרי רבנן. שנתן אדם משנותיו ע' שנה לדוד נרמז ויהיו כל ימי אדם אש"ר ח"י דתיבות אש"ר ח"י רית ימיו אלף שנה חסר רגע וי"ל דימיו היו באמת אלף שנה חסר רגע כדי לקיים ביום אכלך ממנו על יומו של הקב"ה אך שנתן ע' שנה לדוד ע"כ ימיו לא היו רק תתק"ל. ורמז לדוד דייקא הוא בהחשב ימיו אדם אש"ר ח"י בגי' נת"ן לדויד (כמו שנכתב בדי"ה ביר"ד):

כפ מה"ם דאמרי רבנן. כל המקיים מצות סוכה זוכה לישב בסוכה של לויתן הנקרא סוכ"ת דו"ד:

נשמע מהא יושב בסת"ר עליון (ר"ל הסוכה נק' סת"ר כי ד"פ דופ"ן בגי' תק"ם).

ועם תיבת סכ"ך בגי' סת"ר. נרמז בקרא כי יצפני בסוכו ביום רעה יסתירני בסתר גם ישת חשך סתרו"ן סביבותיו סוכת"ו. עיין כ"ז בספר ברכ"ע:

ואל תתמה על החפץ דהרי ג' דפנות קי"ל כי אעפ"כ מוכרח להיות עכ"פ באויר. ממילא הסוכה נק' סת"ר עליון) בצל שד"י יתלונן (צל נקרא המילוי של האת כי הוא מחויב מן עיקר האת כהתחייבות הצל מן האדם. ואי"כ הצל מן השם הנ"ל דהיינו המילוי כזה י"ן ל"ת ו"ד בגי' סוכ"ת דו"ד וזה יאמר שיזכה להתלונן (בסוכ"ת דו"ד נ"ל):

ל מה"ם דאמרי רבנן שדור הפלגה קודם הבלבול סיפרו בלה"ק ויהי כל הארץ שפ"ה אח"ת בגי' לשון הקודש בעה"ט. ר"ל עם הכולל:

ונרמז לדעתי ודברים אחרים. ר"ל שתצטרף גם האחדות של הדברים דהיינו הכולל נ"ל:

לא מה"ם דאמרי רבנן. שדור הפלגה נתגלגלו במצרים לתקנם נרמז במסרה כתיב בדור הפלגה ויפ"ץ יי אותם וכתיב התם ויפ"ץ העם בכל ארץ מצרים עיין בבעה"ט ועיין במג"ע:

מ סה"מ דאמרו רבנן. דכל העקרונות נפקדו עם שדה. פקיד אית שריה בגי' עם הגי' תיבות והאותיות ואף כ"ל העקרונות פקיד בעה"מ כצ"ל ג"ל :

נ"א מע"ט מים בגי' מכאן זכ"ו לבא"ר בעה"ט ור"ל ע"ה ג"ל :

פל מו"מ דאמרו רבנן. אשתו של לוט עירי"ת שמה ותבט אשתיו בגי' הי"א עירי"ת בעה"ט ר"ל עם הבולל :

פ' חיי

אליו. והחזיון"ן היא לשון מראה וראי' כד"א חזי"ת איש מהיר במלאכתו. והענין הוא לדעתי שהנביא היה רואה אותיות אור שאירות והיה יודע ברוח"ק לצרפם כדמיון הכהן באורים ותומים. והתועלת היא מנבואה כזאת היות שאינו דיבור רק כדמיון מחשבה בצירופי אותיות שונות אזי כששבו אליו יתברך יכולה הנבואה להשתנות בצירופים שונים כגון מצר"ה לרצ"ה וכיוצא :

והנה להיות הנבואה הלזו על יהודא עם קרובו וירושלי' עיר הקדש אשר השי' וית' רצה באובתם הי' הנבואה בחזיון כדי שתוכל הנבואה להשתנות אם ישוּבו :

ובזה יוצדק ג"כ חזו"ן נחום דאלקושי על גנוה להיות ששבו אליו יתברך בימי יונה. וניחם השם להיטיב להם. וכאשר שוב הרעו מעשיהם אזי נתהפך להם מטובה להיפוך לצירופי' אחרי' יצדק חזו"ן. בצירוף אחר הבן :

והא דלא קאמר גבי יונה חזיון הגם שהי' גלוי וידוע לפניו ית' שישוּבו גבי יונה מדה אחרת היתה שנאמר בל' בלשון יסבול ב' פירושים שנאמר לו וננוה נהפכת שיכולין לפרש מרעה לטובה כשארז"ל. ובהו ידוקדק את הקריא"ה אשר אנכי דוכ"ר אליך. דייקא ולא בחזיון האותיות להיות הקריאה הזאת תסבול פידושים שונים :

ובזה תבין שישנם לפעמים שני נביאים בזמן אחד לאחד קיראו חזו"ה ולהשני נביא' כענין ג"ד ונת"ן בימי דוד כי מדרגת הנביא שישמע קול אלקים חיים ויספר מה ששמע והחזוה מספר מה שראה נבואה באותיות :

ועפרון ישב ישב כתיב אותו היום מינהו ארכיסרוגוס עליהם. כן הוא במדרש ופירש רש"י לשם גדול שביניהם והמ"כ בשם הערוך פירש ג"כ גדול שבנציבים. והנה בחומש פירש"י מינהו שום"ר (ואצל לוט פירש מינהו שופ"ט) והנה שוטר הוא המכה ורודה במצות השופט. ואפ' כונת רש"י דכיון שאמרו לאברהם נשיא אלקים אתה וכו' וכענין שדרשו במדרש מלך אתה עלינו נשיא אתה וכו' אי"כ איך יתכן שימנו את עפרון לשופט ע"כ פירש היינו שיטר המושל במצות הנשיא והשופט. ועוד חזון למועד עפ"י דברי הזהר אבל אין הזמן גורם לעיין :

פ' תולדות

ואלה ו' מוסף על ענין ראשון. כי ישמעאל נולד כשהי' שמו אברם. משאי"כ יצחק. אברהם הוליד וכו' ומה שנאמר למעלה אלה תולדות ישמעאל בן אברהם. כי התורה סיפרה בזמן שהוליד ישמעאל תולדות וכבר הי' נקרא שמו אברהם. ואסור לקרוא אברם. אבל לעולם נולד ישמעאל בעת שהי' נקרא עדין אברם התוספת מרובה ביצחק כי אברהם הוליד וכו' :

ישעיה

קפיטל א

א חזון הנה בנידון השתנות קריאת הנבואה פעם בשם מראה ופעם בשם חזו"ן וכיוצא דברו בו רז"ל ברוח קדשם. עם כל זה ניתן רשות לכל ישראל לפרש כיד השם הטובה עליו : והנה מה שג"ל בנידון החזיון הוא ששאר מראות הנבואה הוא שהנביא הי' רואה איזה תמונה ומשל וכיוצא והי' שומע קל מדבר

תעפ"ן נ"ל ג"כ מה שאמר בעובדי' חזו"ן עובדי' ותכף נאמר כה אמר י"י וכו' ר"ל ע"פ משארד"ל שלא הי' בכל הנביאים מי שראה מפלת אדום עד גמירא כ"כ כעובדי' להיות השר של אדום נגע בכף ירך יעקב אבינו שמשם הנביאים יונקים כנודע להבאים בסוד י"י ע"כ נחלש כח הנביאים להגיד מפלת אדום עד גמירא. משא"כ עובדי' שלא הי' מישראל כי הי' גר אדומי ראה מפלתם עד תכלית. ולזה יאמר חזו"ן עובדי' ר"ל שהוא ראה דייקא ולא אחר. וכי היכי דלא נסעה שהיתה הנבואה בחזיון אותיות. ואפשר שיתחפך בצירופים שונים. ובאמת לא ינחם השם על האדומים אשר הרעו לנו מכל מלכי האדמה. ואמרו ערו ערו עד היסוד בה. ודם עבדיו יקום. אשר שפכו דמם כמים. ע"כ אמר תכף כה אמר י"י וכו' והבן :

יותם היה צדיק גמור. אחז לא היה צדיק. יחזק"י היה צדיק :

מלכי יהודה שכל הדור נמשך אחר המלך כשמושל על דבר אמת וכו' וכן להיפך הי' ע"כ לא נחתם עדין הגז"ד רק הי' בחזיון כי לא היו כל הדורות מכעיסין ובאין רק פעם דור צדיקים. ופעם בהיפך והבן. ואח"כ כשבא מנשה והרבה לעשות רעות נאמר במלכי' וידב"ר (דייקא) י"י ביד עבדיו וכו' לכן כה אמ"ר י"י וכו' לא שב י"י מתרוץ אפי' וכו' אשר הכעיסו מנשה ויאמר ד' גם את יהודיה' וכו' את ירושלים כי בא מועד :

והנה תמצא כי ישעיהו ב"ן אמו"ן אשר ס"ת רצו"ן לרמוז כי הנבואה היתה בדרך רצו"ן ולא בדיבור :

זכבר ידעת מה שכתב באלשיך כי הדבר שהוא במחשבת היוצר ועדין לא דבר הבחירה חפשית עדין משא"כ בדיבור דבר אלקינו יקום לעולם. וגם בא לרמוז שיהודה וירושלים הן אשר דבוק רצונו בהם להיטיב להם ע"כ הי' הכל בחזיון כנ"ל :

והנה לפ"ז אין מן הצורך לומר שאין זה תחילת הספר כי אפשר לומר שפיר שזה תחילת הספר. ומ"ש בסימן ו' את מי אשלח וכו' ואומר הנני שלחני. הוא תחלת נבואתו לשמוע בדיבור קול אלקי' חיים וחיו לא באתי לחלוק על דברי רבותינו הק' רק הרשות נתונה לדבר בהבנת התורה עד מקו' שידו מגעת. והחכמה תאות לחכמי' הקדושים אשר דברו ברוח קדשם :

תרגום דאיתנבי על אנש יהודה. ואח"כ בסוף הפסוק פירש מלכיא דבי"ת יהודא דבכאן פירושו על כל אנשי ערי יהודא השייכי' למלכות זה היתה הנבואה הי' נכללין בזה גם שבט בנימין. ואשר נפלו בהם משאר השבטים ובפרט הכהנים הלוי'. ומלכ"י יהודא הפירוש הוא המלכ"י הבאי' משבט יהודה מלכות בית דוד :

שם ויתכ"י ירושלים. כי הנה לא נזכר בחזיון הזה שם ירושלים הגם שנזכר ברמו קר"י

זה הוא מה שני"ל כי מדרגת נבואה בקול הוא הוא מעלה יתירה ממדרגות חזיון. וכן יציבא מלתא לדעתי עפ"י דרך האמת והבן. כ"ז כתבנו בררת וכויעה מה שנראה לקומן שכלנו. ומה אני ומה חיי לחקור על דברים כאלה. והש"י יאיר עינינו בתורתו לכו"ן לאמתה של תורה. ואל יאמר פינו דבר שלא כרצונו. ובזה נבא להתכת הכתוב אי"ה :

חזו"ן ר"ל הנבואה היתה רק בחזיון אותיות :

ישע"י שמא גרים שהיה לו ישועה מג' אותיות יק"ו ונלבש בבגדי יש"ע ממעיני הישועה כמ"ש כי הלבשני בגדי יש"ע :

בן אמו"ן וגם היה נביא בן נביא כשארז"ל עכ"ז היתה הנבואה רק במדרגת חזיון והוא להיות : אשר חזה על יהודה עם קרובו :

וירושלים עיר הקדש אשר הש"י חפץ בהצדקם ע"כ החפץ חסד הראהו הנבואה בחזיון כדי שתוכל הנבואה להשתנות לצירופים טובי' אם ישו בו בשגם שהיתה הנבואה :

בימי עוזי' שהיה צדיק אך אח"כ נשאה לבו לקרבה אל מלאכת הקדש עבודה בבית המקדש :

נאכמנ'ה עכ"ז כיון שלא נזכר השם בפירוש יתכן לפרשו על יושבי ירושלים :

רש"י אמר ר' לוי. הנראה משום דהביא מאמר שאינו נוגע לפשט הכתוב ע"כ הביא בעל המאמר וכן דרכו של רש"י ז"ל בכמה מקומות נראה לי :

(שם) אמוץ ואמצי' מלך יהודא אחים היו. ע"כ לא נתפרש בכאן מאיזה שבט הי' ישעי' וקאי מלכי יהודא גם על אמוץ וישעי' שגם הם היו ממלכי יהודא. ואין זה מדרך הפשט רק כך הי' מקובל לר' לוי ואסמכין אקרא. ויובן לפ"ז שאינו מיותר בכתוב מלכ"י יהוד"א כי מי לא ידע שמלכי יהודא היו. בשלמא אצל הושע משום דקחשיב מלך ישראל בהדיהו. ולפי קבלת ר' לוי ניהא דאשמעינן דגם אמוץ וישעי' ממלכי יהודא ניל :

(שם) ולא נקרא הספר ע"ש החזיון. ר"ל דאין פירושו כענין שאר התחלת הספרים דקאי תדעת התחלה על כל הספר כענין דבר"י ירמ"י דפירושו כל הספר הוא דברי ירמ"י וא"כ גם כאן צריכין אנו לומר כל הספר הוא חזון יהודא וירושלי'. ובאמת יש בתוכו נבואות לכמה אומות. ואין זה תחילת הספר :

וכבר כתבנו לעיל בעניינו מזה לפי הפשט דדברי רבותינו מקובלי' ומהם אין לזוז :

ב' בנים אחת להיותם הבנים בני העמוסי' מני בטן ומהראוי להם לעבוד עבודתי ולאהוב אותי ולדבקה בי כדמיון החלל אל הכל :

גדלתי ב' להיות אשר גדלתי אותם להיותם במצרי' עירום וערי' מכל טוב כענין שאמר יחזקאל לא כרת שרך וכיוצא. ואפילו לא הייתי מרומ' אותם ביתר שאת מכל האומות הי' להם לעבדיני באהבה להיותי מגדל אותם ומנהלם מחשך וצלמות לאור ונוגה סביב :

ודוממתי ג' זאת ועוד אחרת רוממתי יתר מכל האומות וכעין זה פירש הרב באלשיך.

והנה אם יעשה איש לאיש טובות כאלה מהראוי שיתרחק מקצה האחרון שלא יגיע איזה הכעסה להמיטיב הגם שלא יתכוין לזה אעפ"כ

אם ירצה לעשות איזה מעשה לצרכו כשיבין שיגיע בצד מה איזה הכעסה להמיטיב יעזוב אותה המעשה הנאהבת לו שלא יגיע ח"ו איזה הכעסה להמיטיב לו ויבטל רצונו מפני רצון המיטיב :

והם לא די שלא עזבו מעשה כזאת אלא. פשעו כי דייקא במרד ובמתכוין כי פשע' היא

מרד כנודע וכ"י דייקא. ויאמר עוד להיותם בני' העמוסי' מני בטן שורש מחצבתם משם הקודש שם העצם הוי' ב"ה. ע"כ פשעם נוגע ב"י היינו ל"ב צרופי הוי' ב"ה אשר נגרם הי"ב שבטי ישורון ובוה יוצדק לעיל כי הוי' דבר והבן :

ובתרגום ואינן מרד"ו במימר"י. כינה הדבר לכבודו יתברך כי אם צדקת מה התן לו וכן להיפך ח"ו ולדרכנו יצדק עוד כי השם אדני' הוא מאמר השם הוי' כנודע :

ג להבין הדקדוקי' בפסוק. א' למה כפל הענין בשור ובחמור ומקנין לאבוס ואח"כ בהתוכחה שינה מישרא"ל לעמ"י. ומדע"ת לכינה"ה.

והנ"ל כי הנה ציונו הש"י שזכור בכל יום יצי"מ כי הוא ענין בריאת יש מאין שהיינו שם עבדי' שפלי' ונבוי'. ומי היה מכנה עלינו שם אומה מיוחדת כמו שיש לכל אומה שם מיוחד. רק הי'

שם הבעלים נק' עלינו. שהיו קוראים אותנו עבדי מצרים. וז"ש בתורה וזכרת כי עב"ד היית בא"מ. וכן אנו מספרים יצי"מ בליל שמורים

עבדים היינו לפרעה שהי' אז קריאתינו בעיני ההמון עבדי פרעה ומצרים ואח"כ הוציאנו הש"י

ביד חזקה וקרא את שמינו כשם אבינו ישראל. שמעולם לא הי' עלינו שם עבדות ואנתנו בני

חורין בני ישראל"ל סב"א. נמצא הזכירה הזאת היינו יצי"מ מחויבין אנחנו לזכור בזכרנו את

שמינו ישראל. וזה היא ענין ויאמר משה אל הע"ם זכור וכו' ר"ל במה שנקראו רק הע"ם

מלשון עבדות אמר להם זכור' וכו' מבית עבדי'ם והבן. והנה עי"ז נתחייבנו במצות

השמעיות יותר מכל האומות כיון שטובתו ית' עורפת עלינו במה שבאלנו מבית עבדי' ולקחנו

לעבודתו. ועוד נצטוינו לזכור בכל יום כי השי"ת הוא נותן לנו כח לעשות חיל והוא ממציא לנו

התורה והמצות כנודע. וא"כ הנביא הוכיחם במה שלא שמו על לבם לשוב בכל פעם אל התורה הם בזה הענין בהיפוך החמור אשר יודיע אבוכ בעליו שממנו ניוון והוא רץ אליו הגם שנתרחק אזי ישוב בכל פעם אליו והבן:

והנה בענין השינויים ישראל עמי י"ל לפ"ז כי היראה שייך יותר ויותר לישראל מכל האומות שהם עם קרובו עמוסים מני בטן. וכן הפלטרין יודע יותר מגדולת המלך מבן הכפר. ובענין משפטי התורה יפול לשון עמי שהעם המיוחד למלך מחוייב לקיים הנימוס הקבוע להם מאת המלך ובוה ישפיע להם המלך כל הצטרכותם והבן:

ד הו"י בזהר פ' אחרי דף ע"ה. ז"ל כד מלה תליא בתשובה ולא תייבין כד"ן ה' עלאה נטיל לון ואנגיד לך וי' לגבה בגין דלא תייבין כד"ן איקרי הו"י. ועיין במאורי אור מערכת הה"א אות י"ב. וז"ל הו"י נקרא כשפנימיות ז"א ו' עם טפת היסוד מתעלה לבינה ויש תקנה בתשובה וזה הו"י (וכתב ביאיר נתיב ומ"ש המחב' ויש תקנה נ"ל שצ"ל ואין התקנה וכו'). ולי הקטן נראה כדברי המחב' שכן משמע מלשון כד מלה תליא בתשובה ולא תייבין כד"ן ה' עילאה וכו'. וידוע דה' עילאה היא תשובה עילאה ועי"כ יתעוררו לתשובה והבן. והשיי יצילנו משגיאות). ועפ"י דרכינו הנ"ל יונעם שהדבר ה' תלוי בתשובה כמש"ל. ונבא אי"ה להתכת הכתוב. גו"י נ"ל שישראל נקראו גו"י גדול גו"י קדוש הכונה שנמשכין ממחשבה העליונ' ישראל עלו במחשבה היא היו"ד כולם בחכמה עשית ובחכמה נכללין ג' ראשונות דחשובין כחד והוא"ו אחרונות והמ' נעלמת בכל פרצוף דלית לה נהורא מגרמא כלום והבן התקשרות כל העולמות מלכות דעליון נעשה כתר לתחתון בסוד כתי"ר מלכות ולזה נקראו ישראל גו"י שר"ל שנמשכין מהיו"ד שנכללין בה הג' והו"י. ולפי הגימט' הוא נכון שבהיו"ד נכללין כל הפ' גי' גו"י. והנה האיש המתנהג בחכמת התורה. לא יאונה לו כל און אפילו בשונג כי רגלי חסידיו ישמרו. והבן כי בתיבת

פרנסתינו שלא כתבע משטרי ככבי השמי' וכסיליה' כענין אמרו וזכרת כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל וכענין המתרגם יהב לך עיטא למיקני נכסין. וזאת הבחינה נזכר בזכרינו שלקח אותנו לעם ומחקי המלך להמציא טרף לעמו המיוחד וחילותיו. וכענין שאמרו לדוד עמך ישראל צריכין פרנסה. ועל ידי כן מחוייבין אנחנו לשמוע בקולו במצות השכליות כיון שהוא ממציא לנו פרנסתינו עפ"י הדין ממילא אנחנו מחוייבין לעשות רצונו והבן. והדברים עמוקים לא הרחבנו בכאן הביאור במספיק בענין זה. ובוה נבא להתכת הכתוב.

יד"ע שור קונה"ו. מי שקונה אותו מיד אחר: וחמור אבום בעליו שממציא לו פרנסתו: ישראל לא ידע. ר"ל אינם רוצים לידע ולשום אל לבם שם ישראל אשר מורה על היציאה מבית עבדים והוא היפך השור אשר ידע קונהו שקנאו מאיש אחר:

עמי לא התבונן. ר"ל לא רצו להבין הבחינה אשר נקראי' עמי ממילא אני נותן להם די חקם והצטרכותם וזה היפוך החמור ע"כ שינה ג"כ מידיעה לתבונה. כי ביצ"מ שכבר הי'. שייך ידיע"ה משא"כ בהכנת מזון לכל חי שהוא בכל רגע כמו שאנו רואי' בעינינו. רק צריך להתבונן בשכל כי מידו היתה זאת לנו נ"ל. תרגום ישראל לא אליף למידע דחלתי עמי לא אסתכל למיתב לאורייתא. הנה פירש השתנות הענין מידיע"ה לתבונ"ה. ידיעה הוא לידע יראתו יתברך שבוה שייך ידיעה למידע איך הוא רב ושליט. וברא כל עלמין. ועי"ז יירא ויתבושש מגדולתו והנה הנביא הוכיחם שלא היה להם זאת היראה. וא"כ הוא בהיפך השו"ר. שהשור יודע מי שקנאו הגם שלא בראו. והם לא שמו על לבם לידע מי שבראם ובתורה תפול לשון תבונ"ה. שצריך להתבונן בכל פעם אם הולך על דרכי התורה. ובכל ענין אשר רואה שאינו מתנהג עפ"י התורה צריך לשוב אלי' להתנהג על פיה. והנה התורה היא עץ חיים נותנת לעוסקי' חיים ועושר וכבוד בעוה"ז. ובעוה"ב ג"כ לבושי ומזון הנשמות בג"ע הם

זר"ע הנה נקראו זר"ע ישראל כנודע בחיי השפעת הוא"ו שמשפיע לה"א אחרונה ע"י היסוד צדיק בסוד אלה תולדות יעקב יוסף והמ"י. והנה ע"כ אסור לאיש הישראלי אשר נשמתו מזרע אמ"ת לאפקא זרעא בריקניא בכדי שלא יתן השפעה אל החיצוני. והנה שתיים רעות גורם ח"ו א' שמונע השפע העליונה למלכות שמים. ב' שמשפיע אל תחצוני. וזהו שאמר הנביא אותי עזבו מקור מים חיים לחצוב להם בורות נשברות וכו'. והנה ע"י הזרע אמת מתייחדין צדיק וצדק תרין צדיקי' העליוני. וח"ו בהיפך גותן חילו לזרים ומתייחדין המרעים. עיין בתיקוני' איהו מר"ר ואיהי מר"ה. ממילא הם ביחד מרעי' זה שמתמה הנביא זרע אמת וקודש יגרמו ח"ו להתייחדות מרעי"ם הש"י יעזרינו ע"ד כ"ש לתקן את אשר שחתנו ונשוב אליו יתברך באמת ובתמי. והנה זה בחי' פגם המגיע לוא"ו ג"כ ולה"א אחרונה שבשם זה יאמר אח"כ:

בנים ר"ל בנים אתם לי"י אלקיכם הוא בחי' יחוד הוא"ו והה"א להוליד נשמות ישראל ויצאו מכח אל הפועל ע"י אם הבני' ה' אחרונה שבשם. וכבר ידעת שבמלכות שמי' שם מרומו שם הוי' בהיין גי' ב"ן. וע"ש זה נקראים אנחנו בשם בני"ם וזה מתמה הנביא איך בנים יהיו ח"ו משיחיתים יגרמו להשחית השפע שלא תבא בהשפעה לה' אחרונה מלכות שמים:

ויודע ג"כ שעיינו העון נבראי' ח"ו משיחיתים. וזה יאמר ג"כ איך מכח של הכנים יבא ח"ו משיחיתים. יה"ר שנזכה להוציא בלעם מפיהם וימלא כבוד השם את כל הארץ. ובהו בנין אח"כ:

עזבו את הוי' היא כלל שם הוי' כאשר ביארנו בסדר האותיות. והנה תיבת את לרבות י"ל כללות התורה התלוי' כולה בשם הוי' כנדע. והנה כאשר הגיע הפגם לאותיות השם הנכבד ממילא הגיע לכללות אותיות התורה מא' עד ת"ו:

או יאמר לרבות כל מה שנברא בשם הוי' כי כל העולמות נבראו בשם זה ממילא בכ"י

חסידיו שם בשמואל נעלמת היו"ד בכתיבה וחסידי'ו כתיב רק בקריאה כדי להבין כל הנ"ל אותן החסיד' המתנהגי' בחכמה הנעלמה מעיין כל חי. ותראה כמה הפליגו רז"ל כמה פעמי' כשבא איזה מעשה ליר איזה מהם תקרו ודרשו שבודאי הוא מותר ע"פ דיני התורה באומרם כמה פעמים ומה בהמתן וכו' הבינו ותקרו במשניות וברייתות שבודאי ה' מותר אותו הדבר וזה יאמר הנביא: גוי' חט"א, ר"ל מי שנק' גוי מהראוי שלא לחטא בשוגג (החטא שוגג הוא כנודע) ממילא כשאנחנו רואים שחוטאי' אפילו בשוגג בודאי הם אינם שלמים בחכמת התורה והקדושה העליונה שהוא נגד היו"ד שבשם הוי' ב"ה:

עם. ע"ם קדוש נקראו ישראל. לדעתי הקלושה היא מצד הבינה עולם התשובה ה' ראשונה שבשם. כנודע כי המ"ם מרובעת היא סוד מקוה עליונה המטהרת את ישראל בסוד אשריכם ישראל מ"י מטהר אתכם. וכבר ידעת מ"י הוא עולם התשובה אם הבנים וממנה באו ואלי' ישובו והיא המ"ם סתומה דלמרבה המשרה הנאמרה לימות המשיח וה"ס ע"ם הם ע' נפש לבית יעקב הבאי' מהמם המרובעת. והנה בהחשב המ"ם רבתי לת"ר ע"כ נתהוו נשמות ישראל ת"ר אלף וליכא דור פחות מס' רבוא:

הנה תר"ע הוא שער לדופקי בתשובה עילאה. ולזה נמשלה תפלת הצדיקי' לעת"ר שמהפכין מדת הדין למדת הרחמי' הכן הדברי' העמוקי' האלו כי הצדיקי' ממתיקי' הדיני' בשורשם ומתהפכין לחסדי' והמ"י. והנה מי שנשמתו מעם הקדוש הלזה מהראוי שלא ישהה ת"י ע"ן מיד כי אפילו אם עושה במזיד אם ישוב אל ה' תשובה עילאה וירחמהו כי אין לך דבר שעומד בפני התשובה. והנה הנביא הוכיחם מי שהוא עם מבחי' ה' ראשונה בינה תשובה עילאה יהי' בידם כבודות עונות ויצברו עון על עון ולא שבו בינתים הגם שממקום התשובה באו וממילא עיינו אינם מושלמים בבחי' ה' ראשונה שבשם:

שהוא קרבות משא"כ ירא"ה הוא התרחקות ובשני הבחינות צריך לעבוד את הש"י. בדחיל"ו ורחימ"ו. וכן צריך לירא מפני ת"ח צדיקי הדור ולאהוב אותם והוא נרמז ג"כ בריבוי הא"ת שבואהבת א"ת י"א. ושמעון העמסוני שפ"י כשהגיע לא"ת י"י אלהיך תירא ולא פ"י כשהגיע לאהבת א"ת וכו' דשם יש לרבות המצות משא"כ ביראה אין לרבות אבל לפי האמת כשבא ר"ע ולימד ביראה לרבות ת"ח גם באהבה מרבה ת"ח ודרשוהו רז"ל על ובו תדבק דמוכרח הוא דא"א לדבק בשכינה אלא כל הדבוק בת"ח וכו' כי הנה קדושת ישראל הם כביכול אלקות ממש בסוד ויפה באפ"ו ומאן דנפח מתוכיותו ופנימיותו נופח נמשכין כביכול ממשבתו וחכמתו ית' שהוא המדע והוא היודע ואפילו נשמת קל שבקלי' מישראל ממשחשבה זו רק שהוא בבחי' עקב לגבי המוח והראש הן הן ראשי אלפי ישראל בכל דור ודור. ונדע דעיקר החיות היא במוח שבראש ושאר האברי' יונקי' ממנו ממילא כל אחד צריך לדבק עצמו בת"ח שהם הראש ובהם שופע החיות האלהי ועי"כ יושפע החיות גם לפחותי הערך שהם בחי' העקב. והמורדי' בת"ח אין להם חיות רק בבחי' אחורי' דקדושה כמו הקליפות עיין כ"ז בתניא כי מימיו אנו שותים. וזה יאמר בכאן עזבו את י"י שהוא לרבות ת"ח שהוא יראת ואהבת ת"ח וכוה נאצו את קדוש ישראל ר"ל קדושת ישראל שהוא חלק אלקי ממעל שאינם יונקי' מראשי אלפי ישראל שבהם שופע החיות אלקי בעצם ע"כ נזורו אחור הפרישו עצמם לינק מבחי' אחורי' והבן:

השומע כ"ז יתאבק בעפר רגלי ת"ח ותלמידיה' ויזכה לשוב אליו יתברך באמת:

נעשה ח"ו פגם כפי ענין חטא החוטא. נשכבה בבשתינו עד כי נשוב אל השם באמת. והמרחם על בריותיו ירחם עלינו ויפתח לנו שערי התשובה. והנה ה"י מקום אתנו לפרש בהיפך ממטא למעלה אך זה הוא מה שעלה ברעיונינו והש"י יצילנו משגיאות:

נאצו את קדוש ישראל הנה יש"ש ששים ר"בוא א"תיות לתורה וגם יש"ש ששים ר"בוא א"רות (היינו נשמות) לישראל והוא נרמז בר"ת ישראל' כנודע וכל אחד מישראל נשפע מאות של תורה לזה הם עמוסים מני בטן שהשפעות נשמותיה' מתורה הקדושה הנשפעת מעולם המלכו"ש. ע"כ גוי שלמד תורה חייב מיתה כי התורה שייכא בקדושתה לישראל דווקא והנה מי שאינו מתנהג ח"ו בדרכי התורה אזי מפריד עצמו מקדושת התורה ח"ו וזה כר"ת ח"ו. על ראש שונאי ישראל יתול. והנה מהיכן חיים וקיימי' הרשעי' כיון שנכרתו מקדושתם וחיותם. כתבו המקובלים שמקבלים חיות מבחי' אחוריים. כמו הקליפות כמ"ש כמאן דשדי לשנאו בתר כתפוי. וזה יאמר בכאן. נאצו א"ת (ר"ל אותיות התורה מא' עד ת') קדוש ישראל שהן הם קדושת ישראל וחיותם:

נזורו אחור הפרישו עצמם לקבל חיות מהקליפות בבחי' אחורי' דקדוש' נ"ל יהש"י ישפיע לעמי ישראל רוב צון ושלום מתחת ידו הרהבה:

יש"ש לפרש עיד דהנה אמרו רז"ל א"ת י"י אלהיך תירא לרבות ת"ח ואמרו עוד לדבקה בו וכי אפשר לדבק בו אלא כל הדבוק בת"ח וכו' והנה ענין הדיבוק הוא אהב"ה כנודע

תהלים

ונשאר רק הניצוץ הקדוש המחי' את כולם בסוד ואתה מחי' את כולם. או ותכונין צדיק יסוד עולם ויהי' היחוד השלם. וירמוח לדעת. יגמר נא ר"ע רשעיים. ר"ל שיכלה הר"ע מן רשעיים וישאר אתון שמי'. היינו הניצוץ המחי' את

יגמר נ"א ר"ע רשעים. נ"א ר"ע. ר"ת נ"גה א"ש ירוח ע"נן: ד' קליפות שראה יחזקאל (רו"ח ענין בני' סיפר"א מסאב"א. נג"ח א"ש בני' שמון) ולדעתי הכוונה בכל זה כשיגברו הקליפות וסי"א. דהיינו הר"ע שבהם.

כולם משם הוי' ב"ה, וזה ירמוז ויהי ע"ר בכור יהודא ר"ע. שהתעורר הרע מן רשעים וימיתו הוי' והבן:

וירמוז עוד יגמר נא ר"ת אלי' נביא שהוא גלגול "נדב" אביהוא. הוא יגמר את הר"ע של רשעי' [ואז] יתהפך הר"ע להיות ע"ר בכור יהודא שהוא ניצוץ משיח צדקיני כנודע. שנתגלגל בפרץ ואח"כ במחלוק בן אלימלך. ובא גואלו הקרוב אליו הוא בועז חסידא וגאל את ממכר אחיו כי לו משפט הגאולה כנודע ואז נתהווה הביורר האמיתי. וכשתבין [מ"ש] האריז"ל בסוד היבום שגורם לגאל כל חלקי גר"ן תבין משם בע"ז. שהוא ר"ת "עידיות" "בינוניות" "זבורית". והבן. ויפורש הפסוק הנ"ל. יגמר נא ר"ע רשעים יכלה הרע שהתעוררו הרשעי' הם הרע שהתעוררו ע"ר ואוג"ן. ומחלון וכליון. ותכונן צדיק זה בעז שהחזיר עטרה ליושנה ע"י סוד היבום שנתכוון לשי"ש. וידוע מדברי חז"ל כשהמייבם מכיון להנאת עצמו לא די שאינו מתקן אדרבא מקלקל ביותר. ע"כ אמרו בדורות האחרוני' מצות חליצה קודמת:

והנה בע"ז הצדיק כוונתו לשי"ש. וז"ש ואת רות המואבי' אשת דמת דייקא קניתי. שהוא עדין אשת המת בגין האי רוחא דמקשקש במעאה. ועיקר הכוונה להקים שם המת על נחלתו ולא יכרת שם המת מעם אחיו והבן:

זה שסיים דוד אדונינו בפסוק הנ"ל. ותכונן צדיק זה בעז ובחן לבות וכליות אלקי' צדיק. שלפניו נגלו מערכי לב וידוע כוונת בעז

משלי

שמע בני מוסר אביך ואל תטו"ש תורת אסך. הנה לכאור' מוסר משמעותו לסור ממוקשי רע. דהיינו שלא לעבור על מה שצוה שלא לעשות ובוזה יצדק לשון שמיצה לשמוע בקולו שלא לעבור על דבריו. ואל תטו"ש תורת אמך הוא שלא לעזוב המצות רק לעשות כאשר ציונו ובוזה יצדק אל תטו"ש אל תעזוב ותניה

לשי"ש. ע"כ ממנו יציץ ויפרח ממלכות ישראל והבן:

כ"ב אותיות התורה כל אות כלול מד' אותיות השם הוי' ב"ה. אי"כ הם פ"ח הם סוד שני הלוחות כי ב"פ לוי"ח בני' פ"ח וז"ש ר"י תלמיד רחב"ד פ"ח תעניות. מג"ע. ולדעתי ז"ס הפ"ח נשבר הם הלווחין קדמאין. ועי"ז ואנחנו נלמטנו. כנודע שמשה [רבינו] שיבר הלוחות לבטל הקידושין ולא ידונו אותם כדין ארוסה רק כפנוי'. והנה ודאי בכל הענינים זה לעומת זה עשה אלקים פ"ח בקליפה כצפרי' האחוות בפ"ח וכו' והנה כצפור נמלטה ספ"ח יוקשים:

והנה י"ל עוד ספ"ח יוקשים. כי מלכות בית דוד נשתכלל ע"י "מטה" "חותם" "פתיל". הסימני' שנתן יהודא לתמר. וכנגדו במלכות דקליפה ספ"ח יוקשי' "מטה" "פתיל" "חותם". והנה נפשינו כצפור נמלטה ספ"ח יוקשי' הם שיצבו מלכיות והבן:

לשמש שם אה"ל בהם. כי שמי"ש בא"ת ב"ש הוא שם קדוש ביי"ב וצריכי' לכיון אותו באמירת הבוחר "בעמו" ישראל "כאהבת. ובאלבם היא (יב"י) ב' השמות בני' אה"ל מג"ע. ובשביל זה מתארך ומתקצר השמש ל"ו רגעים בבקר ול"ו בערב. והוא ויזרח ל"ו השמש. גם זה שם

והנה צריך להתבונן בכל יום בעת התארך היום מפני מה עשה השם ככה על כרחך שצריך לעבוד עבודת היום ביותר. וכן בהתארך הלילה. [וז"ש] באברהם ויקח ל"ו את כל אליה והבן:

מלעשותם. והנה אביך ואמך ידוע מדמזים בכ"מ לזו"ן אשר אנחנו בני ישראל עמוסי' מני בטן. והנה יקשה לכאורה ע"פ מה דידוע דהעשין הם מצד החסד בחי' שם הוי' ב"ה ובי"ש והלאוין מצד הדין מדת הנוקבא. דינא דמלכותא הוא שם אד"ג וא"כ איפכא הול"ל שמע בני מוסר אמך ואל תטו"ש תורת אביך. ונ"ל ע"פ מ"ש הרב

בלאווין נאמר בראה וסרתם מן הדרך אשר אנכי מצוה אתכם ללכת וכו' הבן שיש ציוח ומצוה באזהרות הלאווין. והנה בתורה הכל ברמו ושלמה פירשה כמש"ל שהוא להבין אמרי בינה. והנה הפסוק יראת יי' והפסוק שמע בני הם הקדמות אל תורה ומצות האיך יתנהג האדם בעשייתו. והנה מפרש אחיכ הטעם למה צריך לכלול העשין בלאווין וכן בהיפך עפ"י משל :

פ כי ליות חן הם לראשך. כי הנה כשמקשם אדם את ראשו צד אחד בקישוט אחד וצד השני בקישוט אחר לא יפול בו החן אדרבא יהי לשחוק בעיני רואיו כיון שראשו עצם אחד מהראוי להיות קישוט ב' הצדדי' שוין. וכן הצואר אף שהמחובר מחוליות רבות עכ"ז כיון שהוא אבר אחד מחובר מהראוי להיות הענק בשוה מב' הצדדים כן הוא עצם התורה אחדות אחד ע"כ צריך לאתכללא דא בדא :

משלי יא ורצונו תמימי דרך. יד ליד לא ינקה רע. זיל סוד משרים סמוך יד ליד לתמימי דרך קבלה בידינו התולך בדרך יעסוק בדברי תורה משום שהשכינה הנקראת שלו' מתחברת עמו בדרך וביעקב כתיב ויבא יעקב שלו' ולכן מי שבא מן הדרך מחוייבי' ליתן לו שלום ביד תקיפה. ובשפה חריפה ולא בשפה רפה. אבל מי שלא נותן שלום בידו למי שבא מן הדרך יצא כרוח ברקיע פלוני הרע הוה יצא מנכסיו וצדיקים ירשוהו ע"ז נאמר יד ליד לא ינקה כלומר כשלא נותן יד ליד ר"ל שלו' ינקה מנכסיו האי רשע רע וצדיקי' ירשוהו :

שם כה מים קרים על נפש עיפה. מי שצמא ועיף לא ישתה חמין וקרים עד שירחץ מעט במים קרים על דפקיו שבשתי ידיו ואז לא יזיק אותו השתי' :

הקדוש בעל ע"מ דיש בלאווין עשה טוב ובעשין סור מרע בעשין סור מרע דהיינו שמתעטף בציצית וצדיך לבוין שלא לתור אחרי לבבינו ועינינו וכן בתפילין וכדימה בכל המצות המשכיל יבין. ובלאוין עשה טוב שמכוין בזה שאוסר הדבר האסור. לאסור בכבלי ברזל הקליפות והסי"א לבל יבאו ליגע בקצה גבול הקדושה (ובזה הם המצות כפולו' אלף רכ"ו מצות ובהחזרת האלף לאלף הם רכ"ז. עפ"ז אמרתי רמו "בפסוק" זכ"ר לעולם בריתו ר"ל בריתו הם מגין זכ"ר. דבר ציוה לאלף דור ר"ל כי דבר אחד מגיע לאלף שורות ודור מלשון דר"י דאונא ע"כ הם מגין זכ"ר. והנה אמרתי טעם הגון כי הנה כשאדם מקיים בזה האופן גורם התכללות נוקבא בדכודא ודכורא בנוקבא. והיו לאחדי' ממש ומתמקטי' הדינים דנוקבא ומתהפכים לחסדים ע"כ הם בגי' זכ"ר והבן שהיא בגי' ברכ"ה המ"י בענין כוס של ברכ"ה שמשגרו לאנשי ביתו) וזה יש לומר כאן בפירוש הפסוק שמע בני מוסר אביך ר"ל כשתקיים המצות עשין תקיימם בדרך מוסר ג"כ לכלול בהם לאווין ג"כ ואל תטוש תורת אמך. דהיינו בלאווין תקיים עשין ג"כ ובוזה יהי' היחוד השלם לדודים שלמעלה והבן :

זהנה בהחשב הו' מצות דרבנן ג"כ לייך יהי' ס"ה סוד אמ"ר כי הוא אסור ויהי ובגלות נאמר בצע אמרתו שהוא גלות התורה והמצות שא"א לקיימם כתקנם בגלות עד ירחם השי' עלינו ב"ב :

והנה תראה כל הדברים הנ"ל מרומז בתורה כמה פעמי' כ"א שמור תשמרון את כל המצוה הזאת לעשותה הנה לעשותה לא יצדק דק בעשין ונאמר שמור יהשמר פן ואל הוא לית אלא ע"כ שהתורה הזהידינו שגם בעשין נקיים ונשמור לאווין. וכן הוא כמה פעמי' בתורה וכן

רמב"ם הלכות יסודי התורה

אשר משים האדם אל לבו לידע. הנה לשם הוא המצוי. כי לית אתר פנוי מיני' :
שם וכל הנמצאי' משמי"ם ואר"ץ ומה שביניה'

הלכה א'. לידע שיש שם מצוי ראשון. תיבת ש"ם עיין בכ"מ ונ"ל דה"ק לידע שיש ש"ם היינו במקף הידוע'. רצ"ל בבל מקום

אחד. כאשר האריך המחבר. וזה שסי' הרב המחבר. וידיעת דבר זה מ"ע שנאמר י"י אלקינו י"י אלקינו לא להביא רק י"י אחד. ולפמ"ש יונת דכותנו ידיעת דבר זה ע"י חקירה הנ"ל הוא מ"ע דנשמע באמרו י"י אלקינו י"י אחד. וזוה יונת לנו מה שהשיג הראב"ד על רבינו בה' תשובה פ"ג ה"ז שחשב שם רבינו מכלל המיני' האומר שיש שם רבון אחד אבל שהוא גוף ובעל תמונה ע"כ. והשיג עליו הראב"ד ולמה קרא לזה מין וכו'. ולפמ"ש דברי רבינו נכונ' בטעמם דס"ל דמן התורה נצטוינו לחקור ע"ז וזה שייך לאמונת הייחוד והבן :

שם המפרש כד"ה ואלו ה"י היוצר גוף וכו' זה ענין אחר עיי"ש. קצת אינם מובנים דבריו כי כשתעייץ הכל ענין אחד :

פ"ב ה"א האל הנכבד והנורא הזה מצויה לאהבו וליראה אותו הנה בפ"א הלכה ו' בענין ידיעת מציאות השי' כתב וידיעת דבר זה מצות עשה. וכן בהלכה ז' בידיעת ייחוד השי'. כתב וידיעת דבר זה מצות עשה. וכאן לא כתב תיבת עשה רק סתם מצויה. ונ"ל דמשמיענו שעם היות. שהמצות ידיעת אמיתיות המציאות וידיעת הייחוד אינה בתורה בלשון ציוו לנו רק בלשון הודעה. אנכי י"י אלקיך. י"י אלקינו י"י אחד. ותעלה על דעתך הגם שיש בה חיוב להאמין ולידע. עכ"ז אינה ממנין תרי"ג. כמו שאינו ממנין תרי"ג הידיעה מכל הסיפורי' שבתורה כגון מעשיות מהאבות וכיוצא. הגם מי שאינו מאמין דבר מדברי התורה הוא כופר בתור' עכ"ז כל הסיפורי' אינם ממנין תרי"ג. ונ"מ שאין מן הצורך לכיין בעת האמונה לקיים המצוה. כי קי"ל מצות צריכות כוונה. ובפרט מ"ע דאורייתא וע"כ בעת אמונת המציאות ואמונת הייחוד בודאי צריך לכיין לקיים המצוה. ובזולת זה לא יצא י"ת. משא"כ שאר הסיפורים שבתור' הגם שקחויבים אנחנו להאמין. ובאם אינו מאמין אפילו לדבר אחד אפיקורס מקרי ומקרי כופר בכל התורה עכ"ז א"צ לכיין בשעת האמונה לצאת י"ת. כיון שאינה מצוה ממנין תרי"ג. ולזה דקדק רבינו בהגך מצות הגי' דהיינו.

וכו'. הה"ד מה שעל השמי' ואשר מתחת לארץ רק המתבר פתס שמיים ואר"ץ. שהן המה כלל הבריות הגדולות הנראות לנו :

התחיל המחבר יסוד היסודות ועמוד החכמות [וכו' כבר נדפס המאמר הזה בספר ד"פ

מצות ל"ת י"א בחלק המחשבה] :

הלכה ה' המצויה הזה וכו' אדון כל הארץ הוא המנהיג הגלגל בכוח וכו' עיין במפרש שכתב שצירף לארץ אדנות ולגלגל הנהגה [הוא] מפני הצחות. ול"ג להיות תאר אדון' הוא למושל המעניש (ומשכיר) [ומשכיר] לתת לאיש כדרכיו. וזה יצדק בתתונו' אשר להם משפט הבחירה חפשית. משא"כ בעליונים שהם אינם בעלי בחירה ולא יגיע להם עונש ושכר. לא יתואר עליה' בשם אדון רק בשם מנהיג שמנהיג' כרצונו בחכמתו ית"ש בלי שום שינוי נ"ל :

שם והוא המנהיג הגלגל' הגם יש נבראי' עד אין חקר וסוף למעלה מן הגלגלי'. הגם שהרב לא עסק בדרך המקובלי' [עכ"ז] סיפר לנו בספרו מהמלאכי' אעפ"כ העריך דיבורו מהגלגל הנראה לעין בני אדם. משא"כ המלאכים הנסתרים מעיני בשר :

ה' ז' אלוה זה אחד הוא וכו' אלו ה' וכו' ואלו ה' היוצר וכו' וכל שיש לגופו קץ ותכלית יש לכתו קץ וסוף. ואלקינו ב"ש הוא וכתו אין לו קץ ואינו פוסק שהרי הגלגל טובב תמיד וכו' ע"ש. הנה אם דעת הרב שמן הצורך לחקור באמונה הזאת עפ"י חקירת השכל כאשר הביא חקירתו בכאן. יק' למה לא עשה כן באמונת מציאת השם. למה לא הביא חקירה במופת. ע"כ דעתו דאין מן הצורך עפ"י התורה לחקור חקירה ע"ז במופת רק לסמוך על הקבלה וכמש"ל ויקשה למה לא עשה כן באמונת הייחוד רק הביא חקיר' במופת. והנראה דדעת הרב דבאמונת הייחוד עפ"י התורה מחוייבין אנו לחקור. מדאמרה תורה שמע ישראל י"י אלקינו י"י אחד דתיבות י"י אלקינו מיותרים בכאן לכאורה אלא ע"כ הכונה שמע (והבן) ישראל י"י (שהוא) אלקינו (היינו בעל היכולת והבחוחות בלי הפסק דכן הוא משמעות אלקינו כמבואר בש"ע מזה תתבונן כי) י"י

בדברי המפרש ברי"ה וזה שאמר עושה מלאכי רוחות וכו' אין ענין הדברים שהמלאכי וכו' עירש. ובדברי רבינו שהביא זה הפסוק לראי נראה שאין זה דעתו לפרש כך רק כפשוטו:

ה"ל שינוי שמות המלאכים וכו' ולפיכך נקראי חיות הקדש והם למעלה מן הכל וכו'. יודע דרבינו וללה"ה לא ראה דברי הוזה"ק ודרכי המקובלים ולפיכך כתב כמה העניינים מסברתו. וסידר מדריגות המלאכים עפ"י הסברא, אבל עפ"י דרך הקדש אין זה סדרם כי שרפים בבריאה וחיות ביצירה. ואופנים בעשיה. ועין בתוס' חולין דף צ"ב ע"א [יש] להם דרך אחרת בזה ע"ש: ומה שהביא רבינו ראייה שהחיות הם למעלה מן הכל ממה שנאמר בבבואה שהם תחת כס"א הכבוד. עפ"י דרך הקודש. כסא הכבוד [הוא] עולם הבריאה והחיות הם ביצירה. ע"כ ראה הנביא את החיות תחת כס"א הכבוד:

לפיכך מפני שהוא יודע עצמו יודע הכל וכו'. אמשול לך משל הגם שאינו דומה לנמשל. תתבונן להבדיל מידיעת הנפש את איברי הגוף. שידועת בייעתה בלי שום חקי התבוננ' את כל ענייני איברי' מראש עד סוף אצבע קטנה הגם שאין זה בדומה. עכ"ז הנפש והשכל ישקוט בהתבונן הענין בהפשטת הגשמיות ויעלה מעלה מעלה. והשם הטוב יכפר:

אמונת מציאות השי"ת ואמונת היחוד. הגם שבאו בתורה בלשון סיפור ולא בלשון ציוו. עכ"ז מצות עשייה הם. שאנחנו מחוייבים לעשותם. וא"כ צריך לכוין לקיים המצוה. משא"כ באינך מצות הכתובי' בלשון ציוו. לא יאמר תיבת עשייה דהרי ציוויך נזכר בתורה:

שם לאהב"ו ולירא"ה אתנו. היראה היא קודמת לאהבה כידוע ורבינו הקדים אהב"ה למעלתה שביותר תגדל מעלת העובד מאהבה להעובד מיראה כמבואר בגמ' בכמה מקומות ועין בדברי המפרש:

הלכה ב והאי"ך הוא הדרך לאהבתו ויראתו בשעה שיתבונן וכו' מיד וכו'. אמר והאי"ך ה"א הדר"ך ולא אמר כיצ"ד הי"א הירא"ה יתבונן וכו'. אבל כונת הרב בשלמא באינך מצות שנצטוינו לעשות הם בכת ידינו בבחירתנו לעשות בעשי' המצוה הזאת משא"כ מצות אהב"ה וירא"ה. הוא דבר סבעי לכל גפש באופן אחר. יש אדם מתפעל מאיזה דבר וירא ויאהב ויש אדם שאינו מתפעל מדבר כזה. והנה הדבר תלוי במחשבת הלב והרעיון. ואפילו אם ירצה האדם בבחירה [זו] לאהוב ולירא לא יתפעל לזה. והאי"ך ציונו הש"י מצות כאלו הא אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו לזה אמר שיש [לזה] דרך שיש ביכולת האדם להגיע אל המצות הללו. דהיינו ע"י התבוננות עיין בפנים:

מסכת אבות

בורי'. ע"כ קראו למסכת זו אבות. משני טעמים הבאים כאחד. היינו שמסכתא זו מדברת מן המדרית אשר הם ממעשי האבות המבוארין בתורה וגם המדרית הללו הם אברית אל המצות הבן הדבר. ע"כ התחילה המסכתא:

משה קיבל תורה מסיני וכו' שלא תאמר שהישרת המדות אינם רק שכל אנשי. ואינם מן התורה. לא כן הוא כיון שהתורה התומה ניתנה ומעשי אברית מבוארין בה קודם לעשיית המצוית. הנה תורה שלימה היא הבן:

קרא התנא בשם למס' זו אבות דהנה מסכתא הזו אינה מיסודת על מצוה פרטיית בתורה. רק על הישרת המדות מושכלות. והן הנה גלמדות מן התורה ממעשי האבות המבוארות בתורה. תמצא בפרטיות מעשיהם כאשר תדקדק בכל ענייניה' הישרת המדות מושכלות והנה הן תורה ממש כיון שמבוארת בתור'. ותורה חתומה ניתנה מבראשיה עד לעיני כל ישראל ומעשי האבות הנה קודמות בתורה למעשי המצות. כי המדרית נצרכות ביותר למעשי המצות. וזה כל האדם. הבן הדבר על

הבן הדבר ויונעם לך יהי י"י אלקינו עמנו. ואבאר לך בל"ג ברצות הש"י כל פרטיות דברי חז"ל בזו המסכתא. אשר הכל נלמד ממעשי אבו"ת ותורה שלימ' הוא:

משה קבל תורה מסיני ומסרה וכו' כבר דברו בזה כל המפורשים ענין חילוקי הלשונות בזה. ואנחנו בעניינינו נלך בזה עפ"י עקבות מרן האריז"ל דיבר בקדשו. משה קיב"ל תורה מסיני. היינו קיב"ל כל התורה עם כל הדקדוקים כללותי' ופרטותי'. וכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, הכל קיב"ל משה מסיני. וקיבל כ"ז ברצונו דרב גוברי', והי' יכול לסבול כ"ז בכחו. אבל יהושע לא הי' כחו כ"כ כמשה. ולא הי' יכול לסבול קבלת כל התור'. עד שהוצרך משה למסרה לו בכת. עכ"ז מה רב כחו שהי' יכול עכ"פ לקבל כל התורה בדרך מסירה* ואח"כ תשש הכת. ולא הי' יחיד שהי' יכול לקבל את כולה רק רבים ע"כ ויהושע לזקני"ם. וכן זקנים לנביאים, ואח"כ תשש הכת ביותר. עד שאפילו רבים לא היו יכולים לקבל את כולה רק בדרך מסירה בכח [וזה] והנביאי' מסרוה"ו לאנשי כה"ג עכ"ד הקדוש:

והנה עפ"י דברינו הנ"ל תמצא טוב טעם הקדמת הדבר בזו המסכתא להיות כל דברי המדות שמבוארין בזו המסכתא הכל נלמד ממעשי אבו"ת. ותור' שלימ' הוא בחיוב. כיון שנתקבלה מסיני [לישראל]. והנה כ"א מהתכמים. אמר. במוסרו. דבר אחר. מה שלא אמרו חביריו. וכ"א למד ממעשי אבות המבוארין בתורה. אך להיות שכח הבשריי קצר מהשיג איש פרטי

(* הג"ה מדברי מרן הנ"ל תשכיל ותדע שלא היה צעולם מי שיהיה צידו כל קבלת התורה נלי שיעור רק משי"ה ויהוש"ע והוא הנרמז מי אשר נתורת י"י חפלו ונתורתו יסגה וכו' והיה כען שתור"ל על פלגי מים אשר פרו יתן וכו'. שכל פעם אשר יוסיף הסגיון נה. יוסיף לעשות פירות מן התורה אשר נמסרה לתשי"ה ויהוש"ע, שתור"ל נג' משי"ה יהוש"ע הנן כי קלרתי:

תור"מ לשון הרמב"ם כאשר נשלם לו וכו'. עפ"י דברינו הנ"ל סידר אחד מס' ע"ז אבות. והנה כל מיני ע"ז הוא מקבלת אבותיהם הקודמים אשר שקר נחלו אבותיהם הבל ואין במ מועיל. והנה אחר שצוה להרחיק מן השקר והמנהגים הרעים אשר הנחילו [האבות] של הגוים לבניהם, סידר אח"כ. החיוב הנמרץ להדבק במנהגי ומוסרי אבותינו כי הן המה תורה שלימה. וכתובה בתורתנו קודם למצות. וסידר התנא. מס' ע"ז קדם ואח"כ מס' אבות. ע"ד סור מרע ועשה טוב:

פרק ראשון

מ"א משה קיבל תורה מסיני. דקדקו כת הקדומים, בסיני"ה ה"ל. אמנם עפ"י מ"ש יתכן שפיר להיות היישרת המדות אשר מבוארים בזו המסכתא הן המה נלמדו' כול'. ממעשי האבו"ת. המבוארים בתורה, וכדי שלא תחשוב [שאין הדבר] מן החיוב לחובת גברא. לשיתענש האדם אם יעבור ע"ז. כיון שכ"ז אינו ציווי התורה בחיוב. לזה דקדק התנא ואמר [משה] קיבל זאת התורה כולה תתומה. מסיני"י. מן הזמן שנמסרה בסיני. הגם שכל מעשי האבות עד אותו הזמן היה רק ע"ד המוסר והישרה אשר הוא מהראוי למשכיל עשות כמותם. אבל מן הזמן שנתנה התור' בסיני"י. ובתוך אותה התורה [מספרים] מעשי האבות. הנה נתחדשה ההלכה. אשר כל מעשי האבו"ת הוא בציווי ואזה' בחיוב אקדקפתא דגברי והוא כמו מצות ג"ה שנהגו עדיין מזמן בני יעקב ונתחדשה ההלכה במתן תורה לאיסור גמור. וכענין הנאמר באברהם [ויתן לו] מעשר מכל. וכענין שאמר יעקב וכל אשר נתן לי עשר וכו'. והנה בניהם אחריהם. מי שהי' נהג כמנהגם. הי' זה רק ע"ד דרכי המוסר והישרה [ובשנכתב הדבר בתורה] הנה חיוב גמור הוא וציווי התורה. מה תלמוד דעת לדקדק בכל ענייני מעשי אבות המבוארין בתור'. ותלמוד מהם תור' ממש. כי תורה שלימה הוא כיון שנתקבל כל ענייניהם זמעייהם מחדש מזמן שניתנ' התור' בסיני

הם אמרו שלשה דברים. של מדות התורה. שהמציאו ממעשי אבות. המבואר בתורה. והתנא אינו מספר בכאן כל ענייני חידושי תורה ומצות שחידשו לאין משער. רק מה שנתגלה להם מדות ממעשי אבות המבואר בתורה:

היו מתונים בדין. היינו להיות מתון מאד קודם שיעשו די"ן ויחקרו ויחפשו במתינות אולי ימצא זכרית ויתמתק הדין ויתעורר החסיד. הנה נלמד מאברהם איש החסיד אשר הלך ונסע הנגביה מדת החסיד. וכל ימיו השתדל לעשות חסיד ולהמתיק הדין.

והנה הש"י כאשר רצה לשפוך הדין על סדום. אמר המכסה אני מאברהם את אשר אני עושה ואברהם היו יהי לגוי גדול. היינו שגם בניו יתעסקו במדת הגדולה. שהוא חסיד. ע"כ כביכול אהי מתון בדין. עד שיחפש אברהם כל מיני זכות וחסד. והוא שאמר אחיכ הש"י למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו לעשות צדקה ומשפט היינו יצוה את בניו אחריו. הגם כשיעשו משפט. יעשו צדקה עמו והצדק הוא להיות מתונים בדין ומשפט ויחפשו ויחקרו [לזכות. והנה כן] עשה הש"י הודיע דינה של סדום ותפס אברה' מדתו והי' מתון בדין והי' מתנצל. וחוקר ודורש לזכות. עד שלא מצא בשום אופן. אז נגמר הדין. הנה נלמד דבר הזה ממעשי אבות. היינו מאברהם איש החסיד. וכיון שניתן דבר זה בתורה התומ' הנה תורה שלימה היא והוא בחובה כנ"ל ומה נכבד הדבר אשר אנשי כנסת הגדולה דינק' שהחזירו עזרת מדת הגדולה ליושנה. הם ראו ענין זה במעשי אברהם איש החסד מדת הגדולה:

וגם עפ"י דברי הרע"ב ז"ל יתפרש הנ"ל כנ"ל פירש בזה"ל. הוון מתונים בדין. שאם בא דין לפניך פעם ובי' וגי. לא תאמר דין [זה] כבר בא לפני ושניתי ושלשתי בו. אלא הוון מתונים כלומר סמתינים זכו. והנה הוא עפ"י דברינו הנ"ל נלמד ממעשי אברהם בעצמו. דהנה הש"י הגם שכבר שינה ושילש כדניו הקדושים ית"ש בדורות הקודמים. דור

כל התורה רק בכלל כל ישראל. כל איש ההוגה בתורה. בכל יום ושעה יוסיף כח לדאות בתורה מה שלא [ראו] חביריו. ולפי הזמן ולפי [העולם ע"כ] כל א' מהחכמי. כ"א למד מן התורה [השלימה] העניינים. מן התורה שנאמר בה [מעשי] אבות. וסידרו דבריה' ע"כ שתי' תורה שלימ' בדינו. וכ"ה בתורה [שבכתב] בכל דור ודור. נלמד מזאת התורה. עניני' נפלאי'. ומוסרים רבים. והיישרת הרעת ותיקון המדות. וזאת התורה [שלימ'] היא לא תחסר כל בה הבן הדבר:

לאנשי כנסת הגדולה. הנה ידוע לך מדברי חז"ל [עין ברע"ב ובתוי"ט] שנקראו כן על שהחזירו עטרה ליושנה. כי ירמי' לא אמר. הנור"א. ודניאל לא אמר הגבור. להיות שאמרו אי' גבורותיו אי' נוראותיו. ובאו הם ואמרו. הגדול הגבור והנורא כי הן גבורותיו הן הן נוראותיו:

והנה מן התימא אחי. הנה הגדול. לא דילגו ירמיה ודניאל. רק הגבור והנור"א ובאו הם והחזירו הדבר לומר ג"כ הגבור והנור"א. אי"כ למה נק' בשם הגדולה. ה"ל לקרות כנסת החוקקה [ע"ש הגבור. או הנור"א]:

ואומר לך עפ"י פשוטו. דהנה הגדול. הוא הכינוי הראשון שמכנים לשמו ית' והוא מדת החסיד. וכינוי השני והשלישי הם הגבור והנור"א הם המתכנסים כביכול והמתאספים למדת הגדול. כענין שמתאספים ב' הדיינים להדין הגדול שבהם לשפוט דבר המצטרך הבן הדבר אי"כ ירמי' ודניאל שלא אמרו הגבור והנור"א. כ"א הי' ממעט מן הכנסי' של מדת הגדולה. כי על מי תתעט"ר מדת הגדולה. אין נשיא בלא עם. והנה הם כשחזרו לומר הגבור והנור"א. החזירו הכנסיה של הגדולה ע"כ נק' אנשי כנסת הגדולה וזה שדקדקו חז"ל שהחזירו עטרה ליושנה. היינו עטרת גדולה. להתעטר על מדת הגבור והנור"א הבן הדבר. [ועוד] יש אתנו בזה דברים להבקי בשותא רבנן. ואין הזמן להאריך קעת עד יערה עלינו רוח ממרום:

אנוש. ומבול. והפלגה עכ"ז באנשי סדום הודיע הקב"ה לאברדם. והוא ביקש להיות מתוך בדין עד אשר יתחקר הרבר. והכל עפ"י דרך הנ"ל:

והעמידו תלמידים הרב"ה. פי' הרע"ב לאפוקי מר"ג דאמר כל תלמיד שאין תוכו ככרו אל יכנס לביהמ"ד. נלמד ג"כ מאברהם אבינו. ואת הנפש אשר עשו בחדן. וכן קידב כל הרחוקים. ואפילו כשבאו אליו המלאכים נדמו לו כערביים והוא קידבם. זה הי' דרכו כל היום להמשיך אליו כל הגוים וליתן להם מאכל ומשתה. וללמדם אח"כ. ולהודיע ולפרסם אלקותו. [כמ"ש] ויטע אש"ל בבאר שבע (ולמדו חז"ל יאכילה ישתיה ל"ויה ואח"כ) ויקרא שם בשם י"י אל עולם. והוא ג"כ ממדת הגדולה [כי] היא החס"ד הגמור לקרב הרחוקים. ולהגטותם לתחי' הגם שאינם דאזים לכך. ע"כ יפה ונחמד זה ג"כ לאנשי כנסת הגדולה כנ"ל שהחזירו עטרת מדת הגדולה מדת החס"ד ליושנה בין והתבונן:

ולפי"ז יש לתרץ עוד דקדוק אחד. אומרם והעמידו תלמידים הרב"ה. ולא אמרו תלמידים רבי"ם. דאו היה מודה דיבוי האישיים משא"כ אומרם הרב"ה משמע דיבוי הלימוד. דהנה נלמד ג"כ מאברהם. ויקרא שם בשם י"י אל עולם. ומי לא ידע כי י"י הוא א"ל עול"ם. אך הוא להודיע דהנה אברהם אבינו כשהודיע אלקותו ית"ש. לכל הגוים עדלי לב אשר לא ידעו את י"י והלכו אחר ההבל. ולא ידעו כי יש פטרון ובורא עולם הנה מספיק להודיע להם אלקותו ואדנותו אבל לא הספיק לאברהם התדעיה הזאת דק ייגע א"ע להודיע להם שהוא א"ל [עולם] משגיה בשפלים. וכל הטבעיים המה מוטבעים בהשגחתו. ויכלתו. וכי הוא חוקר לב וכליות. א"כ נלמד מאברהם. להעמיד תלמידים בריבוי השכליות ולהעמידם על התכלית המכוון:

עוד פי' הרע"ב אם העמיד תלמידים בבחורותו יעמיד תלמידים בזקנתו נלמד מאברהם. יאת הנפש אשר עשו בחדן. בבחורותו.

[ואח"כ] בבאר שבע ויטע אש"ל בבאר שבע ויקרא שם בשם וכו' :

והנה יש לפרש עוד כמ"ש במדרש שמואל בשם מהר"י נחמיאש (הביאו התוי"ט) והעמידו תלמידים כי עד ד"ג היו התלמידים לומדים [בעמידה]. והנה התוי"ט הקשה ע"ז שאין זה תכלית המכוון. ומאי נפקא מינה אם הי' הלימוד בישיבה או בעמידה

ולדעתי י"ל [דפידוש] והעמידו תלמידים הרבה היינו שילמדו לתלמידים כאלו שהם בעלי כח וגבורה אשר יש להם כח לעמוד בהיכל המלך. [ופי'] והעמידו תלמידים. לשון מעמד ומצב והספקה. לראות שיהי' להם מעמד והספקה בכדי שיהי' להם כח וגבורה לעמוד [בעול] התורה והנה עסק התור' בגבור' וכח הוא מבחי' גבורה מדת יצח"ק (תורה מפי הגבור' [פחד יצחק. בחי' תפילת מנחה שתיקן יצחק] במדת הגבורה ויצא יצחק לשוח בשדה שתיקן תפילת מנחה שהוא בחי' גבור' משמאל. ע"כ נק' מנחה"ה. כי הש"י עולמות. הם או"ר מימינא. חסד מנחה"ה ק"ג משמאלה דין וע"כ נמשך מזה ויאהב יצחק את עשו כי כל זינא דחיים לזינא' כמבואר בזהר: וע"כ הי' גר בארץ פלשתים. שניקיתם מן שיעור קומת הדין והגבורות עשדה פעמים אלקיים בגי' פלשתים (כללו של דבר התעסקות יצחק להגביר הגבורה הקדוש'. להיות העבודה ע"י גבורי כח עושי דברו. ועי"ז יתבטלו כוחות הדין אשר נברא דצועה לאלקאה לחייבייא. והוא משמדי הגבורות. ולפי"ז נלמד מיצחק להיות עסק התורה בגבורה וכח והוא עסק התור' בעמידה:

ויש לפרש לפי"ז ג"ם והעמידו תלמידי' הרב"ה ולא אמרו תלמידים רבי"ם דבי"ם רק דהנה לפי"ז [ר"ל] שתהי' העמיד' רבה ע"ד שאחז"ל [ב"מ דף פ"ד ע"ב] ברי"א ברשב"י ורבינו הקדוש שהיו יושבין לפני רבותיהם על הקרקע אמרו מימהם אנו שותים והושיבם על הספסלים באו אבותיהם ולא הניחום בכרי שלא תשלוט בהם העין כן יאמר בכאן. והעמידו תלמידים הרבה

רועה צאן. אמר ותודד שנתי מעיני הרי לך מיעקב שעשה משמרת וסייג לתורה. ע"כ נעשה מרכבה למדת נור"א שהיה מתיירא תמיד פן יגרום החטא. ונאמר בו וייר"א יעקב מאד. הנה נכבד המאמר הזה לאנשי כה"ג שהחזירו עטרה ליושנה לומר. הנורא :

מ"ב שמעון הצדיק וכי כתב הרע"ב שהוא שימש בכהונה גדולה אחר עזרא. אין הפנאי כעת לעיין. אבל כמדומה לי שעזרא לא שימש בכהונה גדולה [שהרי תיכף כשעלו] בני הגולה ויסדו את בית המקדש. נתקבל לכהן גדול עפ"י הנביא. יהושע בן יהוידק. ועליית עזרא אח"כ [היה] לשנה הבאה. ולא מצינו במקרא ובש"ס. כהונת עזרא. וצ"ע בדבר :

ה"י משירי כנה"ג. שהחזירו עטרה ליושנה לומר הגדול הגבור הנורא. ע"כ :

הוא היה אומר. כי ראתה עיני בהתבוננו במעשי אבות בתורה. הבין שעל שלשה דברים העולם עומד. והנה מצינו ראש ייחוסינו. אברהם שכרת הש"י עמו ברית. להיות לו לאלקים ולורעו אחריו. ונברכו בו כל משפחות האדמה. כמשאר"ל הגשמים בזכותך. הטללים בזכותך. ואעפ"כ לא עלתה לו שתהיה כל זרעו לחלק י"י ונחלתו. ובפירוש אמר לו הש"י כי ביצחק יקרא לך זרע. ולא ישמעאל. והנה כתיב אלה תולדות השמים והארץ בהברא"ם. וקבלו חז"ל באברהם. שלא נתבסס העולם עד שבא אברהם. שהיה העולם מתרופף. עד שבא אברהם. ומדחזונו שעדיין לא נתקבל כל זרעו לחלק י"י ונתגרש ישמעאל וגם בני קטורה שילח מעל פניו. הרי עדיין לא נתבסס העולם לגמרי. והנה בא בנו הבן הנעקד. ונדחה עשו מחבל נחלת י"י כי ביצחק יקרא לך זרע. ולא כל יצחק. עד בא יעקב שהיתה מטתו שלימה ונתקבל כל זרעו לחלק י"י עמו יעקב חבל נחלתו ונתבסס העולם. והוא הנאמר יצב גבולות עמים למספר בני ישראל. כי חלק י"י עמו יעקב וכי שגם גבולות עמים לא היה להם מעמד ומצב רק ע"י מספר בני. כשנתבחר יעקב ובניו לחבל נחלת י"י :

היינו בהיותם עדיין צעירים לימים. הגם שיתחכמו ביותר עכ"ז יעמדו על עמדם. לבל תשלוט בהם העין :

נע"ן בספרו הקדוש ר"ח דודאים מ"י מגילה דף כ"א ד"ה מנין. (המ"ל) :

והנה בחי' ר"ע עי"ן ג"כ בא משמרי הגבורות. בסטרא דקליפ'. והוא מבחי' לילה. ולזה תמצא בגבורות יקדושה דיצחק ותכהין עיניו מראות. עי"ן בזה"ק מענינים האלו וכשעוסקים בתורה בבחי' הגבורה אינו יכול הרע עין לשלוט. ולפי"ז מה נכבד הדבר שאמרו זה אנשי כה"ג שהחזירו עטרה ליושנ' לומר הגבור' הבן הדבר :

ועשו סייג לתורה לעשות משמרת שלא תבא ליגע באיסור תורה נלמד מאברהם. וישמור משמרת"י. עשה משמרת לתור' מצינו בו מבואר. הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את. ודרשו [ב"ב דף ס"ז ע"א] מתיבת נ"א משמע כעת ידעתי. שעד עכשיו לא הסתכל בה. הגם שהיתה אשתו המותרת לו גדר בעדו. שלא להסתכל בה בכדי שלא יסתכל באחרת :

ועוד נלמד מיעקב דרשו חז"ל וישכב במקום הזה"א. דייקא אבל כל י"ד שנה שלמד בבית עבר. לא שכב. והנה יש להתבונן. ומקודם ששימש בבית עבר. הרי נאמר בו איש תם יושב אהלים אהלי תורה; וי"ל בזה. קודם לזה שלא עשה שום עשיה לישא אשה. לא היה מתיירא מפחד בלילות [שיארע] לו ח"ו מקרה לילה כיון שהיה הדעת פנוי מזה אבל כעת שכבר נסע מאביו. ובדעתו הקדושה לישא אשה. היה מתיירא פן בשינה יפעול הדעת. [לאושדי זרעו] ע"כ עשה משמרת לתורה וגדר בעדו שלא לשכב כלל. וכן אמשמת לתורה וגדר בעדו שלא לשכב כלל. וכן כאשר שכב במקום ההוא. ויקח מאבני המקום. וישם מראשותיו שהיה מתיירא מן חיה רעה הידוע. אשר הבטיח אותנו יוצרינו. ושכב"ת ואין מחריד. והשבתי חיה רעה מן הארץ. והקדמונים למדו מזה סגולה לשמירה להשים אבן תחת מראשותיו. וכן בביתו של לבן בהיותו בשדה

והנה נראה מזה, שלא היה באפשר לשיתקיים העולם בשלימות רק ע"י שלשה האבות אברהם יצחק ויעקב. מדחזינן. [הגם] שכרת הש"י ברית עם אברהם ויצחק עכ"ז לא נתבסס העולם לגמרי עד בא יעקב. ע"כ צריכין לומר שהעולם עומד על שלש דברים:

והנה מצינו מבואר באברהם. שעסק בג"ח והכנסת אורחים. עד אפילו כשנדמו לו מלאכים כערבים בתחיל' עכ"ז הכניסם לביתו והאכילם והשקם. מצינו ביצחק. עבודת הקרבנות שהניח א"ע להיות קרבן ע"ג המזבח. וכ"מ רבקה אמר' אל יעקב בנה. קח נא את שני גדיי עזים טובי'. ודרשו בו אחד לקרבן פסח. ע"כ לומר שהי' זה מנהג יצחק להקריב קרבנות וכעת שהי' כלוא בבית ותכהין עיניו מראות עשתה רבקה ברשותו. וגם תפל' במקום עבוד' מצינו ביצחק ויצא לשוח בשדה [וגם] מצינו ביעקב איש תם יושב אהלי'. אהלי שם ועבר ללמוד תור'. הרי שלך לפניך נלמד ממעשי אבות שהיו שלש'. ובכל אחד ביאר הכתוב מבואר אחד מן ג' עניני' הנ"ל מוכח שעל ג' דברי' העולם עומד. תורה עבודה ג"ח. והוא נגד ג' מדות העליוני'. הגדול' הגבויר' והנוריא' כנודע. אברהם עסק בג"ח נגד מדת החסד והגדולה. יצחק עסק בעבוד' [נגד] מדת הגבור'. להקריב הדם ע"ג המזבח. להמתיק הדיני' והגבורות. יעקב עסק בתורת אמת. תתן אמת ליעקב הוא נגד מדת תפארת ישראל נק' נוריא' כנודע:

והנה שמעון הצדיק להיות גם הוא משירי אנשי כנה"ג שהחזירו עטרה ליושנה לומר הגדול [הגבור] והנורא עינו ראתה במעשי אבות שעל שלשה דברים העולם עומד:

וידעתי ידידי מה שיש להתעורר ע"ז הרי גם [כל הג'] אבות מצינו שעסקו בתורה ועבודה וג"ח. אבל כאשר תדקדק בעיני שכל תבין לאשורו. שעיקר מדת כל אחד [ואחד] במדה מיוחדת. אברהם עיקר מדתו חסד. ויצחק בגבורה ויעקב בתפארת ישראל. ודי בזה: מ"ג אנמיגנום אי"ש סוכ"ז. פירשו בו שהיה שר ואדון למקום הנק' סוכו ומשמיענו

שעם שהיה שר ואדון. היה מהביל כל ענייני העולם. והגדיל בעיניו עבודת הבורא מאהבה. מכל ענייני אהבת העולם ותענוגיו. כדמוכח ממאמרו:

קבל משמעון הצדיק. יתפרש להלן אי"ה לפי פירושינו שנמשך מאמרו למאמר שמעון הצדיק:

אל תהיו כעבדים המשמשין וכו' שפתים יושק דברי הרב בעל תוי"ט. דודאי לא בא לאסור לשמש ע"מ לקבל פרס אבל הורה לנו הדרך הנכונה לעבד הנאמן שתגדל בעיניו הנחת רוח שעושה להיוצר כל בעבודתו מכל מיני תענוגי עוה"ז ועוה"ב:

אל תהיו כעבדים וכו' אלא הווי כעבדים וכו' נלמד ממעשי אבות. צא ולמד מאברהם נאמר בו אני י"י אשר הוצאתיך מאור כשדים. ובאת הקבלה בידינו. שרצו להכריח אותו לעבוד ע"ז. ומסר נפשו על קדושת שמו. והניח א"ע להשליך לכבשן האש. והצילו הש"י. והנה אחז"ל במדרש לא ניצל אברהם אבינו מכבשן האש אלא בזכותו של יעקב שנאמר [כה אמר] י"י לבית יעקב אשר פדה את אברהם עכ"ל. והנה דבריהם ז"ל הם לפלא בעיני כל אברהם אבינו מסר נפשו עבור קדושת שמו ית'. לא יועיל לו זכותו להנצל. כיא זכות יעקב אשר עתיד לצאת ממנו. וגם מה היה ההכרח לרז"ל לדרוש כזאת. ופירשתי דבריהם עפ"י קושיית הקדמונים. שהקשו. איך היה רשאי אברהם למסור נפשו למיתה הרי בן נח מוזהר על אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש. שאינו רשאי להביא א"ע לידי מיתה. וכשניתנה תורה לישראל נתחדשה הלכה. ולא יחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל. שמחוייב בן ישראל למסור את נפשו. על קה"ש. כשירצה מכריח להכריחו בהעברת הדת. אבל ב"נ שלא נצטווה על קה"ש. הנה הוא אצלו באיסור. אך את דמכם וכו'. והאיך היה רשאי אברהם למסור נפשו. והגם שקיים אברהם אבינו כל התורה כולה. הנה היה רשאי להחמיר ע"ע לעשות מצות שלא נצטווה. אבל האיך היה רשאי להקל ולעבור על אזהרתך אך את דמכם וכו':

בכדי להודיע ולפרסם אמיתיותו ית"ש. וזהו הנרצה לרז"ל. בזכות יעקב מרתו מרת האם"ת. תתן אמת ליעקב. הבן הרבר :

ומעתה בין והתבונן, שבעבור [זה] לא נתבאר המעשה בביאור בתורה. דאז הי' משמע שזה עפ"י התורה והרין לב"נ. ובאמת שלא כתורה הוא. רק היה הרבר באהבת אברהם אבינו את הש"י הפקיר א"ע. בן חיי עוה"ז ועוה"ב :

ומעתה הרי שלך לפניך. הא לך לימוד נפלא מן ראש יחוסינו. אחד היה אברהם. אל תהיו כעבדים וכו' אלא הו' כעבדים המשמשין את הרב שלא ע"מ לקבל פרס. והנה ב' גירסאות הם. גירסא אחת אלא הו' כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס. ולפי"ז הכי פירושו. שאינו מעלה על דעתו בשעת העבודה. שיקבל פרס ע"ז. אבל אינו מעלה על דעתו ההיפך. שבודאי לא יקבל. וגירסא האחרת הוא. על מנת [שלא] לקבל פרס ולפמ"ש מענין אברהם אבינו. הנה אברהם העלה על דעתו ההיפך שבודאי לא יקבל פרס ע"ז. כיון שעובר על דת התורה [דין] ב"נ. ואעפ"כ מסר נפשו באהבת י"י והוא הנרצה בגירסת ע"מ שלא לקבל פרס. ועיין בתויו"ט :

והנה אנטיגנוס קבל משמעון הצדיק שאמר על שלשה דברים העולם עומד. תורה ועבודה וג"ח בא אנטיגנוס ופירש. דאעפ"כ בהתעסקך בתורה ועבודה וג"ח לא תעסוק בעבור קיום העולם בכלל ובפרט. קיום נפשך וגופך וקניינך אלא הו' כעבדים המשמשין וכו' והבן :

ויהי מורא שמים עליכם. כ"א מהמפרשים חקר ודרש כיד י"י הטובה עליו. מה קשר יש במאמר הזה לראשית המאמר ואענה גם אני חלקי [בעזר] הצור. אמרו בגמ' ר' זירא כד היה חליש מגירסא. הוה יתיב חוץ לבי מדרשא. אמר כי נפקי רבנן איקום מקמיהו ואקבל אנרא. והוא לפלא. וכי צדיק גדול כמוהו עבר ע"מ לקבל פרס. מה השמיענו בזה :

אבל אומר לך אחי [את אשר עם] לבבי. דהנה כתיב מפני שיבה תקום והדרת פני זקן

ואמרתי אני בעניי לתרץ זה. אחר שנקדים לך קושיא עצומה והוא [הלא] קבלתינו הוא קבלה אמיתית שהשליכו את אברהם לכבשן האש. וזה היה הנסיון הראשון מכל נסיונותיו. ולמה לא נתפרש זה בביאור בתורה. להורות אהבת אברהם להש"י. וניסי הש"י שפעל עמו שהצילו. הלא צאצאי מיצוי חנניא מישאל ועזרי' נתפרש מעשיהם ברדבי נבואה. ונכתב בספר הזכרון לכל ישראל. אבל תתבונן ירדני. הנה אחז"ל גדולה עבירה לשמה וכו'. כגון יעל אשת חבר הקני. וכיוצא. והנה לא נתפרש זה בתורה שיהיה מבואר בתורה. באם יארע לבת ישראל בציווי להתיש כח איזה גוי. אז מצוה עליה שתבעל לו ברצון כמה פעמים. דהרי אם יהיו רבדים כאלה מפורשין בספר. הנה כ"א ח"ו יעבוד חוקי התורה בעצת היצר המסיתו לתאוות ויאמר שכוונתו לטובה עבירה לשמה ע"כ דברים כאלה לא ניתנו לכתוב. רק באם יזדמן באיזה זמן. איש כזה. שהשליך את נפשו [מנגד. ועשה עבירה] לשמה. מחמת אהבתו את הש"י. הפקיר א"ע אפילו אם יקבל עונש ע"ז. לא חשש ולא חס על נפשו וגופו. בעבור קדושת שמו. הנה יהיה שכרו כפול מאת הש"י. הבן הדבר. כי א"א להרחיב הריבוד בזה :

ומעתה צא ולמד אהבת אברהם את הש"י. מסר את נפשו והניח א"ע להשליך לכבשן האש. עבור אהבתו ית"ש. הנה כפי דעתו אז שישרפוהו. הנה כבר יאבד חיי עוה"ז וכל תענוגיו. וגם על חיי עוה"ב לא היה מצפה. כיון שעובר על אזהרת ב"נ. אך את רמכם לנפשותיכם אדרוש. אבל אמר בדעתו באהבתו את הש"י. אפילו אהיה נאבד מן העוה"ז והעוה"ב לא אכחיש את האחד האמת. ואפרסם אמיתיותו לעיני כל. הנה שלא כתור' עשה שעפ"י התורה אסור לב"נ למסור נפשו על קה"ש. אבל היא עבירה לשמה. באהבה מופלגת ואמיתית אשר תלאה הקולמוס לבאר במכתב באריכות הענין כפי הגנת הלב. וזהו הנרצה לחז"ל שניצל בזכות יעקב. דהיינו. עשה שלא כדין התורה לב"נ אבל היה זה באמת אהבה מופלגת. הפקיר א"ע מן חיי עוה"ז ועוה"ב

המעשר היא היראה, נ"ל בטעם. נגד מדה העשירית מלכו"ת. מורא מלכו"ת דא איהו אתר למדחל. הבן הדבר מאד: ושפתים יושק משיב דברים נחוכים הוא מרן בעל התויו"ט. דקרק למה אמר התנא מור"א שמי"ם. להורות הכוונה על היראה הרוממות הבאה לאדם מפאת התבונה בצבא השמים. ע"ד כי אראה שמך וכו': ולדעתך עפ"י דברינו הנ"ל יש לפרש ויהי מור"א שמי"ם עליכם. היינו [במצוה זו תבא] לך היראה מן השמים דהיינו אם תתעסק במצות אשר מתן שכרן הוא היראה. הנה היראה תהיה לך מן השמים:

אל תהיו כעבדים המשמשין וכו' אלא הווי כעבדים וכו'. היינו שימוש מאהבה. כמו האב והאם המשמשין את בניהם הקטנים המגודלים על ברכיהם ועושין להם כל הצטרכותם ביום ובלילה לא ינחוו כרגע מעבודתם. היינו שאינם מצפים תשלום שכר מבניהם. רק להיות בטבע קשורה אהבתם בלב אהבה נפלאה. הנה תקטן בעיניהם העבודה לגודל תאהבה הבן הרבר. ואח"כ הנהיר התנא. ויהי מור"א שמי"ם עליכם. להבין הקישור. וגם אומרו מור"א שמי"ם. ולא מורא השיי. וכיוצא בכינויי השם יתעלה כמו שדקדק התויו"ט:

אבל תשכיל ותדע הנה נאמר במעשי בראשית בבריאת יום שני יהי רקיע בתוך המים. והנה דקדקו חז"ל הרי רקיע השמים נברא ביום ראשון כאמור בראשית ברא אלקים את [השמיים] ופירשו חז"ל בזה יהי רקיע יתחזק הרקיע שביום הראשון היו שמים מרופפים. עד שביום השני מגערת [הקב"ה] שאמר יהי רקיע. נתחזקו. כאדם הנשאר עומד על עמדו מגערת המאיים עליו:

והנה קשה הדבר להלום [למה תהי'] כזאת מאת השיי היד י"י תקצר לברוא תיכף את

השמים חזקים כראי מוצק. אך הוא דהנה השיי [פעל ועש] בבריאתו [יתיש] אשר כח הקיום של כל דבר הוא הירא. וכענין שדרשו חז"ל (שבת דף ל"א) בפסוק והי' אמונת [עתיד וכו'] ואפ"ה אי איכא יראת י"י היא אוצרו אין ואי לא לא. והביאו משל ע"ז. משל לאחד שאמר לבנו הביא

ויראית מאלהיך (הנה חז"ל ג"כ דרשו למה נאמר בזה ויראית. והנה בזר הקדוש אמרו בזה) מאן קא חמי דיקנא יקירתא ולא קא אכסיף מקמי'. ונ"ל בפ"י הדברים דבא ג"כ לתרץ. ויראת מאלקיך. דהוא הרווח' ושכר. וה"ק [ע"י שתעש'] קימה והידור לזקן ולתי"ח. תזכ' לירא' רוממות הבן הדבר:

ולפי"ז עם היות שאינו מהראוי לשמש ע"מ לקבל שכר. אבל מצו' [כזו שע"י יבא] שיזכה לירא' מצוה לעשות' בתנאי כזה שיזכה למתן שכר. היינו יראת הרוממות. וזה שהשמיענו ר' זירא בדבריו שאמר איקום מקמיהו. ואקב"ל אנר"א. היינו היראה האמיתית. והנה זה מתן שכר' של המצוה. ובעבור מתן שכר כזה מהראוי לקיים המצות ע"מ לקבל פרס כזה. הבן הדבר:

ולפי"ז ימתק לך קישור דברי התנא בכאן [אנטיגנוס] וכו'. אל תהי כעבדים המשמשין את הרב ע"מ לקבל פרס וכו'. אבל יהי מורא שמים עליכם בחיוב להשתדל עבודה. והשתדלו במצות שמתן שכרם הוא היראה. ותעשו ע"מ לקבל פרס. ושכר כזה, שכר מצוה מצוה. הבן הדבר:

והנה זה נלמד מן האבות אברהם יצחק ויעקב. הגם שידוע שקיימו כל התורה כולה. עכ"ז מה שנאמר מבואר אצלם אינה מעשה בפרטות הוא ללמדנו דעת. והנה נאמר באברהם בביאור מצוה פרטיית שקיים מצות מעשר. ויתן לו מעשר מכל. ביצחק וימצא בשנה ההוא מאה שערים אומד זה למעשרות היה כמשאורד"ל. ביעקב וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך. ולמה ביארה התורה בקיום המצוה הזאת בפרטות. כיון שכבר נאמר בכלל. עקב אשר שמע אברהם וישמור משמרתו וכו'. ודרשו בו שקיים [אברהם] אבינו אפילו עירובי תבשילין. וכן יצחק ויעקב: אבל הוא ללמדנו דעת שהשתדלו האבות מאד במצוה הזאת בשביל מתן שכרה. דאצל מצות מעשר נאמר בתורה. עשר תעשר וכו' למען תלמד ליראה וכו'. נמצא גם מצות מעשר מותר ומצוה לקיים עכור מתן שכרה היא היראה. ומה ששכר

ישראל חלק אלקי ממעל משתוקק לו ית"ש מכל ענייני אהבת עוה"ז ועוה"ב והיא העבודה הנכבדת מאהבה. אבל אם תהיה העבודה רק מאהבה. הנה תגעל הנפש את הבשר. ויתבטלו הכלים כענין נדב ואביהו בקרבנתם לפני י"י וכו'. הנה למד לנו התנא. הגם שתעבוד העבודה השלימה מאהב. עכ"ז והי מורא שמים שהיראה הוא דבר המעמיד ונותנת כח הקיום. ותהי' העבודה בבחי' והחיות רצוא ושוב הבן. לזה דקדק התנא מור"א שמי"ם. היינו נלמד לך מן מורא שמים אשר ע"י היראה. ניתן להם כח הקיום אשר היו עמודי השמים מרופפים. ונתחזקו ויתמהו מגערתי ית"ש ועפ"ז הנה אומר לך עוד. עפ"י מ"ש תלמידי הבעש"ט בשם רבם. שעיקר השתדלות האדם בעבודה תהיה בירא"ה והאהבה תנתן לו במתנה מן השמים כי דרכו של איש לחזור אחר אשה. כי הירא"ה הוא בחי' נוק'. דא היא אתר למדחל. אשת חיל יראת [י"י ועפ"ז] יתבאר לך. דהנה נשמר התנא בלשונו שלא אמר אל תשמשו את הרב ע"מ וכו' דאז היה נשמע מלשונו איסור לגמרי. כמ"ש [התוי"ט אבל היא] כעין ברכה לישראל אמר יהא רע"א שישגו בני ישראל את העבודה השלימה בתשוקה הנכבדת באהב' רבה. ואמר [אנטיגנוס] לתלמידי יהא רעוא שלא תהיו כעבדים משמשין וכו' אלא הו' כעבדים וכו' אבל זה הענין תשאו ברכה מאת י"י. אבל עיקר השתדלות המוטל אקרקפתא דגברא. אבל זה הוא בחיוב עליכם. היינו והי מורא שמים בחובה [עליכם שתשתדלו] להשיג הירא' הנכבדת ואז תנתן לכם זאת המעלה ותשוקה הנכבדת לעבדו ית"ש באהבה רבה:

ולפי"ז הנה [נלמד הדבר הזה] מאברהם. דהנה הנסיון העשירי עקידת בנו יחידו הניתן לו למאה שנה. ולא השיב להש"י אפילו בדבור

שמנדיל צין מים למים הוא נחי' למנוס והוא נחי' יראה וזהנה כנ"ל ונרננו נכתוב יה"י. ע"י נחי' יה"י שהוא התפשטות תפשט הרקיע נתון המים ויה"י היינו ע"י נחי' ויה"י נעשה הדלה צין מים למים.

לי כור של חטין מן האוצר. והביא לו ושאל אותו ערבת בו קב של חומטין. א"ל לאו. א"ל הלאי שלא העלית:

והענין הוא דהנה חומטין הוא דבר המעמיד את התבואה שאינה מרקבת: כן הוא בנמשל. הירא' הוא דבר המעמיד והמקיים הכל דהנה הירא"ה היא כביכול מבחי' הצמצום. כביכול אור א"ס ב"ה צמצם אורו בכדי שכביכול יהיה מקום פנוי. ויתהו' כביכול העולמות ברצונו. ובאם לא הי' הצמצום אז היו מתבטלים כל כלי העולמות. והנה מבחי' הצמצום נתפשט' בחי' היראה בנבראים. שהיראה היא צמצום (שכשהאדם ירא מן איזה דבר הנה מרחיק א"ע ומצמצם א"ע מן אותו דבר) ובחי' התפשטות אור א"ס ב"ה בתוך כל עלמין להחיותם. כביכול כנשמה המתפשטת בתוך כלי הגוף. הנה מזה נמשך בחי' אהב"ה בנבראים שהיא קרבות. וה"ס ייאמר אלקים יה"י א"ר ויה"י א"ר, שבמ"ב. אשר דקדקו המפרשים למה לא נאמר ויה"י כ"ן. אבל לפי דברי הזהר. כפ' תרומה בינוקא דר"ס יובן לך שכ"ז הוא כביכול שיעור המאמר. היינו ויאמר אלקים יה"י א"ר דא התפשטות (סוד רל"ב בגי' יה"י א"ר). בתוך כל עלמין וגם אמר אלקים ויה"י א"ר. דא צמצום (בגי' רח"ל הבן הדבר):

ולזהורות לנו כ"ז שהיראה הוא דבר המקיים כל הנבראים). לזה במ"ב בבריאת השמים. הגם שאין מעצור לו ית"ש לברוא את השמים כראי מוצק. עכ"ז לא הי' להם קיום אלא ע"י גערתי ית"ש היינו יראתו ית"ש ע"ז ניתן להם כח הקיום*). ומעתה לטוש עיני שכלך במאמר התנא אל תהיו כעבדים וכו' אלא הו' כעבדים וכו' שהוא בחי' האהב' הגמורה מבלי טעם כדרך החלק המשתוקק אל הכל כן נשמת

הג"ה ועפ"ז אמרתי עוד פי' הכתוב נמ"ג, יהי רקיע נתון המים ויהי מנדיל וכו' דהנה כנר אמרתי לך יה"י הוא נחי' התפשטות, ויה"י הוא נחי' למנוס, והנה תראה זרקיע אלו השני נחי' נחי' א' התפשטות הרקיע והנחי' הנ' הדלה

מ"ד יוסי בן יועזר אי"ש צרידה ויוסי בן יוחנן אי"ש ירושלים. לפי מה דפירשו אי"ש היינו אדון ושר למקום שהוא ק' לומר אשר יוסי בן יוחנן היה שד על ירושלים. ואפשר לומר שם מקום בעיר אחת בא"י. הי' ירושלים ואין זאת ירושלים עיה"ק. וכן אשכנז בגמ' דתרי ירושלים הו' :

כתב הרע"ב. כל התנאים הנזכרים בפ' זה זוג זוג. הראשון מהם נשיא והשני אב"ד. וכתב התוי"ט. דעד ימיהם לא היתה מחלוקת בישראל והיה דבר אחד לדור. ובימיהם התחילה המחלוקת. והיו לשני ראשים. והנה דבריו ז"ל הם כהלכתא בלא טעמא. אבל סוד י"י ליריאיו. דהנה בתורה יש עניינים מצד החסדים ומצד הגבורות. והנה בדעת עיטרא דחסדים ועיטרא דגבורות הם ביחד כאחד אבל כשמתפשטין התו"ג מן הדעת הנה כ"א הוא מדה מיוחדת. והנה בדורות הראשונים היו יכולין להעלות הכל אל הדעת ולא היה מחלוקת. והיה הראש הדור ג"כ אחד. וכשהגיע זמן הדורות הנזכרים. הנה נתהווה מחלוקת זה מכשיר מצד החסדים וזה פוסל מצד הגבורות אבל אלו ואלו דברי אלקיים חיים במקומם ושרשם אחד ע"כ נתהווה ב' ראשי הדור. נשיא מצד החסדים [ואב בית דין] מצד הגבורות ודבריהם דברי אלקיים חיים והשם הטוב יכפר בעדינו :

[קבלו מהם היינו] משמעון ואנטיגנוס מה שדקדק התוי"ט דהול"ל מבואר קבלו משמעון ואנטיגנוס. כמ"ש מבואר במשנה הקודמת אנטיגנוס קיבל משמעון זה אינו קושיא דכאשר מספר התנא קבלת איש מיוחד מאיש מיוחד מבאר השמות בביאור. משא"כ כאשר מספר קבלת שנים מפי [שנים. לא] רצה להאריך. וקיצר בסיפורו. וכ"ה בכל הפרק. ויש גירסא קבלו ממנ"ו. היינו מאנטיגנוס לברו ואי"ה נדבר מזה להלן בעזה"י :

יהי ביתך בית ועד לחכמים. נלמד מאברהם. אמר וכן משק ביתי הוא דמשק אליעזר. ודרשו בו חז"ל [יומא דף כ"ח ע"ב] דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים. הנה הי' הבית ועד בבית

בעלמא אתמול אמרת לי כי ביצחק יקרא לך זרע וכו'. הנה כל הרואה ומבין זאת העבודה הנכבדת מבין בשכלו. שהוא עבודה מאהבה ותשוקה נפלאה שלא ע"מ לקבל פרס אשר כמעט ילאה רעיון האנושי להשיג איך יוכל ילוד אשה לבא לתשוקה נכבדת כזו. והנה תתפלא נאמר לו אחר העקירה. עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה. ולא חשכת וכו' הרי זה הוא עבוד' הנכבדת מאהבה רבה. אבל לפי דברי תלמידי הבעש"ט הנ"ל. שהשתדלות האדם בעבודה מחוייבת להיות ביראה. וכל מה שיוסיף אומץ ביראה. הנה תבא לו האהבה ביותר מן השמים. כי דרכו של איש וכו' כנ"ל. וכאיש גבורתו כל מה שמתדל עוד ביראת הרוממות. תבא אליו האהבה ותשוק' הנכבדת לאין משער אשר לא ישוער בשכל האדם הבן מאד הדבר :

ולפ"ו תתבונן אומרו ית' אחר העקירה. עתה ידעתי כי ירא אלקי את"ה היינו הירא' הוא ע"י השתדלותך הנפלא'. ע"כ ולא חשכת את בנך. שהוא בחי' אהבי' לאין משער. הוא ממנ"י. שעי' השתדלותך ככל פעם בהוספת אומץ ביראה ניתוסף לך בכל פעם. בחי' אהבי' ממנ"י. כי כן הוא הדרך דרכו של איש וכו' ויה"ר שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו :

אל תהיו כעבדים וכו'. ועיקר ברע"ב פרי"ס הוא דבר מועט מה שאינו מן החיוב והנה דת התורה היא שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף. על כן גם שכר התורה ומצות הוא לעוה"ב היום לעשותם ומחר לקבל שכרם. ומה שהשפיע הש"י טובה לצדיקים בעוה"ז הוא הנק' פרי"ס דבר מועט כי אין זה עיקר שכרם. והנה הזהיר התנא אל תהיו כו'. רק דע שמתן שכרם של צדיקים לע"ל והנה בהעלות האדם זאת על לבו הנה יתפעל ויפחד מאימת המאיים ואין זה יראה עקרית ואדרבא בזהר אמרו שיראת העונש מביאה חליל' וכו' רק יראה העקרית הוא למדחל לקוב"ה בגין דאיהו רב ושליט וז"ש התנא ויהי מור"א שמים [דייקא] עליכם קצרתי נכתב אצלינו בדרוש לעולם ירגיז אדם יצ"ט וכו' נצחו וכו' וכן בפסוק הנה נא זקנתי וכו' דרשהו משם :

אֵינוֹ [משיגה] כִּי הֵן הֵמָּה הַפְּכִיִּים [וְהַאֲהַבְיָה] הֵיאֵה קַרְבּוֹת. וְהִירָאָה [הוּא הַתְּרַחֲקוֹת]. אֲבָל הַמִּשְׁכִּיל עֵיִד [יִתְבָּאֵר] לֶךְ מַעֲנִין צִמְצוּם [וְהַתְּפִשּׁוֹת] כִּי זֶה כָּל הָאָדָם. וְעִבּוּדַת הָאִישׁ הַיִּשְׂרָאֵלִי. בִּירְאִיָּה וְאֲהַבְיָה. הַגֵּם שֶׁהִדְבַּר אֵינוֹ מוּבֵן לְמִי שֶׁאֵינוֹ מִשְׁכִּיל כִּי־כֹּה אֵינוֹ רְגִיל בַּחֲכַמַת הַתּוֹרָה כִּי־כֹּה הָאֵיךְ יִצְדָּקוּ ב' הַפְּכִיִּים בְּנִשְׂא אַחֵר. הֵנָּה הוֹלֵךְ אֵת חַכְמִים יַחְכֵּם. וַיְבִין הַדְּבַר לְאִשְׁרוֹ. עֵיִכְ הַזֹּהִיר יוֹסִי בֶן יוֹעִזָּר יְהִי בִּיתְךָ בֵּית וְעַד לְחַכְמִים. וְתִהְיֶה בְּקִי בָהֶם וּבְמִשְׁנֵתָם. וְתִבְיֵן הָאֵיךְ יִצְדָּק בְּעִבּוּדַת יִרְאִיָּה וְאֲהַבְיָה בְּאַחֲדוֹת * :

יְהִי בִּיתְךָ בֵּית וְעַד לְחַכְמִים : נִלְמַד מֵאַבְרָהָם מִמְּרָא קִיבַל אֵת אַבְרָהָם לְבִיתוֹ זָכָה וְנַעֲשֶׂה אוֹשְׁפִיזִיכֵן לְשִׁכְנָה. וַיֵּרָא אֵלָיו י"ו בְּאַלּוּנֵי מִמְּרָא [בְּחֻלְקוֹ] :

וְהוּוֹ מִתְּאֲבָק בְּעַפְּרֵי רְגְלֵיהֶם. עֲנַר אֲשֶׁטֶל וּמִמְּרָא הִלְכוּ עִם אַבְרָהָם בְּרִדְיַת הַמַּלְכִּים. וְהוּוֹ מִתְּאֲבָקִים בְּעַפְּרֵי [רְגְלֵיו] כִּי מִלְחַמְתּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם הִי' [עֲמַהֵם] בְּקֶשׁ וְעַפְּרֵי דְשִׁדִּי לְהוֹ עֲפָרָא וְנַעֲשֶׂה [סִיפִי' גִּילִי וְהוּוֹ גִּירִין] כְּמִשְׁאַרְזִיל [תַּעֲנִית דָּף כ"א ע"א]. וְהֵנָּה אוֹתָן שֶׁהִלְכוּ עִם אַבְרָהָם. וְהוּוֹ מִתְּאֲבָקִין בְּעַפְּרֵי רְגְלֵיו. אַחֲרֵי לְקַחוֹ [חֻלְקֵם] כְּמִדְרָא וְחֻלְק הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הִלְכוּ אֵתִי עֲנַר וְכֹר. הֵם יִקְחוּ חֻלְקֵם :

וְהוּוֹ שׁוֹתָה בְּצִמְאָא אֵת דְּבִרְיָהֶם. כְּבַר סְתַבְתִּי לַעֲיֵל נִלְמַד גִּי־כֹּה מֵאוֹתָן [שֶׁשְׁמַעוּן] לְמַלְכֵי צְדָק מֶלֶךְ שְׁלָם וְכֹר :

מ"ה יוֹסִי וְכֹר יְהִי בִּיתְךָ פְּתוּחַ לְרוּחָה. פִּי הַרְעִיב כְּבִיתוֹ שֶׁל אִיָּא עִיָּה שְׁהִי בִּיתוֹ פְּתוּחַ לְדִ רְחוּת הָעוֹלָם כִּדִּי שְׁלָא יִצְטַרְכוּ הָאוֹרְחִים לְהַקִּיף לְמִצְוָא הַפְּתָח. וְחַן אִמַּת גַּם [בְּמִדְרָשִׁי חוּזֵל] הוּבָא כֵּן שְׁהִי בִּיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אֲבִינוֹ פְּתוּחַ.

* הַגִּיָּה וְהֵנָּה תִּשְׁכִּיל עֵיִד נַחֲמָיָה כְּתִיב וְהַסְּכָמָיָה חוּזֵן תַּחֲנֵל. וְנִלְזֵן. לִיָּן קְנוֹת [יִמִּין] וְשִׁחַל וְהַכֵּל חֲלָדוֹת. עֵיִכְ [כְּסִיָּהֵן] זִיתָךְ זִית וְעַד לְחַכְמִיִּים [שֶׁהֵם] מוֹשְׁפִיעִים מִן הַסְּכָמָה [וְכַמְּשֵׁי לַעֲיֵל]. דְּנִרִי אֲנִיגְנוֹס אֶהְבִּיָּה [וִירְאִיָּה] חֲלָדוֹת אֲחִיָּה. וְכֵן דְּנִרִי [יוֹסִי קָן] יוֹחֵן לְחֵן דְּנִרִי. [קְנֵנוּ מֵהֵיָם] יִתְנַזֵּר לֶךְ [גִּי־כֹּה אִיָּה עֲדִין].

דִּיקָא וְכַמְּשֵׁי וּבֵן מִשְׁק בִּיתִי. וְכֵן הוּא אֹמֵר. וַיִּרַק אֵת חֲנִיכּוֹ יִלְיָדִי בִּיתִי. וְאִמְרוּ חוּזֵל [נְדָרִים לִיב ע"א] שְׁנַעֲשֵׁשׁ עֵיִז עַל שַׁעֲשֶׂה אֲנִירָא בְּתִיָּה וְעִכְפֵּי הַגֶּךְ רֹאָה שֶׁהַכְּתוּב קְרָאן יִלְיָדִי בִּיתִי כִּי הִיתָה יְשִׁיבְתָם וּבֵית וְעַדִּם בְּבִיתִי דִּיקָא :

וְהוּוֹ מִתְּאֲבָק בְּעַפְּרֵי רְגְלֵיהֶם. לְפִי הַפִּירוּשׁ הַרְאִשׁוֹן שְׁכַתְבַּת הַרְעִיב. שֶׁהַכוּוְנָה לִילְךְ אַחֲרֵיהֶן. וְהַהוֹלֵךְ אַחֲרֵי אִישׁ מִתְּמַלְא מֵאֲבָק. הֵנָּה נִלְמַד גִּי־כֹּה מֵאַבְרָהָם וַיִּפְנֵנו מִשֶּׁם הָאֲנָשִׁים וְכֹר וְאַבְרָהָם הוֹלֵךְ עִמָּם לְשַׁלְחָם. וְלְפִי הַפִּירוּשׁ הַאֲחֵר שֶׁתִּשְׁבֵּב לְרְגְלֵיהֶם עַל הָאֵרֶץ אֲפִשֵׁר נִלְמַד מִיעֲקֵב. אִמְרֵי לַעֲשׂוֹ וְאִנִּי אֲתַנְהֵלָה לְאִטִּי. לְרְגֵל הַמִּלְאָכָה אֲשֶׁר לְפָנָי הֵינֵנו אֲנִי צְרִיךְ לְהִלְךְ לְאִטִּי כִּי הַמִּלְאָכָה אֲשֶׁר לְפָנָי הוּא לְרְגְלֵי שְׁאִנִּי צְרִיךְ לִישֵׁב בִּישִׁיבָה וְהַתְּלַמִּידִים הֵם לְרְגְלֵי וְהוּא דוּחַק :

וְהוּוֹ שׁוֹתָה בְּצִמְאָא אֵת דְּבִרְיָהֶם. כְּפִי הַרְעִיב כְּאִדָּם צִמָּא שְׁוֹתָה לְתִיאָבּוֹן מִמִּילָא הִי' גִּירְסָתוֹ כְּצִמְאָא. וּבְכָל סְפָרֵינוּ גִּירְסָא בְּבִיָּת בְּצִמְאָא. וְנִיָּל לְפָרְשֵׁי. דִּהֵנָּה כִּשְׁהוּא רַעֲב עֵכִיז מִן הַצּוֹרֵךְ לְהַקְדִּים מֵאֲכַל לְבַהֲמַתּוֹ. כִּי בְרַעֲבוֹן אֵין כִּי־כֹּה חֲשַׁשׁ סְכָנָה אִם יִמְתִּין הָאָדָם עוֹד אִיזָה שַׁעָה מִשְׁאֲרֵיכְ בִּשְׁתִּי' שְׁתִּיית הָאָדָם קוֹדֵם. כִּי הַצִּמְאָוִן הוּא סְכָנָה. וּמוֹכַח מִן הַתּוֹרָה וְתִאֲמַר שֶׁתָּה אֲדִנִּי וְתִאֲמַר גַּם לְגַמְלִיךְ אֲשִׁאֲבֵי וְכֹר. מִמִּילָא לְפִיִּז דְּקִדַּק הַתְּנָא לֹא מִיבְעִיא. אִם אֵתָה רַעֲב וְצְרִיךְ לְאֲכֹל. וְהוֹמִיִן לֶךְ לְדַעַת דְּבִרֵי חַכְמִים תִּמְתִּין בְּאֲכִילְתְךָ וְתִשְׁמַע מִקוֹדֵם דְּבִרֵי חַכְמִים אֲלָא אֲפִילוּ בְּצִמְאָא. שְׁהוּא דְּבַר נַחוּץ בִּיּוֹתֵר עֵכִיז בַּעַת הַזְּמִנּוֹת כְּנִיָּל תִּשְׁתָּה דְּבִרְיָהֶם מִקוֹדֵם בְּצִמְאָוִן. אֲפִשֵׁר נִלְמַד מֵאַבְרָהָם. הֵנָּה מַלְכֵי צְדָק מֶלֶךְ שְׁלָם הוּצִיא לֶחֶם וַיִּין לְאַבְרָהָם וְאֲנָשָׁיו. וַיְבִרְכֵהוּ וַיִּאֲמַר בְּרוּךְ אַבְרָם וְכֹר וְלֹא מִצִּינֵי שֶׁאֲכָלוּ וְשִׁתּוֹ קוֹדֵם אֲבָל מִשְׁמִיעֵנוּ וְהַגֵּם שְׁהוּוֹ עֵיִפִּים מִן הַמִּלְחָמָה וְהוּוֹ צְרִיכֵי לְאֲכֹל וּלְשִׁתּוֹת. עֵכִיז [הוּוֹ שׁוֹמְעִים] אֵת דְּבִרֵי מַלְכֵי צְדָק וְהוּוֹ שׁוֹתִים בְּצִמְאָא אֵת דְּבִרֵי :

וְעַתָּה אֲבָאֵר לֶךְ עוֹד מֵאִמְרֵי הַתְּנָא יוֹסִי בֶן יוֹעִזָּר. סְמוּכִים לְדְבִרֵי אֲנִיגְנוֹס שְׁהוֹהִיר שְׁתִּהִי עִבּוּדְחֵינוּ בִּירְאִיָּה [וְאֲהַבְיָה]. הֵנָּה הַשְּׁכַל הָאֲנוּשִׁי

גלמד מאברהם ג"כ בעת שהכניס את המלאכים לא נאמר שהשתמש עם העבדים. רק ואל הבקר רץ וכו' ויתן אל הנע"ר וכו'. ואל תרבה שיחה וכו'. גלמד ג"כ משם. דהנה כתיב וימהר אברהם האלה אל שרה. ויאמר מהרי וכו' לוישי ועשי עגות. לא אמר לוישי ועשי עגות ואפי. רק הי מקצר בדבר שממילא מובן כענין באיזה דר"ך ללוד באיז"ו ללו"ד:

מכאן לאילך קונטרס מצויין עה"ג. ואינו שייך לפירוש מסודר:

מ"ז תוי"ט בדיה הרחק משכן רע וכו'. ובעיני נרא' שבשניה אחז לו התנא לשון המקרא וכו' וני"ל ג"כ שע"כ נכתב אצל שכ"ן. ר"ע. לא רש"ע. כי כן הוא בפסוק. טו"ב שכן קרוב. והיפוך טוב הוא רע. סור מר"ע ועשה טו"ב:

מ"י ואל תתוודע לרשו"ת. עיין ברע"ב המלכות קרוי רשו"ת [מפנין] שהרשות וכו'. ועוד מובן להמשכיל ע"ד השם הגז' [משם מ"ב הוא בנין] רשו"ת ועיין בכוננת ונתנים באה' רשות זה לזה וכו'. והוא מה שרמוזו מאמר חז"ל נתנה תוד' רשו"ת לרופא לרפאות. היינו [שתהא] יודע אשר הסמים הטבעים אינם פועלים רק [בהסכמתן] וממשלתו ית"ש. כי מלכותו בכל משלה. ומתפלל אליו ית"ש. בסוד השם הו' רשו"ת הג"ל. שהוא אצלינו שועתינ"ו קבל וכו':

מ"א חכמים הזותרו בדבריהם. מה שהזוהר לחכמים דייקא. עיין בתוי"ט. וני"ל דהאזרה לחכמי"ם הוא ביותר. דייק התנא בדבריהם. היינו אפי' דברי חולין שלכם. כי שיחת חולין של ת"ח צריכה תלמוד. כ"ש הכתוב ועלהו לא יבול:

מ"ב נגיד שמא וכו' עיין בתוי"ט למה אמר בלשון תרגום. וני"ל עפ"י מה שקבלתי טעם למנהגן של ישראל כשח"ו אחד מבני עמינו אינו בשלימות הבריאה. הנה כשאחד מספר המאורע. הוא מספר לו בלשון המורגל אצלו. כגון בלשון אשכנז אצלינו פלוני איז קראנק חלילי. משא"כ כשמספרי על עכ"ם. אמרין פלוני איז חול"ה:

אבל נעלם ממני [דעת האיך נרמו הדבר] והנה יכולני לומד [שנלמד הדבר מלוט] שאמר אל המלאכים סור"ו גא אל בית עבדכם וכו'. הנה סור"ו משמע דרך מעוקם שלא הי' הפתח של לום פתוח לצדקה [כפתחו של] אברהם [אע"ה] והבן [וממילא לפ"ז] גלמדת בתורה שבביתו של אברהם לא הוצרכו להקיף [ובדרך רמו ויטע אשל בבאר שב"ע. בא"ר שב"ע. ר"ת "כפתח" ביתו "ארבע רוחות" של "עולם]:

ויהיו עניים בני ביתך. במה שיצטרך להשתמש אל האורחים הבאים ישתמש בהם ויתן להם שכרם ולא יצטרך לעבדים. ועי"ז ואל תרבה שיחה עם האשה. לא תצטרך להרבות שיחה עם האשה. כי אם יהיו בביתך עבדים הרב' ותשתמש בהם. יודע הוא שעפ"י הרוב לא יישר בעיני האשה אופן השימוש. ותבעוס על העבדים למה עשית כך הי' לך לעשות כך. והנה כתיב אם אמאס משפט עבדי. הנה מחויב הבע"ב לדבר על לב האשה. ולפייסה אשר יפה עובד העבד. הנה יבא לריבוי דברים. הנה לפי"ז קישור המאמר. הוא כך. יהי ביתך פתוח לרווחה. להכנסת אורחים רבים בביתך. וכיחן שיהיו אורחים בביתך. הנה תצטרך למשמישים. הנה אמר ויהיו עניים בני ביתך. ולא תצטרך לשימוש עבדים. ועי"ז לא תצטרך להרבות שיחה עם האשה כנ"ל:

לפי גרסתינו במשנה קיבלו מה"ם. וקאי ג"כ על קבלתם משמעון הצדיק. שאמר שהעולם עומד על תורה עבודה ג"ח. הנה אמר יוסי בן יתנן. יהי ביתך פתוח לרווחה ג"ח. ויהיו עניים בני ביתך. לשמש את האורחים. זה מקרי עבודה. ואל תרבה שיחה עם האשה. כי ע"י שיחה עם האשה בוטל מדי"ת כדמסיק התנא במשנה:

והנה כל אלה הדברים שאמר התנא גלמד באברהם. ביתך פתוח לרווחה. כבר כתבנו לעיל. שלא נאמר באברהם. סור"ו גא אל בית וכו' כמו בלוט להורות שהי' ביתו פתוח לדי רוחות. ואין מן הצורך להתעקם. ויהיו עניים בני ביתך להשתמש עמהם ולא עם העבדים.

ותויו"ט בדיה ולא אמרו וכו'. דודאי דר"ש לאו בהכי מיירי דאטו ברשיעי עסקינן שאינן מברכין ברהמ"ז וכו'. ויש לישב [דה"ק יוצאין] י"ח במה שעוסקין בזה שמדברים באלו ד"ת. היינו איך הגי' ברכות של ברהמ"ז הם נגד תניך או נגד [מקרא משנה גמרא. הנה אמרו עליו ד"ת] וכעת נאמר ג"כ. כאשר עוסקים בזה. שהרע"ב פסק לצאת בברהמ"ז י"ח [ג"כ. ולדעת התויו"ט לא יצא הנה יוצאין] י"ח ד"ת בהלכה זו. אי"כ לפי"ז הרע"ב ז"ל נהג בטוב' עם ישראל:

מ"ז תויו"ט בדיה וכן בדוד וכו'. לכך לא אמר כמו שנאמר כי מסך הכל וגו'. לדעתי הקלושה. ל"ל למימר. כמו שנאמר. וכי צריכין ראי' לזה שהעולם ומלואה של הקב"ה. אבל התנא לא השמיע לנו בזה שום דבר חדש. רק השמיע עצה טוב' אל האדם לעמוד כנגד היצר המונעו ומכביד עליו עשיית המצות ולימוד התורה ונתינת הצדק'. והנה אמר התנא שיבא עליו בטענה זו. ויהי' לו לעזר נגדו. כי היא טענה עצומה. וז"ש וכן בדוד הוא אומר. רצ"ל מצינו בדוד שהשתמש ג"כ בטענ' זו. והוא נכון בעזה"י:

ותויו"ט בד"ה ר' יעקב וכו' וכ"ש דר"ם קדים לר"ש בזמן וכו' שניהם היו מתלמידי ר"ע. ואין כאן אקדמ' כ"כ:

מ"י כל שרוח הבריות נוח"ה הימנ'ו נ"ל לפרש בכ"מ לשון נוח"ה הימנ'ו היינו יישוב הדעת שאין חפץ יותר כי כבר הוא שבע בזה. דהנה יש לך דבר שהוא אהוב אל האדם. אבל אין לו עדיין נייח רוח שתתישב דעתו כי חפץ להשיג יותר. אבל כשהוא שבע מן האהבה או הרוח יש לו מנוח. הבן הדובר. וכענין שאמר יעקב ר"ב עוד יוסף בני חיי. מתרגמינן סגי לי חדו"א:

מ"א ר"א המודעי אומר המחלל וכו' נ"ל ר"א המודעי הי' קבלה בידו דכל הנרי אין להם חלק לעזה"ב. ובפי' חלק חשב הנרי שהיתה הקבלה ביד כל החכמים ואין כאן מחלוקת. ועיין בתויו"ט:

ושמעתי טעם לזה להיות לה"ק מסוגל לשיתקיים הדיבור בו (וכמו שנכתב בדור הפלגה הן עם אחד ושפה אחת וכו'. ועתה לא יבצר מהם וכו' הבה נרדה ונבלה שם שפתם וכו') ממילא על איש מבני עמינו שאינם רוצים שיתקיים הדבר כך אינם אומרים בלה"ק. משא"כ וכו'. מעתה תבין שהתנא דיבר בכאן מעונשים. אשר רצונו שלא יחולו על ראש בן ישראל חלילה. ע"כ נשמר בדיבורו שלא ידבר בלה"ק:

פרק שני

מ"א שאין אתה יודע מת"ן שכר"ן וכו' שאילו היית יודע מתן שכרן ותבין הפרש השכר בין מצוה למצוה. הגם שאין מהראוי לעבוד ע"מ קבל פרס. עכ"ז יודע לך אשר מציה פלונית יש כביכול בעיני הש"י יותר נחת רוח ממצוה אחרת. ותשתדל באותו מצוה דייקא ביותר. ובוה יצדק לך לשון מת"ן. הבן היטב. [מכאן ער סוף הפרק נדפס לעיל בלקוטי משניות מן אות כ"ב עד אות ל"ג]:

פרק שלישי

מ"ב הוי מתפלל בשלומ"ה של מלכו"ת. יובן למשכילים. מהו הענין שלומ"ה של מלכו"ת. וכעת ציינתי רק למזכרת להרחיב הדיבור:

מ"ג שלשה שאכלו וכו'. ע' בתויו"ט למה נקט שלשה. והנה קבלתי מאת כבוד מחו' הרב הקדוש מהרצ"ה זצוק"ל. שלח"ן מכפר כקטורת. והנה הוא ר"ת ד' סממני' המפורשים בקטורת היינו נ"טף י"שחלת חלבנה ל"בנה. והנה לפי"ז ג' סממני' כתובים ביחד בתור'. ולבנה בפ"ע להורות דלד"ת יש קפיידא כשהן ג'. וגם עפ"י מה שאמרנו במ"א. שלח"ן ר"ת ארבע' מדריגות של הצלחת ישראל המפורשים בפסוק מי זאת וכו' הנשקפה כמו שח"ר וכו'. שחור ל"בנה חמה נדגלות. ר"ת שלחן והנה בחי' הרביעית נדגלות הוא לעתיד. והג' מדריגות הם הצלחת ישראל בעולם הזה. ע"י תורתם. ע"כ הקפיידא הוא בג' לד"ת. והוא הכל בדרך רמז:

מ"ג מסורת סייג לתורה. הנה סייג הוא גדר לבל יכנסו זרים בגינה או כרם וישלטו בו. ועושין גדר ולא יוכל זר ליכנס בו רק בעל הגינה והכרם. הוא יכנס ע"י הפתח הידוע לו. והפתח גנוז אצלו. כן הוא הענין בכאן הנה התורה כתובה לפנינו. וכבר העתיקה האומות ללשונותיהם. אבל המסורת זהו מה שנמסר בתושבע"פ. בדרשות חז"ל וכן בתרגומים שבאו כמה פעמים בתוספת על המקרא והכל נמסר בסניני בסוד תושבע"פ. מזה אין טועמין טעם מתוק רק בני ישראל עם קרובו. והם הם הסודות בינו ובין בני ישראל. וזהו מסורת סייג לתורה לבל יכנסו בה זרים הבן :

מעשרות סייג לעושר. לפי פירושי לעיל יצדק היטב גם בכאן מעשרות סייג וגדר לעושר שלא ישלטו זרים בעושרו. כי אם ח"ו אינם נותנים צדקה ומעשרות מן העושר. הנה יאבד העושר ההוא בענין רע וישלטו בו זרים כענין ועניים מרודים תביא בית. וישלטו בהונו ורכושו משא"כ כשיתן מעשרות הנה יהיה גדר לעושרו ורכושו שלא יכנסו בו זרים. הבן הדבר :

גדרים סייג לפרישות הוא ג"כ גדר לפרישותו שלא יכנס בו זר. דהיינו היצר לבטלו מפרישותו :

סייג לחכמה שתיקה. הנה אם יש לו שכל מחודד מסוגל להשיג חכמה ומוחו רחב וחזק להבין מושכלות. [הנה כשמדבר עם ב"א] בדיבור רשות. דברים של מה בכך. הנה ידבר עמהם ע"י חכמתו מילי דבדיחותא. ודברי מליצה [הנה פעל בזה] שנכנסו זרים בחכמתו. ויבא לידי לה"ר ורכילות וכיוצא לאין משער הנה השתיקה הוא גדר לחכמתו. הבן הדבר [והנה] שלמה אמר גם אויל מחריש חכם יחשב. א"כ זה הענין ישתנה מאינך לפי פירושי [דלעיל] כגון מעשרות סייג לעושר היינו אם יש לו עושר ויתן מעשר. הנה המעשר הוא סייג וגדר לבל יכנסו [זרים וישלטו] בעושרו. וכן באינך דוק ותשכח. משא"כ השתיקה כיון שגם אויל מחריש חכם יחשב. א"כ השתיקה [הוא] גדר לחכמה. גם קודם שיש לו חכמה. ע"כ

שינה התנא במאמרו. ואמר סייג לחכמה שתיקה. דהסי"ג הוא אפילו קודם שיש לו חכמה. הבן הדבר :

מ"ד תוי"ט ב"ה כלי חמדה וכו'. ול"ג שלכך קראה בכאן כלי חמדה לפי שמדבר וכו'. ונ"ל לפי דברי התוי"ט לעיל. חביב אדם וכו' קאי על האומות כשמקיימין מצות ב"נ ויזכו ג"כ לעוה"ב וישראל חביבים שנקראו בנים למקום :

ולפי"ז קשה אדרבה. למה העמים הש"י על הבנים עבודה יתירה כיון שגם ע"י הז' מצות אפשר לזכות לעוה"ב. לזה אמר התנא שהתורה בעצמה הוא כלי חמדה שחמדו אותה אפילו העליונים ולא ניתנה רק להבנים הנתמדים ישראל עם קרובו והבן :

מט"ו תוי"ט ב"ה הכל צפוי וכו'. ומה שלא אמר הרשב"י כן על חטא אדם המוקדם שהיה יכול הקב"ה להפרישו וכו'. אין זה קושיא לדעתי כי רשב"י בא לפרש בכאן פי' הפסוק קול דמי אחיך צועקים וכו' :

שם ובמדרש שמואל כתב דמעיקרא לאו קושיא. לפי שידיעת הש"י הוא כצופה וכו'. אומר לך ידידי כל אלו הדברים הנאמרים בענין ידיעה ובחירה. הנה ראיתי ג"כ אחד קדוש מדבר. והסביר ג"כ בזה דברי הרמב"ם והוא הרב הקדוש בעל אור החיים. אמר שאין ידיעתו ית' כידיעתינו. כי בידיעתנו א"א לו שנד"ע. ושלא נד"ע. דהן הנה שני הפכיים בנושא אחד. אבל הוא ית"ש הנה הוא כל יכול. אפשר לומר יודע. והבחירה חפשויות ביד האדם. כי הש"י אינו יודע כביכול איך יעשה האדם. וזה דבר שאינו מושג לשכל האנושי :

ואני הקטן הנני אומר לך. אחרי ראותי כל הדברים הנאמרים מפה קדושי עליונין בעסק הזה. הנה ישרה בעיני דברי תחסידי בחויה. וקיצור דבריו הוא כך. דהידיעה והבחירה שניהם נתאמתו לנו עפ"י דברי התורה והנבואה. הגם ששכל האדם קצר מהשיג האיך יתכנו שניהם ביחד הנה הש"י יודע. ולא הודיע לנו הש"י

אתם בקברי אבותיהם הצדיקים (ומצאנו ראינו בצואת הגאון הקדוש מיה' נפתלי כ"ץ. שהי' מצוה ליתן סיד תחת ארונו למהר העיכול) והנה הנפטר מקווה לזה [אשר] יתהווה מבשרו רימה שיתעכל מהרה. והנה אדם כזה שמקווה שיהי' בשרו רימה איך יתגאה. והנה בודאי הצדיקים שלא נהגו מהעוה"ז לא יתהווה רימה מבשרם. אבל זעירין אינון והתנא אנו"ש קאמר. לא אי"ש המורה חשוב ;

מ"ב סופה לבטלה מעוני. ובתיקוני זהר. אמרו. סופה לקיימה מעוני וכבר כתבנו מזה במ"א :

מ"ג הוי ממעט בעסק וכו'. לפי גירסת בעסק. הא קמ"ל. אפילו באמצע העסק והאומנות שהוא עוסק ימעט ויעסוק בתורה ;

מ"ד תשובה ומעשים טובים כתרין וכו' עיי' בתויו"ט. ול"נ לפרש. תשוב' ומע"ט וכו' דהנה תשוב' אינה מכפרת לבדה גמר הכפרה רק בעבר על מ"ע ושב לא זו משם עד שמוחלין לו. אבל עברו על ל"ת ושב תשוב' תולה ויוה"כ מכפר. עבר על כריתות ומיתות ב"ד. תשוב' ויוה"כ תולין ויסורין ממרקין. חילול השם כולן תולין ומיתה ממרקת ;

הנה מן הצורך להבין כשיעבור ח"ו על כריתות ומב"ד. הנה תשוב' ויוה"כ תולין להגין מן היסורין שלא יבואו ויסורין ממרקין איך יצויר. זה הלא התשוב' ויוה"כ תולין להגין מן היסורין. וצ"ל שהן מגינים שלא יבואו היסורין בחזק. רק על יד על יד יסורין קטני'. כגון עבדי ל' מאני' ולא מתקבל עלי'. וכגון הושיט ידו לכיס וכו' ;

והנה גם בכאן יש לפרש כן. הגם שחטא ח"ו בהנך עבירות דצריך בהכרח ליסורין. ונגזר במשקל אל דעות הפורעניות על שונאי ישראל. עכ"ז בעשות מעשים טובים עם התשוב'. הנה הוא כתרין ומגן להגן שלא יגעו בו היסורין כ"כ. כמו המגן הנתון על גוף האדם. הנה יורח בו המורים. אבל אינו כואב לו כל כך. כן הוא הדבר הזה. כן נ"ל ;

המושכל הזה. וא"ת למה לא הודיע לנו הש"י המושכל הזה הלא זה הוא פנת כל התורה. נשיב לך. הלא ידעת כי הש"י הוא טוב ומטיב. ובפרט לישראל עם קרובו. ונתן לנו חמד שעשועים אשר חמדוהו העליונים. הנה אם הי' יודע הש"י שהשגת השכל הזה בעסק הידיעה ובחירה טוב לנו בודאי היה מודיע לנו. אבל הש"י הוא היודע שהשגת השכל הזה לא שייך לנו. ואין זה טובה לפנינו. ע"כ דברי החסיד הנ"ל ;

דאני הקטן [אבא] אחריו. ואבאר לך את הנלע"ד הטובה הגדולה שעש' לנו הש"י שלא השכיל אותנו בענין הזה. רק נאמין באמת אשר הש"י יודע. וכביכול אינו יודע. והבחירה חפשיות. והנה נצטוינו והלכת בדרכי"ו. אי"כ גם אנחנו מחויבים לנהוג כן בדרכי התורה. בעסק הנהגת איש עם רעהו. כגון למשל לא תשנא את אחיך בלבבך. הנה אמר [הגם שעפ"י] שכלו יודע שחבירו ההוא רשע ושבע תועבות בלבו. ונתאמת הדברים אצלו. עכ"ז [לא תשנא אותו] והגם שתדע לא תדע. ואסור ברכילות ולה"ר. אי"א לי להרחיב לך הדבור [בזה. אבל הוא נצרך לדעת כן] הוא פנה לתורה הבן הדבר ; [מכאן] עד סוף הפרק נדפס לעיל באות ל"ד ל"ה ל"ו] ;

פרק רביעי

מ"א תויו"ט בד"ה שנאמר מכל מלמדי וכו' שאין זה חידוש שלאחר שלמד האדם מלומדו הוא מתחכם וכו'. וכבר המשילו הראשונים כמשל הננס הצופה על גבי הענק שרואה יותר מרחוק ;

תו"ט בד"ה הכובש את יצרו. יצר הרע נק' יצר סתם וכו'. מקרא מלא הוא כי יצר לב האדם רע מנעוריו ;

מ"ד [תויו"ט] בד"ה שתקות אנוש וכו' עכ"ז אין תקותו ותוחלתו על הרמה וכו'. ואני אומר הדברים כפשוטן כי ידוע כל זמן שלא נתעכל הבשר עדיין הרין מתוח על הנפטר. משא"כ אחר עיכול הבשר. ע"כ היו נוהגין ללקט העצמות אחר עיכול הבשר. וליתן

מ"ח על שבעה גופי עבירה. ג"ל דוקא על גופי עבירה אבל לא על ענפיהן. וזה טעמו של בעל דרך חיים שפי' דוקא מעשרות. עיין בתויו"ט בד"ה מקצתן מעשרין :

מ"ג ד' מדות בנותנ"י צדקה וכו' עיין (בתויו"ט) [ברע"ב] ונ"ל דכל הד' בבות

קמיירי שפיר בנותני צדקה בזמן שיש לפנייהם עניים. ע"כ קרא את כולם. נותנ"י צדקה. אבל הכא קא מיירי. להדר אחר עניים ליתן להם בזמן שאין לפנינו למי ליתן. והנה הרוצה שהוא ישיג עניים ליתן להם. ורוצה שהאנשים שעמו לא ישיגו זה ודאי עינו רעה ישיגו אחרים. והרוצה

שאחרים ישיגו. והוא לא ישיג ויפטור עינו רעה בשלנו. הרוצה שהוא ואחרים ישיגו למי ליתן. חסיד. שמאמין בהש"י ובתורתו מ"ש בזהר שהוא דורנא דשדר ל"י קב"ה. ורוצה שכל חבריו ישיגו הדורן מהש"י. לא יתן ולא יתנו אחרים. דהיינו בעת שיש עניים הוא נותן ואחרים נותנים. אבל אינו רוצ' להשתדל להשיג עניים וגם אינו רוצ' שישתדלו אחרים. הנה אינו מאמין הא דאמרז"ל בגמ' ובוהר. הנה הוא נק' רשע. ודוק היטב כי קצתני. ואודי להו קושיו' התויו"ט : וכן יש לפרש בהולכ"י לבית המדרש. כל הד' בבות. הולכיים. כאשר יש בית המדרש בעירם. אבל קמיירי. בהשתדלות להשיג בית המדרש הבן :

מפ"ז תויו"ט בד"ה זו אהבת אמנו ותמר לדוגמא בעלמא נקט' ולפיכך לא

קשיא רישא לסיפא עכ"ל רצ"ל דלכאור' קשיא רישא לסיפא. דברישא אמר. איזו היא אהבה שתלויה בדבר זו אהבת אמנו ותמר. דמשמע שאין לך אחרת כיוצא [בה. וכל] אהבות שבעולם אינם תלויים בדבר. ובסיפא אמר ושאינה תלויה בדבר. זו אהבת דוד ויהונתן. [דמשמע אבל כל אהבות שבעולם תלויים בדבר. ע"כ צ"ל] לדוגמא בעלמא נקטינה"ו. וק"ל :

מ"ח תויו"ט בד"ה כל המזכה וכו' דדוקא כשיהיו התלמידים רבים כדכתיב חסידריך. ולא ידענא דהרי חסיד"ך קרינו. וצ"ע בקרי וכתוב :

[מכ"ב תויו"ט] בד"ה ולא מקח שוחד וכו' דהבא לטהר מסייעין לו וכו' ועפ"י פירשו כמה מהמפרשים הפסוק ולך י"י החס"ד וכו' רצ"ל [שחסד גדול הוא] מהש"י שמשלם לאיש כאילו היו כל המעשי' ממנו. ובאמת היא עזר אלקי :

נבא"ד ומענין התשובה וכו' אינה מצוה בפ"ע וכו'. באמת היא מצוה ממנין תרי"ג. אבל אעפ"כ היא מצוה מאת הש"י נבראת קודם לעולם לדחות העבירה :

פרק חמישי

מ"א. ומה תלמוד לומר [והלא במאמר אחד יכול] להבראות אלא וכו'. יש לפרש כפשוטו דודאי אין לחקור על היוצר כל למה ברא את העולם [ב'י מאמרות וגם] אין לחקור למה ברא את השמי' כדורי' והארץ שטחית וכיוצא. הלא הוא ית"ש הוא היוודע הטוב לכל ובראיו. רק השאלה הוא מ"ה תלמו"ד לומ"ר. רצ"ל למה הודיענו הש"י זה בתורתו. שברא את העולם בעשרה מאמרות. וחלילה לומר וכו' שהלא ודאי הוא שבמאמר אחד יכול להבראות. אלא הודיענו הש"י זה בתורתו בכדי להזהיר לבאי עולם. וידעו שכר הצדיקים ועונש הרשעים :

מ"ג תויו"ט בד"ה אברהם אבינו. שאנו זוכים ומקבלים טובה בזכותו זה וכו'. והראיה שאחד נסיון העשירי נאמר לו יען אשר עשית וכו' כי ברך אברכך והרבה ארבה את זרעך וכו'. ומיהו בלא זה י"ל דקראו התנא אבינו. טבע האב לבנים. כדי שגם הבנים יעמדו בנסיונות ולא ירהרו אחר מדת הש"י :

מ"ו פי הארץ ופי הבאר ופי האתון שלשתן מסודרים בג' סדרי תורה כסדר. פי הארץ. בפ' קרח. פי הבאר בחקת פי האתון בבלק. ושמעתי מכבוד מוח' הקדוש מהרצ"ה זצוק"ל. שמה שיש בקבלת הקדמונים להעביר מחשבות זרות מן התפילה. לומר ג"פ פי פי פי. הוא על ג' פיות הג"ל. ואיני יודע כעת הטעם אבל ציינתי למזכרת :

השמיטה לפ' תבא

[אחז"ל] במועד קטן דף מ' ע"א אמר רשב"י לר"א בנו. האנשים הללו אנשי צורה הם זיל [לגביהון דליברוכך וכר' א"ל יה"ר דתזרע ולא תחצד ולא תחזין] שתא חרתא וכיוצא ובא לגבי אביו. ופירש לו אביו שכל זה היא [ברכות תזרע ולא תחצד תוליד בנים ולא ימותו עיי"ש. ונ"ל לפרש עפ"י אשר קבלתי] מברכותינו כשרואה הצדיק ח"ו איזה [גז"ד] הנגזר על האדם. כגון שנגזר שיתבואה שזרע לא יקצור [הנה כאשר בא יבא האיש אל הצדיק אזי הצדיק במחשבתו] מפרש הדבר לטובה שיהיו לו בנים ויחיו לעולם. הנה המחשבה רוכבת על הדיבור. הנה נמתק הדין [ונתהפך הדבר לטובה. והנה תראה] בכאן. אמרו הצדיקים הללו בלשון כזה. ונמתק הדין ע"י המחשב' לברכות. ומאין למדו זה הוא מהתור' שבאו הקלות בדיבורי התור' [מבוארים והברכות אינם] מבוארים והם במחשבה לידע ולהודיע שהקלות יוכלו להתהפך לברכות ע"י המחשב' רוכבת על הדיבור:

[פי יהיה לאיש שתי נשים וגו' ולכאורה יקשה] למה נאמר בתור' בשתי נשים [דייקא. הלא ה' יכול לכתוב בשני בנים אחד אהוב ואחד שנוא. לא יוכל לבכר את בן האהוב וכו'. גם צריכין להבין] ביעקב אבינו שהנחיל פי שנים. להבכור בן האהובה. הגם שהי' בן השנואה [הבכור. והלא קי"ל שקיימו האבות כל התור' כולה אך כאשר תתבונן] בפסוק אומרו לא יוכל לבכר וכו' והיא מיותר. לא הל"ל רק את הבכור בן השנואה יכיר וכו' אבל [בא להורות לנו לבל יוקשה מיעקב אבינו דשאני התם] דעפ"י הדיבור: ה' הוראת שעה:

תו"ט בד"ה אין מספיקין וכו' אבל הרמב"ם פי' שימנעוהו מן התשובה וכענין שנאמר בפרעה ויחזק י"י את לב פרעה. ודעת חכמים הקדמונים תמצא דאפילו יהי' ח"ו כך. אין לך דבר שעומד בפני התשובה. ואפילו מונעין אותו מן התשוב'. הנה התשוב' קשה לו. אבל אם הוא מתבר גזיון דפרזלא. ודחוק א"ע ביסורין לשוב עכ"פ אליו ית"ש. פוק חזי. מ"ש השלי"ה על אלישע אחר שהי' ר"מ מפתיהו לשוב בתשוב' הגם ששמע ב"ק שובו בנים שובבים חוץ מאחר. והמליץ ע"ז מליצה נכונה מדברי חז"ל. כל מה שיאמר לך בעה"ב עשה חוץ מצא. וגם מענין ויחזק י"י את לב פרעה. ראה מ"ש הרב מהר"ם חאגיז. בפסוק ואני ידעתי כי לא יתן וכו'. ואעפ"כ ולא ביד חזק. רצ"ל ידיעתי. אינה יד חזקה עליו כי אעפ"כ אם יתאמץ א"ע לשוב. הבחירה חפשית: הבן הדברים:

מ"ט הרע"ב בד"ה ונפש רחבה. שאם לא הי' רב התאוה לא הי' יועץ וכו'. עיין בתו"ט. ואסבור לך לפי שכלי הדל. כל אדם מיעץ במה ששכלו דבוק ע"כ העוסק בתורה לשמה. נהנין ממנו עצה ותושי'. דכיון ששכלו דבוק תמיד בתורה. הנה מיעץ עפ"י התור' ומי ששכלו דבוק בתאוות מיעץ לתאוות ותראה מליצת הרשנים. חכם מה הוא אומר רשע מה הוא אומר. רצ"ל כל אחד אומר לפי מה שהוא ומן דבורו של אדם ניכר מה הוא הבן: אובלין בעוה"ז ונוחלין לעוה"ב. רצ"ל מה שאוכלין בעוה"ז לא ינוכה להם לעוה"ב. ומתורץ בזה קושית התו"ט: מ"כ הוא ה' אומר עז פנים וכו' יהר"מ י"א שתבנה עירך וכו' עיין מ"ש בספרי בני יששכר כי הדברים ארוכים:

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם.

סיומא דהשי"ס פה מונקאטש שנת "אם "הבנים "שמחה "הללויה

ביום כ"ו אלול שנת תקפ"ז לפ"ק

מאן דזכה להלכה חדא ירית עלמא חד (דיש להתבונן וכי ס"ד דבשביל הלכה אחת שילמוד האדם כל ימי חייו ואח"כ יתבטל בשביל זה יזכה לחיי עוה"ב. אך לדעת) הכוונה הוא מאן דלומד הלכה אחת היינו כל הלכות שלומד הוא רק מיוחדת ואינו נשמע ממנה הלכה אחרת הנה יורש עולם אחד אבל אין לו דשות להלוך מעולם לעולם הוא כעבד שאין לו התמנות רק על מה שהופקר עליו. משא"כ מי שדרכו ללמוד הלכות היינו שלומד הלכה אחת ואגב הלכה זו נלמוד הלכה אחרת. הנה הוא בן עוה"ב שיש לו רשות להלוך מעולם ועד עולם כבן ההלוך מפלטרין לפלטרין בלא מוחה. וזה הוא הפירוש כל השונה הלכות בכל יום השונ"ה היינו שלומד הלכות בשניות, היינו זוגות הולך מחיל אל חיל ומובטח לו שהוא בן עולם הבא כנ"ל. והנה בהתחלת השי"ס מאימתי קורין את שמע בערבית משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן. ומקשי בגמ' מכרי כהנים אימתי קאכלי בתרומה משעת צה"כ ליחני צה"כ ומשני מלחא אגב אורחא קמ"ל כהנים אימתי קאכלי בתרומה משעת צה"כ והא קא משמע לך דכפרה לא מעכבא. והקשו בתוספות הלא משנה מפורשת היא. טבל ועלה אוכל במעשר העריב שמשו אוכל בתרומה הביא כפרתו אוכל בקדשים. ותירצו דרגילות התנא הוא לאשמועינן בקיצור אף למה שמפורש כבר. ולכאורה קשה למה הוא הרגילות של התנא ללא צורך אך לפמ"ש יונח כדי שיהיה אדם שונה הלכות היינו שילמוד אותם בשניות ויהיה חורז מהלכה להלכה וילך מעולם אל עולם מחיל אל חיל ויהיה בן עוה"ב בלא מוחה כנ"ל. וזה הוא שנעוץ סופה בתחילתה כל השונה הלכות וכ"י וקשה כנ"ל. לזה הדרן עלך כל השי"ס ותמצא הכוונה מאימתי וכ"י משעה שהכהנים נכנסין והכל כנ"ל וקצתתי מאפס הפנאי הבן הדבר :

תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא שנאמר הליכות עולם לו אל תקרי הליכות אלא הלכות עכ"ל. הנה ידוע דהתורה נעוץ סופה בתחילתה, ע"כ מהראוי לקשר סוף השי"ס בתחלתו מאימתי קורין את שמע בערבית. ונאמר דהנה יש להתבונן במאמר אליהו ז"ל א. למה נאמר כל השונה ולא כל הלומד (הגם שבכ"מ לשון השי"ס כך הוא שונה הלכות ג"ו יש להתבונן למה הוא כך הלשון). ב. יש להתבונן למה אמר השונה הלכות ולא הלכה אם לומר דהסגולה הוא דוקא אם לומר ב' הלכות בכל יום. הנה יקשה עלינו מ"ש בת"ז בהקדמה כל מאן דזכה להלכה חד ירית עלמא חד כשי"כ מאן דזכה למסכתא חדא או לתדין או לשיתין וכ"י עיי"ש הנך רואה דאפילו בהלכה אחת ירית עלמא חד. ג. ודאי הדבר ידוע דיש חילוק בין אומרו זוכה לחיי עוה"ב לבין אומרו בן עוה"ב וכאן אמר בן עוה"ב עיין בכתבי האריז"ל ורשות ניתן לדרוש. ונ"ל דהנה הן אמת מאן דזכה להלכה חד ירית עלמא חד אבל בשביל כך לא נקרא בן עוה"ב. דהנה החילוק הוא בין בן לעבד כי עבד מלך הגם שהוא שר וחשוב גדול אצל המלך. עכ"ז אין לו רשות להלוך ולא להשתרר רק במקום שיפקידהו המלך ואין לו רשות ליכנס בתחום שאינו שלו. הלא תראה כ"ז ג"כ במלאכי מרום שכל מלאך אין לו רשות ליכנס בתחום חבירו וכאמור בזוהר שהמלאך שהלך עם משה לא רצה ללכת יותר כשהגיע לגבול סנ"ל. והוא דבר ידוע (וכן תמצא בפסוק שאמרו פלשתים לאכיש השב את האיש וישב אל מקומו אשר הפקדתו שם) משא"כ בן המלך מחפש בכל גנויאי דמלכא. והולך מפלטרין לפלטרין ולית תרעא דאחיד באנפי ולית דימחי בידו — וזהו הנדמו בגמרא דעילי בלא בר — והנה לפי"ז תתבונן

אציגה לי ציונים מאשר חנן השם את עבדו בעת אשר ליהודים היתה אורה

בימים של חנוכה בנר מצוה ותורה אור :

ארז"ל בברכות. הני ברכי דרבנן דשלחן מינייהו, והנה מהיכן יש להקליפות כח לגרו' עייפות לברכי דרבנן אך הוא אשר כתבנו שבשיעור קומה של יוצר בראשית, שני מדות נצח הוד הם מכוני' בשם ברכי"ם כנודע ואנחנו צריכין ע"י מעשינו הטובי' להחזיק כביכול הנך ברכי' כי ע"י איתערותא דלתתא איתער לעילא ועיקר איתערותא לזה הוא להחזיק לומדי תורה שהם עיקר הגוף וצריכין אנחנו להחזיק אות' כמו ברכי' המעמידין את הגוף שהגוף נשען עליה', והנה בהתמעט ח"ו המחזיק לומדי תורה אין להגוף על מי להשען והקליפות גוברים כמו שנגע הס"מ בירך אבינו הוקן, ועיי' גורם עייפות לברכי דרבנן והבן, והנה ע"י העדר המחזיקי' בימי מרדכי ואסתר וכן בימי החשמונאי' הי' העולם מתמוטט שלא הי' לו על מה לעמוד, ע"כ כשהשי' עשה להם ניסי' בימי מרדכי ובימי מתתי' ראו עכ"פ לתקן השני מועדי' אלו חנוכה פורי' שהם נגד נצ"ח הו"ד, ונק' ברכי דרבנן, מפני שהם מצות דרבנן, ותיקנו להרבות בצדקות עכ"פ במועדים האלו להחזיק לומדי תורה בכדי שלא יתמוטטו ח"ו הני ברכי דרבנן, והנה מועדי השם מקראי קודש הנזכרי' בתורה פש"ס, הם נגד עיקר הבנין שת"י הזרועות והגוף דהיינו חגית, והנה להיות בעולם מחזיקי לומדי תורה ונתנו להם די פרנסת' אזי הי' קיום לעיקר הבנין וכן למועדי השם, ובהעדר המחזיקי' אזי יתמוטטו ח"ו עיקר הבנין ע"כ עיקר מלשינות המן הי' על המועדי' יעריץ במדרשים ובתרגו', וכן בימי היווני' רצו לבטל מצות החד"ש שבו תלוי המועדי', ע"כ ראו החכמי' ברוה"ק לעשות סמוכין לתורה לתקן אלו השני מועדי' חנוכה ופורי"ם, ולהרבות בהן בצדקות להחזיק לומדי תורה ועל ידם הי' קיום לתורה וללומדי' ולמועדי השם מקראי קדש

זמנה משתשקע החמה עד שתכלה רג"ל מן השו"ק, רמו נכון על דבריה' יראה לי דהנה ידוע מה דאיתא ברוה"ק על פסוק ויגע בכף יריכו, שהסי"מ לא יכול לו דהי' שלם בכל סטרוי ע"כ נגע בכף ירכו, דרמו לתמכין דאורייתא הם המחזיקי לומדי תורה הם המיון השוקיי' המעמיד' את הגוף ובוה יכול לו ותקע כף וכו' כי זעירין אינון בעוה"ר בגלות אדום, הנה רג"ל מרמו לס"ם שהוא סוף הדרגין והוא נגע בשוק אבינו יעקב, ואיתא ברוה"ק דעיי' נתחלש כח הנבואה הבאה מבחי' נצ"ח הו"ד, וע"כ לא יכלו כל הנביאי' מרע יעקב לעמוד על סוף מפלת אדום וזלת עובדי' שהי' גר אדומי, ומיני' ובי' אבא לילול בי' נרגא ולזה יראה כי ספו גם תמו כל הנביאי' בגלות אדו' ואין חזון נפרץ להיות נתחלש הכח הנבואי מחמת העדר מחזיקי לומדי תורה בשלימות, והנה חנוכה ופורי' נגד ג"ה כנודע, ולזה אמרו בניח מצותה משתשקע החמ"ה מרמו להעדר כח ואור הנבואה ועד שתכלה רג"ל הס"ם מן השו"ק של יעקב אבינו שיתוקן העול' ע"י מחזיקי לומדי תורה ואז יתקיי' במהרה ושפכתי רוחי על כל בשר ותשוב הנבואה לאיתנה, אבל כעת הרמו בנר חנוכה הרומו לנצח וגם נצח ישראל לא ישקר להשגת רוה"ק מעט מעט בכל דור ע"כ מוסיפין והולכין בכל לילה ולילה לרמו לתוספת אור בכל פעם עד שיכלה לגמרי רגל מן השוק וכנ"ל :

והנה רמו נכון כשתכלה רג"ל מן השו"ק ר"ל כשתסיר מנין רג"ל ממנין השו"ק ישאר קע"ח והוא בגי' ב"פ חנוכה.ה. לרמו הנ"ל כשיבוטל הרגל מן השוק כנ"ל, אזי יתוסף לנו עוד אור חנוכה לחינוך הנבואה, כי כעת הוא רק חינוך קטן לאור השגת רוה"ק מעט מעט, ע"כ בא הרמו שיהי' בגי' ב"פ חנוכה והבן :

המעשה הוא שהן הן האותיות ממש שהגבילו אז את האור החדש של הנס ע"כ גם עתה בקראינו במגילה המעשה ההוא אנחנו ממשיכי' להכלי' הם האותיות את האור ומגבילי' בתוכו את האור, ע"כ אנו קוראין בפסח סדר הנס של הפסח וכן בכל זמן וזמן וכן בפורי' קריאת המגילה שהוא שנתגלה לאנשי כנה"ג אותיות של הנס שהגבילו את האור החדש וזה ענין קיבל משה מהר סיני היינו בלי סידור קיבל, רק סידור השמות בגבהי מרומי', והנה בימי החשמונאי' המה ראו כן תמהו מפני מה עשה השי"ת נס בנרות שלא הוצרך להצלה, אך הוא בהיות הנבואה עדיין והי' הכח העליון מתנוצץ בתחתונים וא"א לקבל האור אלא ע"י כלי ע"כ הגבילו ענין קבלת האור ע"י הכלים המוכשרי' לזה היינו האותיות דסיפור הנס משא"כ בימי החשמונאי' שאז תשש כח הנבואה ולא הי' חוזק נפרץ אם היו מגבילי' האור המתגלה בנס ע"י הכלי' לא היו נהני' מהאור מחמת תשות כחם. לזה עשה השי"ת להם נס בנרות ובאור להורות שלא להגביר האור רק יהנו מהאור המתגלה בלי כלי ע"כ לא כתבו מגילה להגביל האור בהאותיות, וזה ענין אמרם ז"ל למה נמשלה אסתר לאילת השחר מה שחר וכו' אף אסתר סוף כל הניסי' ומקשו והאיכא חנוכה ומשני ניתנה ליכתב קאמרינן כי באמת חנוכה לא ניתן לכתוב והבן: והשי' יראנו נפלאות מתורתו ואל יאמר סיני דבר שלא כרצונו:

והבן, והם יעמדו לעד לעולם עד שתכלה רגל מן השוק וכנ"ל:
 חגאון הקדוש הרב מו"ה לוי יצחק האב"ד דק' ברדיטשוב זצלה"ה התעורר למה לא תיקנו לקרוא מגילה בחנוכה כמו בפורי' עיי"ש דבריו הקדושי', ומה שנ"ל הוא עפ"י מה דידוע מרעיא מהימנא, וקב"ל היהודים, דא משה כללא דיהודאי ור"ל שקיבל מגילת אסתר מהר סיני, והנה זה ודאי לא מסתבר למימר שקיבל המגילה כמו שהיא סדורה עתה לפנינו, אך הוא ע"כ שקיבלה בלא סידור רק שבאמת כל כתיבי קדש הם שמות הקדושי' נמשכי' מגבהי מרומי' מאת האורות העליוני', והנה כל נס ופלא שנעשה לישראל הוא בהתעורר איזה מדה ואיזה אור קדוש למעלה בגבהי מרומי' ועי"ז נתהווה שידוד מערכת הסבעיים, והנה ידוע כי בכל מדה ובכל אור, הוא או"ר וכל"י, דמיון נשמה וגוף, והנה הכלי' הם אותיות רוחניי' המגבילים את האור שבתוכו, והנה הגם שאין לנו רשות להתבונן באור רק אותיות, עכ"ז יש לנו לכנותו בשם או"ר שהוא חשוב אבל תיבת כל"י אין לנו להתבונן רק באותיות, והנה בכל נס ופלא שנעשה לישראל ונכתב בתורה ונביאי' וכתובי' הנה הנס נעשה אותן האותיות ממש המצורפי' עתה בתורתנו בסיפור המעשה ההוא, והנה בכל שנה ושנה נתגלה האור הנערב ההוא בזמן שנעשה הנס ואנו קוראין בתורה או בכתובים